Yttrande över landstingsrevisorernas årsrapport 2016 för landstingstingsstyrelsen

37

LS 2017-0661

Landstingsrådsberedningen

SKRIVELSE
2017-08-23

LS 2017-0661

Landstingsstyrelsen

Yttrande över landstingsrevisorernas årsrapport 2016 för landstingstingsstyrelsen

Föredragande landstingsråd: Irene Svenonius

Ärendebeskrivning

Landstingsrevisorerna har överlämnat årsrapport 2016 till landstingsstyrelsen för yttrande.

Förslag till beslut

Landstingsrådsberedningen föreslår landstingsstyrelsen besluta

att avge yttrande över landstingsrevisorernas årsrapport 2016 för landstingsstyrelsen i enlighet med landstingsdirektörens tjänsteutlåtande.

Landstingsrådsberedningens motivering

Landstingsrevisorernas kontinuerliga granskning och konstruktiva kritik är en viktig del i landstingets förbättringsarbete.

Landstingsrevisorerna lämnar 13 nya rekommendationer i *årsrapport 2016 till landstingsstyrelsen*, åtta av dessa har landstingsstyrelsen kommenterat i yttrandet över landstingsrevisorernas delrapport 2016 för landstingsstyrelsen.

Gällande flera av revisorernas rekommendationer pågår arbete med åtgärder som del av det uppdrag som landstingsstyrelsen gav till landstingsdirektören den 31 januari 2017 (LS 2017-0180). Uppdraget innebär ett genomgripande förbättringsarbete för att säkerställa en effektiv ledning, styrning och uppföljning av landstingets verksamheter, frigöra resurser för kärnverksamhet och förbättra landstingsstyrelsens förutsättningar att ha uppsikt över den samlade landstingsverksamheten. Inom ramen för detta genomförs översyn av landstingets styrdokument och organisation gällande bland annat upphandlingar och investeringar.

Styrning och ledning måste vara tydlig. Den interna kontrollen över landstingets samlade verksamhet är betydelsefull, liksom analys av risker för att förebygga oönskade händelser såväl i verksamhet som avseende ekonomisk påverkan.

Revisorerna nämner fyra nya rekommendationer som avser styrning och uppföljning av investeringar, bland annat att stärka beredningen av ospecificerade investeringar och att stärka styrning och rapportering av investeringar inom kollektivtrafiken. Landstingsstyrelsen instämmer i revisorernas rekommendationer. I det arbete som pågår med översyn av investeringsstrategin ingår att harmonisera styrning, uppföljning och rapportering av projekt och program. Landstinget kommer som en del av effektivare ledning, styrning och uppföljning att se över organisationen för strategiska fastigheter och identifiera möjliga förbättringsförslag. Revisorernas rekommendation att stärka beredningen av ospecificerade investeringar kommer att följas upp under 2017 då arbete ska inledas med att ta fram en ny process som möjliggör förstärkt styrning av ospecificerade objekt.

Landstingsstyrelsen instämmer i revisorernas rekommendationer gällande kompletteringar av centrala riktlinjer för redovisning. En ny rutin för redovisning av specialdestinerade statsbidrag ska tas fram och en översyn av definitionen av omställningskostnader ska genomföras.

Revisorerna bedömer det ekonomiska resultatet som tillfredsställande. Landstinget har årligen uppvisat positiva resultat i mer än ett decennium. Den stabila ekonomin ger starka förutsättningar för att bygga ut kollektivtrafiken och hälso- och sjukvården för att kunna möta fler patienter och resenärer.

Inom hälso- och sjukvården har uppföljningar och dialoger med verksamheterna stärkts, samtidigt pågår landstingets förändringsarbete med Framtidsplanen för att stärka verksamhetens arbete med att identifiera och styra patienter till rätt vårdnivå. I denna ingår bland annat informationsinsatser till länets invånare om hur rätt vård enklast går att hitta. En viktig grundtanke i Framtidsplanen är att e-tjänster ska stödja patientens process i hela vårdkedjan. Samtidigt som redan etablerade digitala tjänster används i allt högre utsträckning införs nu flera nya digitala tjänster som exempelvis Journal via nätet, Videomöten och Patientens egen provtagning. Patientvägledningen stärks genom att nya kontaktvägar utvecklas för 1177 Vårdguiden.

Landstingsstyrelsen instämmer i revisionens synpunkter om att stärka uppföljningen av att landstingets policy och riktlinjerna för upphandling följs i alla verksamheter. En bättre organisation kring upphandlingar i landstinget kan både minska kostnader och öka kvaliteten vid inköp och är en viktig del av arbetet med att effektivisera landstinget. Det kommer att frigöra resurser som istället kan läggas på kärnverksamhet och därmed komma resenärer och patienter till nytta. Arbete pågår med en ny upphandlingspolicy för att säkerställa att den är tydlig, liksom organisationen av och uppgiftsfördelningen inom upphandlingsområdet samt att det finns adekvat systemstöd för, och kompetens i, upphandlingsfrågor (LS 2017-0180). Vaktposter inom alla förvaltningar och bolag införs för att stärka kontrollen över att inga otillåtna direktupphandlingar genomförs (LS 2016-1602).

Beslutsunderlag

Landstingsdirektörens tjänsteutlåtande den 24 juli 2017
Uppföljning landstingsrevisorernas rekommendationer per april 2017, A och B-lista LS
Landstingsrevisorernas årsrapport 2016 för landstingsstyrelsen

Irene Svenonius

Gustaf Drougge

Stockholms läns landsting

2017-07-24
LS 2017-0661

Landstingsstyrelsen
Landstingsstyrelsens förvaltning
SLL Styrning och ekonomi

Landstingsstyrelsen

Yttrande över landstingsrevisorernas årsrapport 2016 för landstingstingsstyrelsen

Ärendebeskrivning
Landstingsrevisorerna har överlämnat årsrapport 2016 till landstingsstyrelsen för yttrande.

Beslutsunderlag
Landstingsdirektörens tjänsteutlåtande den 24 juli 2017
Uppföljning landstingsrevisorernas rekommendationer per april 2017, A och B-lista LS
Landstingsrevisorernas årsrapport 2016 för landstingsstyrelsen

Förslag till beslut
Landstingsstyrelsen föreslås besluta

att avge yttrande över landstingsrevisorernas årsrapport 2016 för landstingsstyrelsen i enlighet med landstingsdirektörens tjänsteutlåtande.

Förvaltningens förslag och motivering

Sammanfattning
Landstingsrevisorernas granskning har utgått från fastställd revisionsplan. I årsrapporten redovisas revisionens samlade bedömning av landstingsstyrelsens övergripande styrning och samordning av landstingets verksamhet 2016.

Landstingsrevisorernas samlade bedömning av landstingsstyrelsen är oförändrad i jämförelse med 2015.

Landstingsrevisorernas årsrapport 2016 för landstingsstyrelsen innehåller totalt 76 rekommendationer varav 13 rekommendationer tillkom i samband med årsrapport 2016. Samtliga rekommendationer kommenteras av landstingsstyrelsens förvaltning i bilagan Uppföljning landstingsrevisorernas rekommendationer per april 2017, A- och B-lista LS.

Bakgrund
Landstingsrevisorerna prövar i den årliga granskningen om verksamheten bedrivs på ett ändamålsenligt och ur ekonomisk synpunkt tillfredsställande sätt, om räkenskaperna är rättvisande samt om den interna styrningen och kontrollen är tillräcklig. I revisorernas uppdrag ingår även att granska hur landstingsstyrelsen fullgör sin uppsiktsplikt samt hur styrelsen leder och samordnar förvaltningen av landstingets angelägenheter. En annan viktig del i granskningen är landstingsstyrelsens beredning av ärenden till fullmäktige. Revisorerna ska även bedöma om det ekonomiska och verksamhetsmässiga resultatet är förenligt med fullmäktiges mål för god ekonomisk hushållning.

Landstingsrevisorernas samlade bedömning av landstingsstyrelsen är oförändrad i jämförelse med 2015.

Landstingsrevisorernas granskningsarbete är värdefullt för landstingsstyrelsen. Årsrapporten är en återkommande avstämningspunkt i det ständiga förbättringsarbete som pågår inom de verksamheter som landstingsstyrelsen har ansvar för.

Landstingsrevisorernas rekommendationer och förvaltningens kommentarer
Landstingsrevisorernas årsrapport 2016 för landstingsstyrelsen innehåller totalt 76 rekommendationer varav 13 rekommendationer tillkom i samband med årsrapport 2016.

Fyra av de nya rekommendationerna avser styrning och uppföljning av investeringar.

- Landstingsstyrelsens förvaltning bör i samarbete med trafikförvaltningen utarbeta former för rapportering av väsentliga avvikelser även för projekt som ingår i program med uppföljning av såväl belopp som tids- och kvalitetsramar.

- Landstingsstyrelsen behöver stärka styrningen av trafikens ersättningsinvesteringar.
- Landstingsstyrelsen behöver stärka beredningen av ospecificerade investeringar så att det inför beslut i fullmäktig framgår hur föreslagna investeringsvolymer säkerställer värde och funktionalitet i landstingets fastigheter och övriga tillgångar.
- Landstingsstyrelsen bör tillsammans med trafiknämnden analysera effekterna av och utveckla den nuvarande styrningen av investeringar med stora variationer i upparbetningsgraden för enskilda projekt.

Kommentar: I det arbete som pågår med översyn av investeringsstrategin ingår att harmonisera styrningen, uppföljning och rapportering av projekt och program. Ett arbete kommer att starta under 2017 för att ta fram en process som möjliggör en förstärkt styrning av ospecificerade projekt.

Av de nya rekommendationerna berör två centrala riktlinjer för redovisning.

- Landstingsstyrelsens förvaltning bör, för att säkerställa att redovisningen sker enligt god redovisningssed, utarbeta riktlinjer för redovisning av specialdestinerade statsbidrag som ett komplement till Rådet för kommunal redovisnings Information om statsbidrag.
- Landstingsstyrelsens förvaltning bör ändra/komplettera de centrala riktlinjerna för definition av omställningskostnader så att de stämmer med god redovisningssed.

Kommentar: Arbetet med att upprätta rutin för redovisning av specialdestinerade statsbidrag kommer att påbörjas inom kort. Förvaltningen avser också att göra en översyn av dokumentet Defintion av omställningskostnader.

De övriga nya rekommendationerna avser reglemente för styrelsen och nämnderna, delegations- och beslutsordningen, landstingets deltagande i EU-finansierade projekt, landstingets internationella riktlinjer, översyn rutiner och kontrollmoment i löne- och personalsystemen och specialdestinerade statsbidrag.

Samtliga rekommendationer kommenteras av landstingsstyrelsens förvaltning i bilagan Uppföljning landstingsrevisorernas rekommendationer per april 2017, A- och B-lista LS.

Sammanställning av antalet rekommendationer:

År	Rapport (ursprung)	Återstående rekommendationer	Åtgärdat enligt SLL
2010	Projektrapporter	2	-
	Årsrapport	1	-
2013	Projektrapporter	6	1
	Årsrapport	2	1
2014	Projektrapporter	10	1
	Årsrapport	6	2
2015	Projektrapporter	9	2
	Del- och årsrapport	8	3
2016	Projektrapporter	9	1
	Del- och årsrapport	23	8
	Totalt	**76**	**19**

Ekonomiska konsekvenser
Beslutet har inga ekonomiska konsekvenser.

Malin Frenning
Landstingsdirektör

Eva-Karin Sennette
Biträdande ekonomidirektör

Beslutsexpediering:
Akt
Landstingsrevisorerna
SLL Styrning och ekonomi

Godkänd av Malin Frenning, 2017-08-16

Uppföljning landstingsrevisorernas rekommendationer per april 2017, A och B-lista LS

Rapport	Titel	Beskrivning	Instruktion	Enligt rev	Status	Kommentar
2010 Projekt 18	328	IT: LS bör säkerställa att landstingets samtliga verksamheter involveras i de fora som bereder IT-frågor.	Förslag till modell har tagits fram men är dock inte fastställd. Ej avklarad. Rekommendation kvarstår.	Delvis	Delvis	En styrgrupp för samordnade anskaffningar inom IT-området har etablerats. Styrgruppen består av IT-beslutsfattare fån landstingets samtliga verksamheter. Landstingsdirektören genomför en översyn av hela organisationen av IT inom landstinget enligt uppdrag från Landstingsstyrelsen den 31 januari 2017. Denna innefattar strategisk koncernstyrning, finansiering av digitaliseringsarbetet, översyn av organisation och ledningsstruktur för IT, e-hälsa och medicinteknik inom hälso- och sjukvården. Som ett första steg har en strategisk IT-direktör/CIO rekryterats med ansvar för samlad styrning och ledning av landstingets digitaliseringsarbete. IT-direktören tillträder tjänsten den 15 augusti. Översyn av policydokument, riktlinjer och andra interna regelverk genomförs inom landstinget. Tydliggörande av ansvar och roller inom e-hälsoområdet i interna regelverk kommer att inkluderas i denna.
2010 Projekt 18	330	IT: LS bör säkerställa att det genomförs regelbundna systematiska mätningar av IT-kostnaderna för hela landstinget för att kunna följa de uppnådda besparingarna inom IT i landstinget.	För att få en enkel, tydlig och samlad ekonomisk bild över IT-kostnad per applikation inom SLL egenägda vård har en s.k. kostnadskatalog tagits fram. Denna utgör ett första steg mot en applikationsorienterad tjänstekatalog. Rekommendationen kvarstår.	Delvis	Delvis	För att få en enkel, tydlig och samlad ekonomisk bild över IT-kostnad per applikation inom SLL:s egenägda vård har en så kallad kostnadskatalog tagits fram. Denna utgör ett första steg mot en applikationsorienterad tjänstekatalog. Inom ramen för landsintgens nationella närverk för IT-direktörer (SLIT) görs en årlig mätning av IT-kostnader. Denna kan tjäna som en övergripande vägledning för kostnadsutvecklingen i landstinget. Fokus ligger dock på vården.
2010 Årsrapport	353	Redovisning: LS bör tydliggöra att god redovisningssed ska följas och att RKR:s rekommendationer ska tillämpas i redovisningen. Avsättningen för pensioner med 700 mnkr som inte är balansgill enligt god redovisningssed bör lösas upp.	Den icke korrekta balansposten består och har inte ändrats under 2016. Påverkar dock inte resultatet för 2016.	Nej	Nej	Ingen åtgärd har vidtagits under 2017. Ingen resultatpåverkan under 2017.

2013 Projekt 10	352	Personal: LS bör säkerställa att ansvaret tydliggörs vad gäller hur utbildningsåtagandet inklusive VFU ska hanteras och av vem i syfte att säkerställa tillräcklig tillgång till VFU av god kvalitet.	Årsrapport 2016: Samverkan med lärosäten kring ansvar, planering och utveckling av VFU pågår och en ny samverkansorganisation är under uppbyggnad. Alla privata vårdgivare deltar inte i utbildningsuppdraget, men dialog har inletts med HSF angående formulering av utbildningsuppdrag i vårdavtal och vårduppdrag. Enkätverktyg för systematisk kvalitetsuppföljning av lärandemiljöer används av landstingsägda verksamheter. På grund av ny leverantör from 2016 och i avvaktan på ny finansieringsmodell har inga nya vårdverksamheter involverats i uppföljningen. I november 2016 antog landstingsfullmäktige en ny strategi för kompetensförsörjning. Kompetensförsörjningsstrategin är ett nytt styrande dokument som syftar till att SLL ska ha ett tydligare koncernperspektiv på bl.a. utbildningsfrågor. Strategin omsätts i ett antal uppdrag som bl.a. handlar om att utbildningsuppdraget ska bli tydligare i avtalen med leverantörer av hälso- och sjukvård och att konsekvensanalyser avseende påverkan på utbildning ska göras innan beslut fattas som	Delvis	Delvis	En ny samverkansorganisation mellan KI-SLL och enskilda högskolor är uppbyggd och arbetet med gemensamma utbildningsfrågor har påbörjats. En arbetsgrupp för kvalitetsuppföljningsenkäten har tillsatts inom samverkan. Enkätuppföljningen genomfördes under 2016 med den nya leverantören men pga. Karolinskas omorganisation blev slutresultatet försenat. Under 2017 görs ett uppehåll med enkäten för att optimera datainsamlingsmetoden och för att ta fram en finansieringsmodell som även kan omfatta privata vårdgivare. Ett FOU-projekt pågår på uppdrag av landstingsdirektören med syfte att tydliggöra utbildningsuppdraget för privata vårdgivare och att klargöra ansvarsfördelningen mellan LSF och HSF. Ett textförslag på utbildningsuppdrag för privata vårdgivare har förmedlats till HSF. I förslaget på avtalstext framgår både kvantitet och kvalitet för uppdraget.
2013 Projekt 12	461	Styrning: Landstingsstyrelsen bör se över befintliga styrdokument inom säkerhetsområdet så att dessa är samstämmiga samt anpassade till aktuell lagstiftning och landstingets befintliga organisation.	2017-01-19: Landstingsstyrelsen har påbörjat arbetet med att förtydliga befogenheterna utifrån revisionskontorets uppföljning 2016. En juridisk utredning har pågått under 2016 för att undersöka hur skrivningarna kan justeras utan att krisberedskapsplanen måste antas på nytt. Förtydligandet av planen beräknas vara avklarat till september 2017. Ett tjänsteutlåtande ska lämnas in under maj 2017.	Delvis	Delvis	Den juridiska utredning är klar. Krisberedskapsplanen behöver justeras vilket planeras vara åtgärdat i december 2017.
2013 Projekt 3	343	Miljöstyrning: Landstingsstyrelsen bör säkerställa överensstämmelse mellan aktuellt miljöpolitiskt program och tillhörande specifikationsdokument, såväl innehållsmässigt som tidsmässigt, i syfte att stärka styrningen.	Nya miljöprogrammet MP 2021 antogs av landstingsfullmäktige 2016-11-15. Till miljöprogrammet kommer tillämpningsanvisningar att tas fram. Tillämpningsanvisningarna skall vara klara i april och beslutas om i augusti 2017. Eftersom anvisningarna inte fanns på plats samtidigt som MP 2021 började gälla (januari 2017) så kvarstår rekommendationen	Delvis	Delvis	Tillämpningsanvisningar LS 2016-1486 är framtagna och beräknas beslutas i Landstingsstyrelsen under 2017.

2013 Projekt 5	351	Personal: Landstingsstyrelsen och HSN bör i arbetet med kompetensförsörjningen även utarbeta strategier som innefattar effekter av konkurrens om personal.	2017:03 Revisionen konstaterar i rapport 12/201 att arbetet med åtgärdsprogrammet för kompetensförsörjning inte har fortskridit som förväntat, delvis beroende på otydligt ansvar mellan HSF och LSF. Inom ramen för åtgärdsprogrammet har policyer för bland annat lönesättning och minskad användning av bemanningsföretag tagits fram. Enligt uppgift följer dock inte alla verksamheter policyerna. I december 2016 antog fullmäktige en kompetensförsörjningsstrategi. För att konkretisera strategin kommer en handlingsplan att tas fram av landstingsstyrelsens personalutskott under 2017. De delar av åtgärdsprogrammet som passar i handlingsplanen kommer att flyttas över till denna. I LS årsrapport finns skrivningar om riktlinjer för lönesättning för att motverka en osund konkurrens inom landstinget. Någon strategi för att hantera effekter av konkurrens om personal från externa utförare finns inte.	Delvis	Ja	Åtgärdsprog. Gemensamt ansvar för tryggad kompetens-försörjning i SLL:s hälso- och sjukvård är avslutat i enl. med plan. Inga policyer har tagits fram inom ramen för åtgärdsprog. däremot har verksamh. kommit överens om gemensamma förhållningssätt i vissa frågor. Rev. uppger en otydlig ansvarsförd. HSF/LSF som orsak till att delar av åtgärdsprog. inte fortskridit som avsett. Detta stämde initialt avs. utbildningsfrågan, men inte för övriga fokus-områden. I rev.rapporten lyfts att det saknas samordning mellan verksamheter vid verksamhetsövergångar. LSF delar inte den bilden. Samverkan sker kontinuerligt mellan verksamheterna och det finns en gemensam hanteringsordning för personalövergångar. LF beslutade 20161115 om en kompetensförsörjningsstrategi som tydliggör SLL:s ställningstagande avs. bla. utvecklad arbetsorg, arbetsmiljö, ledarskap, utv.möjligheter och löneutv. LS personalutskott har i uppdrag att ta fram en handlingsplan utifrån kompetensförsörjningsstrategin och följa upp arbetet. Samordning kring kompetensförsörjning sker allt mer och SLL:s kompetensförsörjningsbehov som helhet är styrande. Strategiska lönefrågor samordnas alltid (regleras av gällande kollektivavtal samt principer i kompetensförsörjningsstrategin). Den handlingsplan som är under framtagande tydliggör samordning och koncernperspektiv avs flertalet akt. Genom strategin tydliggörs principer och inriktning för arbetet, bla att SLL ska agera som en arbetsgivare och arbeta tillsammans. LSF bedömer att någon särskild strategi tillför något. Det finns ett tydligt uppdrag för SLL:s hälso- och sjukvårdsverksamheter att arbeta med uppgiftsväxling. Flera strukturerade projekt för att skapa en förbättrad arbetsorganisation har skett (Arbetsmiljölyftet). Centralt för att säkra kompetensförsörjningen i hälso- och sjukvården är att se över arbetssätt och säkra att kompetens används på rätt sätt.
2013 Projekt 7	332	IT: Landstingsstyrelsen bör kommunicera och implementera IT-strategin och IT-policyn för att tydliggöra vad dessa innebär för förvaltningar och bolag.	Förslag till ny policy för innovation och digitalisering samt strategi för digitalisering har tagits fram och är under politisk beredning. Handlingsplaner ska tas fram. Rekommendation kvarstår.	Delvis	Delvis	Policy för innovation och digitalisering samt strategi för digitalisering har tagits fram och beslutats av landstingsfullmäktige. En första version av en handlingsplan har tagits fram. I denna första version ges en nulägesbeskrivning av projekt, program och initiativ som pågår, såväl SLL-övergripande som inom landstingets olika verksamheter. Handlingsplanens innehåll kommer framöver att ensas och den kommer i senare versioner att ge en tydligare riktning för landstingets samlade insatser för realisering av strategins mål och intentioner.

2013 Projekt 7	333	IT: Landstingsstyrelsen bör tydliggöra landstingets övergripande modell för styrning av IT-området, exempelvis behöver principer för samordningen och samverkan utarbetas.	Funktionen Strategisk IT i SLL etablerad. Flertalet aktiviteter och utredningar pågår inom området men beslut är ej tagna. Rekommendation kvarstår.	Delvis	Delvis	Funktionen Strategisk IT i SLL har etablerats. Som ett första steg har en strategisk IT-direktör/CIO rekryterats med ansvar för samlad styrning och ledning av landstingets digitaliseringsarbete. IT-direktören tillträder tjänsten den 15 augusti 2017. Landstingsdirektören genomför en översyn av hela organisationen av IT inom landstinget enligt uppdrag från Landstingsstyrelsen den 31 januari 2017. Denna innefattar strategisk koncernstyrning, finansiering av digitaliseringsarbetet, översyn av organisation och ledningsstruktur för IT, e-hälsa och medicinteknik inom hälso- och sjukvården. Översyn av policydokument, riktlinjer och andra interna regelverk genomförs inom landstinget. Tydliggörande av ansvar och roller inom e-hälsoområdet i interna regelverk kommer att inkluderas i denna.
2013 Årsrapport	385	Styrning: Landstingsstyrelsen bör se över befintliga styrdokument för SL, trafiknämnden och landstingsstyrelsen så att dessa är samstämmiga med avseende på ansvars- och rollfördelning rörande trafikens fastighetsstrategiska frågor.	2016-10: Rekommendationen kvarstår. Av reglementet för SLL, från februari 2015, framkommer fortfarande att LS ansvarar för övergripande fastighetsstrategiska frågor samt investeringsfrågor, samtidigt som det i reglementet framkommer att TN företräder landstinget i frågor om investeringar och förvärv av anläggningar, fast- och lös egendom för kollektivtrafiken.	Nej	Nej	Arbetet med denna översyn har ännu inte påbörjats.
2013 Årsrapport	391	Upphandling: Landstingsstyrelsen bör se till att ansvaret för landstingets förvaltning av de olika avtalen som berör S:t Görans sjukhus, inklusive bolagets utveckling och förändring, samordnas så att frågorna kan hanteras på ett integrerat och samlat vis.	2017-03: Rekommendationen handlar om att skapa ett bättre integrerat agerande inom landstinget och i landstingets agerande mot Capio AB och Capio S:t Görans sjukhus. Till viss del har det skett. Revisionen har dock konstaterat att SLL:s agerande vid återköpet av bolaget 2012/2013 inte varit optimalt och att problemen med garantibrister hade sin rot i dålig samordning och sent agerande inom landstinget. Inför framtida terminering av vårdavtalet och återköp av bolaget är det viktigt att SLL via hälso- och sjukvårdsförvaltningen följer och dokumenterar värdeutvecklingen i bolaget med avseende på volymutveckling (nya verksamheter), affärsmässiga förändringar (t.ex. samarbete med annan vårdentreprenör), investeringar (och subventioneringar) och särskilda FoUU-satsningar. Rekommendationen anses vara delvis åtgärdad.	Delvis	Ja	Landstinget har ett vårdavtal med S:t Görans sjukhus. I det regleras de väsentliga förhållandena mellan landstinget och bolaget. Avtalet förvaltas av hälso- och sjukvårdsnämnden som en del av den samlade planerings-och beställarfunktionen för landstinget. Utöver detta avtal har landstinget avtal som säkrar återlämnandet av bolaget vid vårdavtalets utgång. Dessa avtal aktualiseras först vid den tidpunkten. Precis som tidigare finns det hyresavtal mellan bolaget och landstinget (Landstingsfastigheter Stockholm), vilka förvaltas av Locum AB. Någon ytterligare integrering och samlad hantering än den som sker via hälso- och sjukvårdsförvaltningen är svår att skapa.

2014 Projekt 1	452	Landstingsstyrelsen bör tydliggöra hur ansvaret ska fördelas och hur intern samverkan ska ske inom landstinget för att säkerställa en aktiv uppföljning av avtalet avseende IKT-infrastruktur på NKS.	Arbete med uppdraget att ansvara för samordning av anskaffning och uppföljning av MTU och IKT pågår på LSF. Först när en upphandling är klar finns ett avtal att förvalta. I den mån som antalet samordnade upphandlingar ökar kommer SLL Upphandlings ansvar för avtalsförvaltning öka i motsvarande grad. Karolinska ska ansvara för avtalsförvaltning för sådan utrustning som enkom upphandlas för NKS. Enligt uppgift pågår planering för överlämning av sådana utrustningsavtal från LSF till Karolinska, men slutlig överlämning sker först när all utrustning levererats. Revisionen kommer under 2017 att granska avtalsförvaltning för Nya Karolinska Solna i projekt (1.2).	Delvis	Ja	Rekommendationen har delvis bäring på LSF:s uppdrag att ansvara för medicinteknisk utrustning och utrustning för informations- och kommunikationsteknologi inom landstingsstyrelsen på så sätt som beslutats i SLL Mål och budget 2016 (att-sats 24). Detta beslut är dock inte fullt ut genomfört, vilket inneburit att uppföljningsarbetet resursmässigt har varit svårt att genomföra. Med anledning av Landstingsstyrelsens beslut LS 2017-0180, Effektiv ledning, styrning och uppföljning inom Stockholms läns landsting, har ett delprojekt avseende upphandling och inköp startats där ovanstående berörs.
2014 Projekt 13	569	Landstingsstyrelsen bör med utgångspunkt i de förtydligade riktlinjerna för upphandling implementera ansvarsfördelning, arbetssätt och rutiner för att öka antalet samordnade upphandlingar av medicinteknisk utrustning (MTU).	Antalet samordnade upphandlingar av medicinteknisk utrustning (MTU) har ökat under 2016 i enlighet med uppdraget som landstingsstyrelsen fick i budget 2016 att ansvara för samordning av landstingets anskaffning och uppföljning av MTU och utrustning för informations- och kommunikationsteknologi (IKT). Ett samarbete med detta syfte har inletts mellan SLL Upphandling på LSF och upphandlingscheferna från SÖS, DSAB, STSAB samt Karolinska. Enligt fullmäktiges budget för 2016 ska upphandlingskompetensen inom dessa områden samlas inom landstingsstyrelsen. Någon överflyttning av personal från sjukhus till SLL Upphandling i syfte att samla kompetensen har inte ägt rum.	Delvis	Delvis	Rutiner och arbetssätt som syftar till att öka andelen samordnade upphandlingar av medicinteknisk utrustning utvecklas ständigt. Beslut finns om bildande av fem verksamhetsnära styrgrupper inom MT/MTU området. Frågan har bäring på LSF:s uppdrag att ansvara för medicinteknisk utrustning och utrustning för informations- och kommunikationsteknologi inom landstingsstyrelsen på så sätt som beslutats i SLL Mål och budget 2016 (att-sats 24) - Detta beslut är dock inte fullt ut genomfört vilket begränsar möjligheterna till samordning. Med anledning av Landstingsstyrelsens beslut LS 2017-0180, Effektiv ledning, styrning och uppföljning inom Stockholms läns landsting, har ett delprojekt avseende upphandling och inköp startats där ovanstående ingår.
2014 Projekt 13	571	Landstingsstyrelsen bör säkerställa att avtalsuppföljning av exempelvis samtliga MTU-upphandlingar inom landstinget, kontinuerligt blir genomförda.	Arbetet med uppdraget att ansvara för samordning av anskaffning och uppföljning av MTU och IKT pågår. Först när en upphandling är klar finns ett avtal att förvalta. I den mån som antalet samordnade upphandlingar ökar kommer SLL Upphandlings ansvar för avtalsförvaltning öka i motsvarande grad. Revisionen kommer under 2017 att granska avtalsförvaltning för Nya Karolinska Solna i projekt (1.2).	Delvis	Delvis	Frågan om avtalsuppföljning behandlas i Mål och budget 2016, kapitel 19, där detta är ett prioriterat område under 2016. Frågan har även bäring på LSF:s uppdrag att ansvara för medicinteknisk utrustning och utrustning för informations- och kommunikationsteknologi inom landstingsstyrelsen på så sätt som beslutats i SLL Mål och budget 2016 (att-sats 24). Detta beslut är dock inte fullt ut genomfört, vilket har inneburit att avtalsuppföljning har fått prioriteras ned i förhållande till nyanskaffning för Framtidens hälso- och sjukvård. Med anledning av Landstingsstyrelsens beslut LS 2017-0180, Effektiv ledning, styrning och uppföljning inom Stockholms läns landsting, har ett delprojekt avseende upphandling och inköp startats där ovanstående ingår.

2014 Projekt 14	573	Landstingsstyrelsen bör tydliggöra hur och när uppföljningen av status för det lokala informationssäkerhetsarbetet vid nämnder och styrelser ska ske och hur och när resultatet från dessa uppföljningar ska återrapporteras.	Arbete pågår med att integrera informationssäkerhet i landstingets styrnings- och uppföljningsprocesser. Årlig uppföljning av informationssäkerhet på strategisk nivå integrerades under året i landstingets bokslutsprocess. Arbete pågår även med att ta fram ett förslag på årshjul och arbeta in det i processen. Arbetet är beroende av aktiviteter på IT- och digitaliseringssidan. Rekommendation kvarstår.	Delvis	Delvis	Arbete pågår med att integrera informationssäkerhet i landstingets styrnings- och uppföljningsprocesser. Kraven på uppföljning av status för det lokala informationssäkerhetsarbetet vid nämnder och styrelser finns i riktlinjer och förtydligas i framtagna tillämpningsanvisningar. Årlig uppföljning av informationssäkerhet på strategisk nivå integrerades under året i landstingets centrala bokslutsprocess. Informationssäkerhet avrapporteras i årsredovisningar och årlig uppföljningsrapport gällande regelefterlevnad. Landstingsstyrelsen stärker sin uppsikt och i uppsiktsrapporten, bilaga till årsredovisningen 2016 beslutad av landstingsfullmäktige, anmodas samtliga nämnder och bolagsstyrelser att intensifiera sitt arbete med informationssäkerhet utifrån genomförd uppföljning. Instruktion för hur nämnder och bolagsstyrelser avser att stärka redovisningen utifrån landstingsstyrelsens anmodan har arbetats in i anvisning till slutlig budget. Arbete pågår med att integrera informationssäkerhet i det pågående utvecklingsarbetet av koncernstyrningen.
2014 Projekt 14	574	Landstingsstyrelsen behöver säkerställa att nämnder och styrelser följer upp de krav som ställs på informationssäkerhet även när det gäller privata utförare som anlitas för att utföra kärnverksamhet för landstingets räkning.	Arbete pågår med att ta fram förslag på uppföljningsprocess. Arbete pågår även med att inarbeta detta i landstingets IT-stöd för informationssäkerhet, den så kallade Compliance-portalen. Rekommendation kvarstår.	Delvis	Delvis	Arbete med att ta fram förslag på uppföljningsprocess har fortsatt. Arbete med att inarbeta detta i landstingets it-stöd för informationssäkerhet, den så kallade Complianceportalen, planeras bli klart hösten 2017. Aktiviter genomförs även för att säkerställa kravställning och uppföljningsmöjligheter i avtal med privata utförare. Arbetet är beroende av aktiviteter i arbetet med att integrera informationssäkerhet i landstingets styrnings- och uppföljningsprocesser liksom av aktiviteter inom bl.a. Hälso- och sjukvårdsförvaltningen.
2014 Projekt 16	563	Landstingsstyrelsen och HSN bör systematiskt se över och samordna sina sammantagna krav på inrapportering och uppföljning gentemot vårdgivarna i syfte att minska den administrativa belastningen inom hälso- och sjukvården.	LSF och HSF bedöms bedriva ett aktivt arbete med att dela relevant uppföljningsinformation från de egna vårdgivarna samt att samordna uppföljningsmöten och underlag inför dessa sinsemellan. Det återstår dock att granska hur vårdgivarna uppfattar denna samordning samt hur LSF arbetar med att internt samordna krav gentemot vårdgivarna inom sina ansvarsområden.	Delvis	Delvis	Arbetet med omställningsavtalen för de egendrivna akutsjukhusen startade hösten 2014 och avtalen var klara och underskrivna i november 2015. Parallellt med processen att ta fram nya anpassade avtal och ersättningssystem byggt på fasta ramar för ersättning och produktion, har ett arbete bedrivits med att förändra och utveckla de centrala förvaltningarnas uppföljning av akutsjukhusen. I första hand syftar detta arbete till att samordna och synkronisera den uppföljning som SLL Ekonomi, ägare och hälso- och sjukvårdsförvaltningen önskar och kräver. I uppdraget ingår även att hitta en form för uppföljning som leder till en utvecklande dialog och en kalibrering av antalet rapporteringar och möten till en optimal nivå för alla parter. Samordningen av inrapporteringen kommer att fortsätta 2017 till 2019.

2014 Projekt 2	457	Landstingsstyrelsen bör komplettera regelverket för informationssäkerhet med specifika krav för nätverksansluten medicinteknisk utrustning (MTU) så att stöd finns för praktisk tillämpning i verksamheten för exempelvis anslutningsprocesser, uppdateringar och styrning av fjärråtkomst.	Arbetet med att komplettera regelverket för informationssäkerhet pågår. Rekommendation kvarstår. Förslag på standardiserad kravställan inom området är framtaget och kvalitetssäkras för närvarande. Förslaget sambereds med akutsjukhusens MT-avdelningar, SLL IT och SLL Informationssäkerhet. Kraven kommer att implementeras i landstingets it-stöd för informationssäkerhet, Complianceportalen, och därmed komplettera existerande kravkataloger.	Delvis	Delvis	Krav enligt SS-EN 80001-1 är inlagd som en central kravkatalog i landstingets it-stöd för informationssäkerhet, Complianceportalen. Arbetet med att komplettera regelverket för informationssäkerhet pågår. Arbetet är beroende av den pågående översynen av de landstingsövergripande styrande dokumenten.
2014 Projekt 2	458	Landstingsstyrelsen bör stärka och tydliggöra ansvaret för IT-säkerhet kopplat till MTU på landstingsövergripande nivå och tydliggöra hur den organisatoriska samverkan mellan SLL IT och akutsjukhusens MT-avdelningar ska ske vad gäller säkerhetskrav. Samverkan mellan SLL IT och akutsjukhusen bör även omfatta utveckling av supportprocesser anpassade för MTU.	Nätverksansluten MTU är ett prioriterat område. Arbete pågår gällande principer, kravområden och process. Arbete pågår även med att ta fram en rutin för kontrollfunktion.	Nej	Nej	Nätverksansluten MTU är ett prioriterat område. Arbete pågår gällande principer, kravområden, bl.a. krav på tekniska gränssnitt, och process. Arbete pågår även med att ta fram en rutin för inventerings- och kontrollfunktion. Arbetet med denna rekommendation påverkas av den förändring av besluts- och styrstrukturerna för it/digitalisering och e-hälsa inom landstinget som pågår.
2014 Projekt 7	567	Landstingsstyrelsen och hälso- och sjukvårdsnämnden bör i samarbete med vårdgivarna presentera en plan på övergripande nivå för hur kommande vårdinformationssystem ska etableras inom SLL. Planen bör konkretisera, tidsätta och beräkna kommande investeringar för e-hälsa	LS har inlett arbetet med upphandling av ny vårdinformationsmiljö. I arbetet ingår planering av hur den kommande vårdinformationsmiljön ska etableras inom SLL. Ingen konkret plan för etablering och finansiering av informationsmiljön har presenterats ännu.	Delvis	Delvis	En plan finns framtagen och arbete pågår kontinuerligt inom programmet SLL Framtidens vårdinformationsmiljö. Detta innebär att det är i denna struktur som tidplaner mm tas fram och beslutas. För närvarande ligger fokus på upphandling och dess innehåll.
2014 Projekt 7	568	Landstingsstyrelsen och hälso- och sjukvårdsnämnden bör stärka informations- och kunskapsöverföringen mellan såväl egna som privata vårdgivare, för att utveckla samarbetet i e-hälsofrågor.	Landstingsstyrelsen har genom FOA-samordningen och projekt inom ramen för denna förstärkt informations- och kunskapsöverföringen mellan framför allt de egna vårdgivarna. Det återstår att granska hur arbetet med att involvera privata vårdgivare i arbetet fungerar.	Delvis	Delvis	Inom ramen för utveckling av förvaltningsstyrningsarbetet tas nu former fram för att stärka samverkan såväl internt som gentemot privata vårdgivare. Landstingsdirektören genomför en översyn av hela organisationen av IT inom landstinget enligt uppdrag från Landstingsstyrelsen 20170131. Denna innefattar strategisk koncernstyrning, finansiering av digitaliseringsarbetet, översyn av organisation och ledningsstruktur för IT, e-hälsa och medicinteknik inom hälso- och sjukvården. Översyn av policydokument, riktlinjer och andra interna regelverk genomförs inom landstinget. Tydliggörande av ansvar och roller inom e-hälsoområdet i interna regelverk kommer att inkluderas i denna. Som ett första steg har en strategisk IT-direktör/CIO rekryterats med ansvar för samlad styrning och ledning av landstingets digitaliseringsarbete. IT-direktören tillträder

2014 Årsrapport	590	Landstingsstyrelsen bör vidareutveckla indikatorer för måluppfyllelse för att i högre utsträckning ge en mer täckande bild samt utveckla analys av utfallet på indikatorerna för att få tillfredsställande underlag för bedömning av om fullmäktiges övergripande mål är uppnådda.	2017-03: Inom landstingsstyrelsen pågår ett kontinuerligt arbete kring utveckling av mål och indikatorer. Men revisionen bedömer att ytterligare utveckling behövs när det gäller formulering av mätbara indikatorer eller indikatorer som bättre svarar mot det övergripande målet. I SLL:s årsredovisning för 2016 har analysen av måluppfyllelsen förbättrats, men ytterligare utveckling behövs för att kunna ge en tydligare bild av hur landstingsstyrelsen kommit fram till slutsatser om måluppfyllelsen.	Delvis	Delvis	Inom ramen för målstyrningsprojektet och målprocessen inför fullmäktiges budget 2018 har ett stort arbete genomförts för att utveckla målstyrningen. Status "Delvis" rapporteras då fullmäktiges budget antas först efter denna rapportering. I arbetet har målmodellen för koncernen utvecklats och den speglar nu landstingets verksamhet på ett bättre sätt. Dessutom har indikatorer arbetats med och utvecklats i samverkan med verksamheterna för att bättre återspegla kopplingen till de övergripande målen. De nedbrutna målen har arbetats med för att ge en tydligare koppling till god ekonomisk hushållning genom effektivitet. Målsättningen har varit att utveckla målstyrningen till att bli mer heltäckande, visa hela SLL:s verksamhet, tydligare koppling till effektivitet och utveckla indikatorerna och skapa en större mätbarhet. I detta har alla av revisionens rekommendationer tagits i beaktan i
2014 Årsrapport	591	Landstingsstyrelsen bör ändra resultatdispositionsreglerna för akutsjukhusen, som frångåtts för tredje året i rad.	Landstingsstyrelsen anger i uppsiktsrapport 2016 att inga negativa resultat finns att hantera för verksamhetsåret 2016. Rapporteringen i uppsiktsrapporten innehåller dock inte samtliga verksamheter som omfattas av regeln. Bland dessa verksamheter borde finnas WÅAB som för 2016 har ett negativt justerat resultat med -6,8 mnkr. Uppsiktsrapporten innehåller inte något förslag på hur detta underskott ska åtgärdas. Rekommendationen kvarstår.	Nej	Ja	Resultatdispositionsreglerna fyller en långsiktig funktion för landstingskoncernen som helhet och speglar kommunallagens krav på ekonomi i balans. Reglerna har frångåtts tre år i rad med anledning av vårdens utmaningar i samband med omställningen till framtidens hälso- och sjukvård, vilka varit svåra att bedöma kostnadskonsekvenserna av i förväg. Detta bedöms inte vara en tillräcklig anledning för att ändra reglerna.
2014 Årsrapport	594	Landstingsstyrelsen bör ställa krav på att riskanalys och hantering av risker ska framgå av underlag inför beslut i fullmäktige.	2017-03-13 På vårdsidan finns det etablerade processer för riskanalyser i samband med beslut om vårdens investeringar. Det saknas dock fortfarande landstingsövergripande tekniska anvisningar som tydliggör vad som förväntas i form av innehåll och omfattning för beslutsunderlagens riskanalyser. I början av 2017 fick landstingsdirektören ett uppdrag att effektivisera landstinget. Ett deluppdrag inom ramen för detta uppdrag är att se över landstingets investeringsstrategi. Enligt uppgift från LSF kommer den översynen även att hantera landstingsövergripande processer för riskhantering inom investeringsprojekt.	Delvis	Delvis	Krav på riskhantering och analys av risker finns vid inriktnings- och genomförandebeslut enligt anvisningar i ekonomihandboken. Redovisning av riskhantering och analys av risker ingår i underlagen till beslut i landstingsfullmäktige. Med anledning av objektens varierande karaktär ska redovisning ske enligt den metodik som är bäst lämpad för respektive objekt. Ett deluppdrag inom ramen för LD:s effektiviseringsuppdrag är att se över landstingets investeringsstrategi. Ett arbete pågår med översyn av strategin vilket även inkluderar process för riskhantering inom investeringsprojekt.
2014 Årsrapport	598	Landstingsstyrelsen bör tydliggöra ansvarsfördelningen för tillsyn av konst inom landstinget där praxis och reglemente inte helt överensstämmer, särskilt inför kommande inköp av konstnärliga gestaltningar inom utbyggnaden av tunnelbanan.	En dialog har påbörjats under 2016 mellan kulturförvaltningen, trafikförvaltningen, FUT samt landstingstingsstyrelsensförvaltning för att tydliggöra ansvarsfördelningen avseende tillsyn och inköp av konst. Dialogen fortskrider under 2017. Eventuella förtydliganden ska göras i praxis och reglemente efter genomförd dialog.	Nej	Ja	Kulturnämndens reglemente är tydligt. Kulturnämnden har ansvar för tillsynen av landstingets konstbestånd och ska utöva detta genom att ge anvisningar om åtgärder för vård och underhåll samt inventering av konsten. Respektive bolag och förvaltning har ansvar för att inventera sin konst. KUN är delaktig i konstnärlig gestaltning i samband med utbyggnad av tunnelbanan.

2014 Årsrapport	599	Landstingsstyrelsen bör i samband med utveckling av tillämpningsanvisningarna även utveckla en modell för landstingsstyrelsens uppföljning av den interna kontrollen inom SLL inkluderande en kvalitetssäkring av uppgifter från verksamheterna.	2017-03: Revisionen ser positivt på det arbete som pågår inom landstingsstyrelsens förvaltning när det gäller gemensamma anvisningar inom intern kontroll området. SLL Styrning och strategi har under 2016 utvecklat analysen av förvaltningars och bolags internkontrollplaner som lämnas in till landstingsstyrelsens förvaltning genom att lyfta risker av koncernövergripande karaktär för omedelbar hantering inom landstingsstyrelsens förvaltning. En gemensam mall för internkontrollplan och vägledning för denna mall finns i anvisningarna till slutlig budget 2017. Revisionen menar att denna vägledning borde ses som en del i arbetet med internkontroll och därmed finnas under styrdokument för just intern kontroll. Vidare bedömer revisionen att denna vägledning inte kan ses som tillämpningsanvisningar till den av fullmäktige beslutade policyn om internkontroll.	Delvis	Delvis	I enlighet med fullmäktiges uppdrag i budget 2017 att fortsätta utvecklingen av landstingets styr-och ledningssystem samt landstingsstyrelsens uppdrag till landstingsdirektören om effektivare landsting pågår ytterligare arbete inom förvaltningen med denna viktiga fråga. Avsikten är att se över de styrande dokumenten för området vidare och förenkla samt förbättra för att nå en högre grad av efterlevnad. Utvecklingsarbetet innebär också en ny tjänst och därmed rekrytering inom området internkontroll och riskhantering till SLL Styrning och strategi vilket är positivt. Tjänsten blir en koncernövergripande ansvarig för internkontroll och riskhantering och kommer att arbeta med koncernens riskhantering och internkontroll. Detta inkluderar direktiv, anvisningar och processer kopplat till området. Målsättningen är att på ett bättre sätt säkerställa att fullmäktiges mål uppnås, att verksamheterna tar sitt ansvar och har ett systematiskt sätt att arbeta med internkontroll och riskhantering löpnade. Vidare är målsättningen att på ett bättre sätt identifiera systemkritiska risker och kunna lyfta dessa.
2014 Årsrapport	602	Landstingsstyrelsen bör säkerställa att rutiner för kontroller och uppföljning i Heroma dokumenteras och formaliseras samt att systematiska riskanalyser genomförs för att minska risken för fel och oegentligheter i hanteringen av systemen.	Avs. Heroma pågår arbete med att se över befintliga rutiner och behörigheter. Egenkontroll, inkl. riskbedömning, är planerad till hösten 2016 i enlighet med fastställd compliance-process. Arbete pågår med rutin så att detta blir en del i förvaltnings löpande arbete. Avs. Raindance är kontroll och uppföljning formaliserat och aktuell riskanalys finns.	Nej	Delvis	Det är genomfört Compliancedeklaration för Heroma, samt påbörjat för Gat och ProCompetence. Även ansvariga inom förvaltningsorganisationen på respektive bolag/förvaltning arbetar med detta. De ska svara på frågor som är specifika för respektive bolag/förvaltning, bland annat kring att säkra behörighetshanteringen. Utifrån deklarationen påbörjas arbetet med att ta fram aktiviteter för att hantera de gap som identifierats. Vi har säkrat att den lokala behörighetskontrollen matchar den centrala. Arbetet med en korrekt informations-säkerhetsklassning av Heroma pågår. Samman-ställning av namn på
2015 Delår	676	Intern kontroll: Landstingsstyrelsn bör skapa förutsättningar för en systematisk uppföljning och avtalsförvaltning för att säkerställa arbeten, tjänster och leveranser med den kvalitet som följer av OPS-avtalet.	NKS-Bygg har börjat planera för en avtalsorganisation och påbörjat anställning. Uppbyggnad av ett ledningssystem för avtalsförvaltningen är också påbörjad. Arbete pågår och dock inte klart då flera vakanser i organisationen fortfarande finns. Fortsatt granskning genomförs under 2017	Delvis	Delvis	Ett arbete pågår med att rekrytera och säkerställa att förvaltningsorganisationen med fortsatt fokus på facility management samt uppbyggnad av en systematisk uppföljning för att säkerställa att landstingets funktionskrav tillgodoses enligt avtalad nivå.
2015 Delår	677	Styrning: Landstingsstyrelsen bör stärka den formella kopplingen mellan organisationen FSTC och landstingsstyrelsen för att säkerställa dels att styrning sker samordnat, dels att kraven i policy och riktlinjer för informationssäkerhet följs.	Dialog förs med FSTC och samarbetet med FSTC har utvecklats och förbättrats. Det pågår en förändring av besluts- och styrstrukturerna för IT/digitalisering och e-hälsa inom hela landstinget, vilket påverkar arbetet med denna rekommendation	Delvis	Delvis	Dialog förs med FSTC. I övrigt pågår en förändring av besluts- och styrstrukturerna för it/digitalisering och e-hälsa inom landstinget, vilket påverkar arbetet med denna rekommendation.

2015 Projekt 10	745	Landstingsstyrelsen bör, i syfte att stärka genomförandet och få underlag för uppföljning, tydliggöra förväntade effekter av åtgärder kopplade till kompetensförsörjning.		Nej	Delvis	I den handlingsplan, LS 2016-1483, som personalutskottet arbetar med att ta fram föreslås en rad konkreta aktiviteter som syftar till att trygga kompetensförsörjningen för landstinget som helhet, men särskilt för hälso- och sjukvården. Handlingsplanen föreslås utgöra grund för personalutskottets uppföljning av det långsiktiga och strategiska arbetet med kompetensförsörjning. Handlingsplanen syftar också till att skapa en tydligare styrning och samordning av arbetet med kompetensförsörjning.
2015 Projekt 10	746	Landstingsstyrelsen bör säkerställa att insatser i högre grad prioriteras utifrån landstingets övergripande behov och inkluderar samtliga verksamheter.		Nej	Delvis	I den handlingsplan, LS 2016-1483, som personalutskottet arbetar med att ta fram föreslås en rad konkreta aktiviteter som syftar till att trygga kompetensförsörjningen för landstinget som helhet, men särskilt för hälso- och sjukvården. Handlingsplanen föreslås utgöra grund för personalutskottets uppföljning av det långsiktiga och strategiska arbetet med kompetensförsörjning. Handlingsplanen syftar också till att skapa en tydligare styrning och samordning av arbetet med kompetensförsörjning.
2015 Projekt 6	750	Landstingsstyrelsen bör skapa och tydliggöra ekonomiska incitament samt integrera energieffektiviseringsfrågorna i den samlade verksamhetsstyrningen, med uppföljning av åtgärder/resultat på lokal nivå.		Nej	Delvis	Mål kring energieffektivisering har beslutats i Miljöprogram 2017-2021 (LS 2015-0092) Tillämpningsanvisningar är framtagna som specificerar hur målen kring energieffektiviseringen ska följas upp och vilka verksamheter som har ansvar för detta. Anvisningarna planeras för beslut i Landstingsstyrelsen under 2017
2015 Projekt 6	751	Landstingsstyrelsen bör säkerställa överensstämmelse mellan mål, uppföljning och redovisning avseende energieffektiviseringen.		Nej	Delvis	Mål kring energieffektivisering har beslutats i Miljöprogram 2017-2021 (LS 2015-0092) Tillämpningsanvisningar är framtagna som specificerar hur målen kring energieffektiviseringen ska följas upp och vilka verksamheter som har ansvar för detta. Anvisningarna planeras för beslut i Landstingsstyrelsen under 2017
2015 Projekt 7	731	Landstingsstyrelsen bör omarbeta investeringsstrategin så att den utgör en tydlig vägledning i strategiska ställningstaganden t.ex. om landstinget ska äga eller hyra lokaler.	Inom ramen för landstingets budget 2017 har det tagits fram principer för klassificering och ägande av fastigheter, samt ett antal överväganden som ska gås igenom inför beslut om försäljning av fastigheter. Principerna och övervägandena i budgeten gäller dock endast landstingets vårdfastigheter, inte de fastigheter som landstinget äger inom trafikområdet. I början av 2017 fick landstingsdirektören ett uppdrag att effektivisera landstinget. Ett deluppdrag inom ramen för detta uppdrag är att se över landstingets fastighetsstrategi. Enligt uppgift från LSF kommer den översynen bland annat att hantera/beröra landstingsövergripande principer och ställningstaganden rörande ägande inom fastighetsområdet.	Delvis	Delvis	För vårdens fastigheter finns det en framtagen strategi. Motsvarande rådighetsstrategi för trafikens anläggningstillgångar är under framtagande.

2015 Projekt 7	732	Landstingsstyrelsen bör säkerställa att processen för prioriteringar och konsekvenser av föreslagna investeringar är transparent och tydlig inför beslut i fullmäktige.	Konsekvensbeskrivningar genomförs enligt uppgift på tjänstemannanivå när det kommer till vårdens investeringar. Detta sker i den partssammansatta beredningsgruppen. Men dessa beskrivningar förs inte vidare inför beslut på politisk nivå	Nej	Nej	I arbetet med översynen av investeringsstrategin kommer även en utveckling och tydliggörande av processen för prioriteringar.
2015 Projekt 7	733	Landstingsstyrelsen bör säkerställa att föreslagna investeringars framtida ekonomiska konsekvenser framgår i underlag inför beslut om budget i fullmäktige.	Likt tidigare så bedömer revisionen att informationen kring föreslagna investeringars framtida ekonomiska konsekvenser inte beskrivs alls, alternativt beskrivs mycket knapphändig i budgetdokumntet. En nyhet i budget 2017 jämfört med tidigare budgetdokument är att för varje i budgeten presenterad investering finns numera ett diarienummer (LS-nummer) som gör det möjligt för fullmäktiges ledamöter att plocka fram bakomliggande ärendedokumentation/beslutsunderlag.	Delvis	Ja	I enlighet med den nu beslutade processen finns underlag till beslut i enskilda ärenden inför beslut i LF. Vid varje enskilt beslutsärende finns ett LS-nummer med tillhörande underlag.
2015 Projekt 7	734	Landstingsstyrelsen bör säkerställa kontrollen över redan beslutade investeringars framtida ekonomiska konsekvenser i sin helhet för att en framtida ekonomi i balans ska kunna nås.	Landstingsstyrelsen har genom LSF tagit fram driftkalkyler för investeringar inom vårdens fastigheter och för trafiknämndens investeringar, som visar på respektive investerings framtida kapitalkostnad, samt i viss mån även vilka ekonomiska konsekvenser i övrigt som investeringarna kommer att medföra på driften.	Delvis	Ja	I samband med budgetprocessen ska och har driftskostnadskalkyler för samtliga projekt överstigande 100 miljoner kronor inrapporterats, analyserats och beaktats i den samlade ekonomiska bedömningen. Driftkostnadskalkyler baseras på tillkomande kostnader i samband med driftsättning av investeringsobjekten. Detta innefattar såväl kapitalkostnader som verksamhetens driftkostnader.
2015 Projekt 7	735	Landstingsstyrelsen bör se till att det finns tydliga uppföljningsbara mål avseende kvalitet och tid för alla investeringsprojekt och -program inför beslut i fullmäktige för att kunna följa upp och klargöra ansvar.	I landstingets Mål och budget 2017 är som regel mål/syfte med, och tidplan för färdigställande av respektive investeringsprojekt som ska upp för genomförandebeslut angivet. Revisionen bedömer dock att mål/syfte och tidplan behöver klargöras bättre inför beslut om genomförande i budgeten. Till exempel är beskrivning av mål/syfte med de utökade/tillkommande investeringarna i Roslagsbanan mycket luddiga och någon tidplan är inte preciserade i budgetdokumntet. I budgeten finns dock från och med Mål och budget 2017 ett diarienummer (LS-nummer) i anslutning till varje föreslagen investering som gör det möjligt för fullmäktiges ledamöter att plocka fram bakomliggande ärendedokumentation/beslutsunderlag.	Delvis	Delvis	Mål/syfte och tidplan kommer att tydliggöras i underlagen för genomförandebeslut.

2015 Årsrapport	809	Landstingsstyrelsen bör förtydliga ansvarsfördelningen för planering, genomförande och uppföljning av landstingsverksamheternas bidrag till RUFS.	DÅR 2016: Enligt LSF kommer landstinget under 2016 och 2017 förtydliga hur och i vilka delar som regionplanearbetet ska integreras med landstingets styr- och ledningssystem. Planering, genomförande och uppföljning av verksamheternas bidrag till RUFS-dokumentets mål ska enligt LSF göras inom ramen för landstingets styr- och ledningssystem och med hänsyn till landstingets egna mål. Revionen kommer följa detta utvecklingsarbete.	Nej	Ja	I målstyrningsprojektet har det blivit tydligt kring en princip vad gäller de regionala målen. Detta gäller både RUFS men också Regionalt trafikförsörjningsprogram för Stockholm län. Ett konstaterande av vikt är att dessa ovan är visserligen fastställda av landstingsfullmäktige men det är tydligt även i lagen att detta är regionens program. Inte landstingets egna. Detta ger att landstinget siktar på målen i dessa regionala planer och program utifrån sin roll och sitt ansvar, dvs. inte för helheten, samt samverkar med andra regionala aktörer för att uppnå de regionala målen. Men av vikt är att landstinget inte tar på sig hela ansvaret för regionens samlade mål utan bidrar genom sitt ansvar enligt lag för de tjänster till invånarna som är landstingets ansvar. En slutsats är därför att målen inte kan vara lika mellan de regionala planerna och programmen och landstingets "egna mål" i SLL Mål och budget. I SLL Mål och budget är det dock inbyggt att landstinget tar sitt ansvar för att bidra till målen i de regionala planerna och programmen. De regionala planerna och programmen används alltså som en inriktning där landstinget i målprocessen ser på vad landstinget kan åstadkomma inom sitt ansvar.
2015 Årsrapport	810	Landstingsstyrelsen bör utveckla former för hur landstingets verksamheter ska bidra till målen i nuvarande och kommande RUFS.	Enligt LSF kommer förvaltningen under hösten 2016 utveckla former för hur RUFS-dokumentets mål ska samordnas med landstingets egna mål och därefter brytas ned på respektive verksamhet. I enlighet med alliansens budgetförslag 2017 (LS 2016-0257) ska, enligt LSF, varje del av landstingets verksamhet formulera sitt eget tillväxtuppdrag utifrån regionplanens mål och ambitioner samt aktivt delta i regionplanens genomförande. Revisionen kommer att följa det fortsatta arbetet.	Delvis	Ja	I målstyrningsprojektet har det blivit tydligt kring en princip vad gäller de regionala målen. Detta gäller både RUFS men också Regionalt trafikförsörjningsprogram för Stockholm län. Ett konstaterande av vikt är att dessa visserligen är fastställda av landstingsfullmäktige men det är tydligt även i lagen att detta är regionens program. Inte landstingets egna. Detta ger att landstinget siktar på målen i dessa regionala planer och program utifrån sin roll och sitt ansvar, dvs. inte för helheten, samt samverkar med andra regionala aktörer för att uppnå de regionala målen. Men av vikt är att landstinget inte tar på sig hela ansvaret för regionens samlade mål utan bidrar genom sitt ansvar enligt lag för de tjänster till invånarna som är landstingets ansvar. En slutsats är därför att målen inte kan vara lika mellan de regionala planerna och programmen och landstingets "egna mål" i SLL Mål och budget. I SLL Mål och budget är det dock inbyggt att landstinget tar sitt ansvar för att bidra till målen i de regionala planerna och programmen. De regionala planerna och programmen används alltså som en inriktning där landstinget i målprocessen ser på vad landstinget kan åstadkomma inom sitt ansvar. I utvecklingen av landstingets målstyrning ingår principer för hur landstingets egna mål ska förhålla sig till mål i den regionala utvecklingsplanen, RUFS. I anvisningarna inför slutlig budget 2018 samt årsbokslut 2017 kommer kraven på att verksamheterna ska redovisa hur de bidrar till genomförandet av RUFS att tydliggöras.

2015 Årsrapport	812	Landstingsstyrelsen bör i riktlinjer för investeringar besluta om principer för när Miljöbyggnad guld, silver respektive brons ska gälla, samt i vilka fall avsteg kan göras från dem.	Funktionsområdet SFI vid landstingsstyrelsens förvaltning har tidigare fått i uppdrag att ta fram ett ärende med förslag på inriktning för miljöbyggnadsklassificering i samband med om-, ny- och tillbyggnad avseende vårdfastigheter. Uppdraget genomfördes och var färdigt för beslut i november 2016, men ärendet förelades ej för politiken då den ville avvakta med frågan tills det nya miljöprogrammet för landstinget var färdigt. Och som en konsekvens av detta så uppdrogs SFI att ta fram ett nytt underlag med jämförelser mot det nya miljöprogrammet.	Delvis	Delvis	En ny jämförelse mot landstingets nya miljöprogram har gjorts och ett utkast på tjänsteutlåtande tagits fram. Önskemål från SLL Styrning och ekonomi om ekonomiska analyser har framkommit och kräver fortsatt arbete.
2015 Årsrapport	813	Landstingsstyrelsens förvaltning bör tydliggöra hur investeringarnas miljöpåverkan ska beskrivas i beslutsunderlagen inför genomförandebeslut, dels för att täcka miljöbalkens krav, dels för att täcka de krav som landstingets miljöpolitiska program ställer upp.	Vi har tidigare sett att miljökonsekvensbedömningar inför beslut fungerar dåligt. Enligt hållbarhetschefen Charlotta Brask pågår nu ett övergripande arbete avseende miljökonsekvensbedömningar i staben inom LSF. Uppföljning av denna rekommendation bör mot den bakgrunden skjutas upp./B-ME Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.	Nej	Delvis	Analys av det nya miljöprogrammet pågår. Efter slutförande av analysen fastställs dokumentationskrav för miljökrav för utredningsbeslut, inriktningsbeslut och genomförandebeslut.
2015 Årsrapport	814	Landstingsstyrelsen bör se till att tillväxt- och regionalplaneringsnämndens ansvar för bidragshanteringen förtydligas i reglementet.	ÅR 2016: LSF ser ett behov av en översyn av bidragshanteringen i stort för att kunna tydliggöra styrningen. En översyn av landstingets samlade bidrag planeras att genomföras under 2017. Efter översyn är genomförd kan reglementet förtydligas. Revisionen avvaktar arbetet med översyn av bidragshanteringen.	Nej	Delvis	Landstingsstyrelsens förvaltning ser ett behov av en översyn av bidragshanteringen i stort för att kunna tydliggöra styrningen. En översyn av landstingets samlade bidrag pågår och avses avslutas under 2017. En tydlighet kring uppföljning av verksamhetsstiftelser planeras att infogas i Mål och budget 2018 med en särskilt förtydligande skrivning kring detta. Detta finns nu formulerat i landstingsdirektörens planeringsunderlag.
2016 Delår	885	Landstingsstyrelsen behöver tydliggöra att det är väsentligt att nämnderna tar ställning till budget och budgetförutsättningar inför beslut i fullmäktige i den ändrade budgetprocessen.		Nej	Ja	I budgetdirektiven för 2018 som landstingsfullmäktige beslutat om i samband med mål och budget 2017 framgår mycket tydligt att landstingsdirektörens planeringsunderlag ska skickas på remiss till nämnder och styrelser den 17 mars. Nämnd- och styrelsebehandlade yttranden ska lämnas senast den 18 april. Detta angavs också i det missiv som medföljer utskicket av planeringsunderlag. Respektive nämnd/styrelses budget godkänns av respektive nämnd/styrelse och därmed konfirmeras det lokala ställningstagandet för budget och planår. Detta ligger till grund för landstingets kommande budgetarbete.
2016 Delår	886	Landstingsstyrelsen behöver säkerställa att beslut om prioritering mellan investeringar som trafiknämnden är ansvarig för är beredda av nämnden.		Nej	Ja	Anvisningarna för beredning av 2018 års budget har följts och en beredning har skett inom förvaltningen. Utvärderingar kommer att göras för att säkerställa att LS uppfyller sin uppsiktsplikt.

2016 Delår	887	Landstingsstyrelsen bör utveckla den långsiktiga ekonomiska planeringen kopplat till effekter av landstingets investeringsverksamhet inför beslut i fullmäktige.		Nej	Ja	SLL har vidareutvecklat sin långsiktiga ekonomiska planering och arbetar med tioåriga ekonomiska planer. I enlighet med landstingets styrdokument Investeringsstrategin, LS 1407-0854, är investeringsprocessen en integrerad del av budgetprocessen. Enligt strategin ska investeringsobjekten prioriteras inom investeringsutrymmet, det vill säga den summerade investeringsplanen som fastställs i samband med landstingsfullmäktiges beslut om budget. Det går således inte att ändra prognoserna utan att på nytt ta ställning eller omprioritera andra objekt löpande under året. Beredning och ställningstagande till de prognostiserade totala utgifterna för investeringsobjekten över 100 miljoner kronor görs inom ramen för budgetprocessen. Investeringsobjektens årliga utgifter och prognos följs dock upp löpande under året och därutöver pågår ett kontinuerligt internt arbete med ekonomiska risker avseende investeringsobjektens totala utgifter.
2016 Delår	888	Landstingsstyrelsen bör utveckla formerna för uppföljning och återrapportering av investeringar med bedömning av totala utgifter, sluttid och eventuella avvikelser i utförandet.		Nej	Ja	I samband med årsbokslutet 2016 utvecklades uppföljningen på så sätt att mallen för investeringsbilagan till förvaltningar och bolags årsrapport utökades med följande information: upparbetningsgrad (årets och totalt) budgeterad total utgift enligt senaste budgetbeslut, beräknad tidpunkt för färdigställande samt kommentar till eventuell avvikelse.
2016 Delår	889	Landstingsstyrelsens förvaltning bör tillsammans med Internfinans ledning föreslå förtydliganden i finanspolicyn när det gäller Internfinans ansvar för att hantera finansiella risker för hela landstingskoncernen.		Nej	Delvis	I samband med beredning av 2018 års finanspolicy kommer detta ansvarsområde att beaktas.
2016 Delår	890	Landstingsstyrelsen bör i underlaget till fullmäktiges budgetbeslut tydliggöra vad som är specifika uppdrag till respektive nämnd och som i så fall ska återrapporteras.		Nej	Delvis	Målsättningen är att "att-satserna" ska vara tydliga avseende vem som ska göra vad och när det ska vara utfört.
2016 Delår	891	Landstingsstyrelsen bör i samverkan med kulturnämnden tydliggöra ansvarsfördelning för beredning och riktlinjer för hantering av stöd/bidrag till konserthuset så att stödet blir transparent och tydligt.		Nej	Ja	I analysen har identifierats att kulturnämnden via uppdrag från landstingsfullmäktige 2014 har ett ansvar för hantering och uppföljning av bidragen, både vad gäller verksamhetsbidragen och investeringsbidragen till koncerthusstiftelsen. Med utgångspunkten i att kulturnämnden ansvarar för frågan sker samverkan och stöd till kulturförvaltningen i hur uppföljningsrutiner skulle kunna utformas. Kulturförvaltningen har också inlett en samverkan med Locum i frågan. I landstingsdirektörens planeringsunderlag tydliggörs att kulturnämnden ska ta fram ett nytt avtal med koncerthuset gällande från 2019 där både verksamhetsbidrag och investeringsbidrag tas med. Avtalet ska beslutas av kulturnämnden och vidare godkännas av landstingstyrelsen.

2016 Delår	892	Landstingsstyrelsen bör säkerställa att uppdraget att följa upp genomförandet av planerade renoveringsåtgärder i konserthuset ligger inom ramen för kulturnämndens reglemente.		Nej	Ja	I analysen har identifierats att kulturnämnden via uppdrag från landstingsfullmäktige 2014 har ett ansvar för hantering och uppföljning av bidragen, både vad gäller verksamhetsbidragen och investeringsbidragen till koncerthusstiftelsen. Detta tydliggör ansvarsfrågan. En justering i reglementet vore önskvärd men anses inte nödvändig i och med fullmäktiges beslut. I landstingsdirektörens planeringsunderlag tydliggörs att kulturnämnden ska ta fram ett nytt avtal med koncerthuset gällande från 2019 där både verksamhetsbidrag och investeringsbidrag tas med. Avtalet ska beslutas av kulturnämnden och vidare godkännas av landstingstyrelsen. Detta tydliggör ansvarsfrågan vidare.
2016 Delår	893	Landstingsstyrelsen bör säkerställa att rätt kompetens finns i bedömningen av bidragen och därefter uppföljningen av genomförandet av renoveringsåtgärderna i konserthuset.		Nej	Delvis	Begäran om tilläggsanslag avseende renoveringsetapp 9 för Stockholms Konserthus (LS 2016- 0879) har hanterats enligt följande. Ett expertutlåtande inhämtades från Locum AB som underlag för bedömning av begäran om tilläggsanslag. Utifrån underlaget bedömde Locum AB att de kostnader som Stockholms Konserthusstiftelse angav i äskande om tilläggsanslag avseende renoveringsetapp 9 för Stockholms Konserthus är rimliga. Uppföljningen av genomförandet av renoveringsåtgärderna i konserthuset bör även de hanteras av Locum AB. Genom att tillämpa denna hanteringordning säkerställer landstingsstyrelsen att rätt kompetens finns i bedömningen av bidragen och därefter uppföljningen av genomförandet av
2016 Delår	894	Landstingsstyrelsens förvaltning bör se till att kostnaderna för resor respektive representation särredovisas i enlighet med förvaltningens regler för användning av rese-och representationskort.	Under 2017 kommer informationsinsatser göras i avseende att tydliggöra vikten av att använda korrekta konton vid fakturahantering. Utveckling av efterkontrollen kommer också att ske under året. Följs upp i samband med delårsgranskningen 2017.	Nej	Nej	Utveckling av rapporter för efterkontroll som genomförs av Visma (extern leverantör för reskontrahantering) pågår. Informationsinsatser sker löpande för enheter och avdelningar, ett större informationsmöte planeras till hösten. Genomgång av kontoförteckning och förtydligande av konton för resor och representation pågår - publiceras på intranätet för att vara tillgänglig för samtliga som konterar fakturor inom förvaltningen.
2016 Projekt 2	908	Landstingsstyrelsen bör i ett systematiskt förbättringsarbete utarbeta riktlinjer och verktyg för uppföljning som syftar till att minska risken för överträdelser av upphandlingslagstiftningen.		Nej	Delvis	Med anledning av Landstingsstyrelsens beslut LS 2017-0180, Effektiv ledning, styrning och uppföljning inom Stockholms läns landsting, har ett delprojekt avseende upphandling och inköp startats där ovanstående ingår.

2016 Projekt 5	900	Styrning inom e-hälsa: Landstingsstyrelsen bör stärka styrningen och samordningen av utvecklingen inom e-hälsa genom att samlat tydliggöra ansvar och roller på e-hälsoområdet (LS, HSN och FOA IT/E-hälsa SLL Sjukvård).		Nej	Nej	Landstingsdirektören genomför en översyn av hela organisationen av IT inom landstinget enligt uppdrag från Landstingsstyrelsen den 31 januari 2017. Denna innefattar strategisk koncernstyrning, finansiering av digitaliseringsarbetet, översyn av organisation och ledningsstruktur för IT, e-hälsa och medicinteknik inom hälso- och sjukvården. Översyn av policydokument, riktlinjer och andra interna regelverk genomförs inom landstinget. Tydliggörande av ansvar och roller inom e-hälsoområdet i interna regelverk kommer att inkluderas i denna. Som ett första steg har en strategisk IT-direktör/CIO rekryterats med ansvar för samlad styrning och ledning av landstingets digitaliseringsarbete. IT-direktören tillträder tjänsten den 15 augusti 2017.
2016 Projekt 5	901	Styrning inom e-hälsa: Landstingsstyrelsen bör stärka styrningen och samordningen av utvecklingen inom e-hälsa genom att säkerställa en länk mellan innovationsberedningen och styrgruppen för FOA IT/E-hälsa SLL Sjukvård.		Nej	Nej	Landstingsdirektören genomför en översyn av hela organisationen av IT inom landstinget enligt uppdrag från Landstingsstyrelsen 20170131. Denna innefattar strategisk koncernstyrning, finansiering av digitaliseringsarbetet, översyn av organisation och ledningsstruktur för IT, e-hälsa och medicinteknik inom hälso- och sjukvården. Översyn av policydokument, riktlinjer och andra interna regelverk genomförs inom landstinget. Tydliggörande av ansvar och roller inom e-hälsoområdet i interna regelverk kommer att inkluderas i denna. Som ett första steg har en strategisk IT-direktör/CIO rekryterats med ansvar för samlad styrning och ledning av landstingets digitaliseringsarbete. IT-direktören tillträder tjänsten den 15 augusti 2017.
2016 Projekt 5	902	Landstingsstyrelsen bör stärka styrningen och samordningen av utvecklingen inom e-hälsa genom att etablera en landstingsövergripande styrning och samordning av landstingets IT-infrastruktur och grunddataförvaltning.		Nej	Nej	Landstingsdirektören genomför en översyn av hela organisationen av IT inom landstinget enligt uppdrag från Landstingsstyrelsen 20170131. Denna innefattar strategisk koncernstyrning, finansiering av digitaliseringsarbetet, översyn av organisation och ledningsstruktur för IT, e-hälsa och medicinteknik inom hälso- och sjukvården. Översyn av policydokument, riktlinjer och andra interna regelverk genomförs inom landstinget. Tydliggörande av ansvar och roller inom e-hälsoområdet i interna regelverk kommer att inkluderas i denna. Som ett första steg har en strategisk IT-direktör/CIO rekryterats med ansvar för samlad styrning och ledning av landstingets digitaliseringsarbete. IT-direktören tillträder

2016 Projekt 5	903	Styrning inom e-hälsa: Landstingsstyrelsen bör stärka styrningen och samordningen av utvecklingen inom e-hälsa genom att genomföra riskanalyser inom IT-infrastruktur, grunddataförvaltning samt definitioner och begrepp inför införande av ny vårdinformationsmiljö		Nej	Nej	Landstingsfullmäktige beslutade den 14 februari 2017 att Inleda programmet Framtidens vårdinformationsmiljö SLL. Programmet har behov av att genomföra riskanalyser inom de områden som revisorerna påtalar inför införande av ny vårdinformationsmiljö. Enligt programmets planering kommer dessa riskanalyser att genomföras under 2017.
2016 Projekt 5	904	Styrning inom e-hälsa: Landstingsstyrelsen bör stärka styrningen och samordningen av utvecklingen inom e-hälsa genom att formalisera arbetet med portföljstyrning på landstingsövergripande nivå		Nej	Nej	En rekrytering av en strategisk IT-direktör/CIO har genomförts. I IT-direktörens ansvar kommer bland annat ingå att leda arbetet med att ta fram strategier och utvecklingsplaner för digitalisering och IT, koordinera och följa upp landstingets digitaliseringsrelaterade utvecklings- och avvecklingsinitiativ, samt att utveckla och upprätthålla en landstingsövergripande projektportfölj
2016 Projekt 8	951	Landstingsstyrelsen bör säkerställa att processen för lokalanpassningar är samordnad, transparent och tydlig för att undvika att projekt blir dyrare än budgeterat och att omtag måste ske.		Nej	Delvis	Inom ramen för ett effektivare landsting ses gränsdragningen mellan de olika parterna över och parternas roll i investeringsprocessen förtydligas.
2016 Projekt 8	952	Landstingsstyrelsen och hälso- och sjukvårdsnämnden bör gemensamt förtydliga nämndens roll och insatser i strategiska fastighetsinvesteringar och prioriteringar i enlighet med investeringsstrategin.		Nej	Delvis	Ett deluppdrag inom ramen för LD:s effektiviseringsprogram pågår ett arbete med att tydliggöra roller och ansvarsfördelning mellan berörda parter i de strategiska investeringarna av vilka HSH och LS är två intressenter. I arbetet med prioriteringar för de strategiska fastighetsinvesteringarna är HSF delaktiga.
2016 Projekt 8	955	Landstingsstyrelsen bör se till att det finns ett sammanhållet ansvar för kravställandet på den vård som ska bedrivas bl.a. på de mindre sjukhusen, på liknande sätt som för byggnationerna.		Nej	Ja	Ansvaret är hälso-och sjukvårdsnämndens att säkerställa detta. I uppsiktsrapporten, bilaga till årsredovisningen 2016, anmodar landstingsstyrelsen hälso-och sjukvårdsnämnden i att ta ett större helhetsgrepp till hälso-och sjukvårdssystemet. Detta är i grunden ansvaret i hälso-och sjukvårdsnämndens reglemente. Rekommendationen är relevant och är en av anledningarna till landstingsstyrelsens anmodan. Hälso- och sjukvårdsnämnden har ansvaret att tydliggöra kravställningen på vården som ska bedrivas på de mindre sjukhusen för att få ett fungerande system som helhet. Detta är i grunden ansvaret i hälso-och sjukvårdsnämndens reglemente.
2016 Årsrapport	1000	Landstingsstyrelsens förvaltning bör i samarbete med trafikförvaltningen utarbeta former för rapportering av väsentliga avvikelser även för projekt som ingår i program med uppföljning av såväl belopp som tids- och kvalitetsramar.		Nej	Nej	I arbetet med översyn av investeringsstrategin ingår att harmonisera styrningen, uppföljning och rapportering av projekt och program.
2016 Årsrapport	1001	Landstingsstyrelsen bör föreslå fullmäktige att besluta om revidering av reglemente för styrelsen och nämnderna så att utskott och beredningar inte kan uppfattas ha visst ansvar för verksamheten.		Nej	Delvis	Ett förslag till revidering av reglementet för att åstadkomma detta pågår.

2016 Årsrapport	1002	Landstingsstyrelsen bör säkerställa att gränsen mellan beslut och verkställighet är tydlig i delegationsordningen.		Nej	Ja	Gränsdragningen mellan delegations - och verkställighetsbeslut är definierad i delegationsordningen. Därtill finns en av landstingsdirektören beslutad beslutsordning som innehåller verkställighetsbeslut och vidaredelegeringar som också ger information om olika beslut.
2016 Årsrapport	1003	Landstingsstyrelsen bör i samverkan med tillväxt- och regionplanenämnden uppdatera landstingets internationella riktlinjer för att förtydliga ansvar och roller för nämnderna när det gäller landstingets strategi gentemot EU.		Nej	Nej	I det arbete som pågår kring översyn av styrande dokument finns förslag att inte ersätta de internationella riktlinjer som idag inte är aktuella. Syftet är att minska det totala antalet riktlinjer och om möjligt styra genom budget i stället.
2016 Årsrapport	1004	Landstingsstyrelsen bör säkerställa att den årlig uppföljning av landstingets deltagande i EU-finansierade projekt utförs enligt riktlinjerna och att en samlad bild ges av hur mycket medel SLL tar emot via EU:s strukturfonder.		Nej	Delvis	Detta bör göras. Tillväxt- och regionplaneförvaltningen ansvarar. Rutiner för detta arbetas fram.
2016 Årsrapport	1005	Landstingsstyrelsens förvaltning bör uppdatera beslutsordningen med uppgifter om rätten att fatta verkställighetsbeslut om vidareförmedling av statsbidrag.		Nej	Nej	I samband med nästa uppdatering av LSF beslutsordning kommer denna fråga hanteras.
2016 Årsrapport	1006	Landstingsstyrelsens förvaltning bör, för att säkerställa att redovisningen sker enligt god redovisningssed, utarbeta riktlinjer för redovisning av specialdestinerade statsbidrag som ett komplement till RKR:s Information om statsbidrag.		Nej	Nej	Arbetet med att upprätta rutin för redovisning av specialdestinerade statsbidrag kommer att påbörjas inom kort och beräknas bli klart under 2017.
2016 Årsrapport	1007	Landstingsstyrelsens förvaltning bör ändra/komplettera de centrala riktlinjerna för definition av omställningskostnader så att de stämmer med god redovisningssed.		Nej	Delvis	Förvaltningen avser göra en översyn och förtydligande av dokumentet Definition för omställningskostnader. I definitionen för omställningskostnader kan det tolkas som att samtliga poster direkt utgör driftkostnader. Vissa av posterna kan vara både kostnader och investeringar. Om utgiften är en investering så kan avskrivningarna vara en omställningskostnad under omställningsperioden. För en detaljerad beskrivning av gränsdragning mellan investeringar och driftkostnader hänvisas till gällande redovisningsrutiner.
2016 Årsrapport	991	Landstingsstyrelsens förvaltning bör införa rutiner och kontrollmoment i löne- och personalsystemen så att pensionsavtalet följs och därmed minska risken att anställda oavsiktligt får pensionsgrundande inkomst efter att barnet fyllt åtta år eller avslutat första skolåret.		Nej	Ja	Denna rekommendation är omhändertagen och har åtgärdats av SLL Personal och utbildning på SLL-övergripande nivå. En rutin som gäller samtliga bolag och förvaltningar inom SLL har tagits fram.
2016 Årsrapport	996	Landstingsstyrelsen behöver tydliggöra att det är väsentligt att nämnderna fattar beslut om ärenden som påverkar verksamhetens mål, omfattning, inriktning eller kvalitet som enligt kommunallagen inte kan delegeras till förvaltningarna.		Nej	Delvis	Samtliga nämnder och styrelser ska enligt centrala anvisningar under våren yttra sig över planeringsunderlaget. I samband med sammanställning av slutlig budget som sker under hösten godkänner/fastställer samtliga nämnder och styrelser kommande års budget.

2016 Årsrapport	997	Landstingsstyrelsen behöver stärka styrningen av trafikens ersättningsinvesteringar.		Nej	Nej	Antagande: att det är ospecificerade investeringar som avses i rekommendationen. Ett arbete kommer att startas under 2017 för att ta fram en generisk process för möjliggöra en förstärkt styrning av ospecificerade investeringar.
2016 Årsrapport	998	Landstingsstyrelsen behöver stärka beredningen av ospecificerade investeringar så att det inför beslut i fullmäktig framgår hur föreslagna investeringsvolymer säkerställer värde och funktionalitet i landstingets fastigheter och övriga tillgångar		Nej	Nej	Ett arbete kommer att starta under 2017 för att ta fram en generisk process för möjliggöra en förstärkt styrning av ospecificerade investeringar.
2016 Årsrapport	999	Landstingsstyrelsen bör tillsammans med trafiknämnden analysera effekterna av och utveckla den nuvarande styrningen av investeringar med stora variationer i upparbetningsgraden för enskilda projekt.		Nej	Nej	I arbetet med översyn av investeringsstrategin ingår att harmonisera styrningen av projekt och program.
2015 Delår	678	Intern kontroll: Landstingsstyrelsen bör anpassa fullmäktiges mål och indikatorer till egna verksamhetsnära mål och indikatorer i kommande budgetar avseende förvaltningen för utbyggd tunnelbana.	Målbeskrivningen i budget för 2016 liknar den för budget 2015, fullmäktiges mål bryts ej ner till egna verksamhetsnära mål i budget 2016. I budget 2016 görs dock en direkt hänvisning till 2016 års målkarta, där fullmäktiges mål på ett tydligt sätt bryts ner till tydliga verksamhetsnära mål med uppföljningsbara mätetal och milstolpar som ska uppnås under året. Målkartan har dock ej bilagts budget 2016 som en egen bilaga. Enligt uppgift kommer beslut om budget 2017 att innehålla en motsvarande, aktualiserad målkarta.	Delvis	Ja	FUT:s huvudmål är att genomföra utbyggnad av tunnelbanan enligt 2013 års Stockholmsöverens-kommelse. Under verksamhetens planerings-skede skapas förutsättningar för att SLL i framtiden ska uppnå de övergripande målen. De övergripande målen är svåra att bryta ned till egna mätetal utan kommer att kunna följas när anläggningen är tagen i drift. FUT beaktar dock dessa mål, när utredningar genomförs/alternativ diskuteras/beslut fattas, för att möjliggöra måluppfyllelsen vid framtida drift. I samband med att FUT:s verksamhet övergår i ett byggskede kommer fler övergripande mål/indikatorer brytas ned till lokala mål/mätetal, exempelvis miljö-frågor så som buller. SLL har tre övergripande mål för kollektivtrafiken, attraktiva resor, tillgänglig och sammanhållen region och effektiva resor med låg miljö- och hälsopåverkan. FUT arbetar med målet attraktiva resor genom att planera för att tunnel-banan ska vara en del av ett sammanhållet och samordnat kollektivtrafiksystem som uppfyller rese-närernas behov. FUT:s arbete för att bidra till målet en tillgänglig och sammanhållen region sker genom att utbyggnaden stödjer en ökad täthet och fler-kärnighet i regionen samt bidrar till en sammanhållen utvidgning av arbetsmarknadsregionen. Den nya tunnelbanan ska ha tillräcklig kapacitet och konkurrenskraftiga restider till viktiga målpunkter. Den ska binda samman regionen och minska sårbarheten i trafiksystemet. För att bidra till målet om effektiva resor med låg miljö- och hälsopåverkan bidrar utbyggnaden till att kollektivtrafikens förbrukning av energi samt påverkan på miljö och hälsa minskar. FUT arbetar med lokala mål som återfinns i en målkarta som innehåller bla. vision och mål. I målkartan, som bilagts budget 2017, återfinns perspektiv med mål för respektive perspektiv.

Landstingsrevisorerna
STOCKHOLMS LÄNS LANDSTING

2017-04-11 RK 201604-0027

Landstingsstyrelsen

ÅRSRAPPORT 2016
Landstingsstyrelsen

Revisorerna i revisorsgrupp I beslutade 2017-04-11 att överlämna rapporten till landstingsstyrelsen för yttrande senast 2017-08-31.

Paragrafen förklarades omedelbart justerad.

Kenneth Strömberg
Ordförande

Christina Holmqvist
Sekreterare

Landstingsrevisorerna
Box 22230
104 22 Stockholm

Telefon: 08-737 25 00

E-post: landstingsrevisorerna.rev@sll.se

Säte: Stockholm
Org.nr: 23 21 00 - 0016
www.sll.se/rev

Besök oss: Hantverkargatan 25 B. T-bana Rådhuset

ÅRSRAPPORT 2016

Landstingsstyrelsen

Landstingsrevisorerna
STOCKHOLMS LÄNS LANDSTING

Landstingsrevisorerna
STOCKHOLMS LÄNS LANDSTING

2017-04-11 RK 201604-0027

Landstingsstyrelsen

ÅRSRAPPORT 2016
Landstingsstyrelsen

Revisorerna i revisorsgrupp I beslutade 2017-04-11 att överlämna rapporten till landstingsstyrelsen för yttrande senast 2017-08-31.

Paragrafen förklarades omedelbart justerad.

Kenneth Strömberg
Ordförande

Christina Holmqvist
Sekreterare

Landstingsrevisorerna
Box 22230
104 22 Stockholm

Telefon: 08-737 25 00

E-post: landstingsrevisorerna.rev@sll.se

Säte: Stockholm
Org.nr: 23 21 00 - 0016
www.sll.se/rev

Besök oss: Hantverkargatan 25 B. T-bana Rådhuset

Sammanfattning – Landstingsstyrelsen

I den årliga revisionen prövas om verksamheten bedrivs på ett ändamålsenligt och från ekonomisk synpunkt tillfredsställande sätt, om räkenskaperna är rättvisande samt om den interna styrningen och kontrollen är tillräcklig.

Bedömning för år 2016

	Tillfreds-ställande	Inte helt tillfredsställande	Otillfreds-ställande
Ekonomiskt och verksamhetsmässigt Resultat		**X**	
	Tillräcklig	Inte helt tillräcklig	Otillräcklig
Intern styrning och kontroll		**X**	
	Rättvisande	Inte rättvisande	
Räkenskaper	**X**		

Ekonomiskt och verksamhetsmässigt resultat
År 2016 redovisar Stockholms läns landsting ett resultat före omställningskostnader på 1 708 mnkr, vilket är 1 706 mnkr högre än budgeterat för landstinget som helhet. Årets resultat inklusive omställningskostnader för framtidens hälso- och sjukvård (-899 mnkr) är 808 mnkr. Resultatet har påverkats av jämförelsestörande poster som avser realisationsvinster (+656 mnkr) och ökade pensionskostnader i landstingets bolag till följd av sänkt diskonteringsränta (-113 mnkr). Exklusive dessa poster uppgår resultatet till 1 164 mnkr. Årets balanskravsresultat är positivt och uppgår till 152 mnkr. Därmed finns inte något resultat att återställa för 2016.

Under 2016 har verksamhetens kostnader ökat med 5,4 procent jämfört med föregående år. Landstinget står inför omfattande investeringar de kommande tio åren med ökade driftkostnader som följd, vilket långsiktigt kommer att påverka utrymmet för verksamheterna. För att kunna styra och kontrollera kostnadsutvecklingen har fullmäktige i budgeten bedömt att den underliggande kostnadsökningstakten för verksamheterna långsiktigt måste begränsas till 3,3 procent i genomsnitt per år. Revisionen konstaterar att kostnadsökningen (exklusive omställningskostnader) under 2016 liksom flera tidigare år är högre än budgeterat och att ytterligare åtgärder måste vidtas för att landstinget framöver ska klara en ekonomi i balans.

Årets investeringar uppgår till 15 065 mnkr, vilket motsvarar en genomsnittlig upparbetningsgrad på 91 procent av den budgeterade årsvolymen, medan den för enskilda projekt framförallt inom trafikverksamheten kan varierar mellan noll och flera hundra procent. Revisionen menar liksom tidigare framförts, att det behöver utvecklas en hanteringsordning för att kunna behandla komplexiteten i beslutade investeringar som löper över flera år. Landstingsstyrelsens kontroll över investeringsvolymer kommer att bli avgörande för att kunna skapa ett framtida ekonomiskt handlingsutrymme och för att långsiktigt klara målet om en ekonomi i balans.

I landstingets mål och budget för 2016 anges sex övergripande mål, varav tre har uppnåtts. För två av målen går det inte att avgöra om de är uppnådda, då minst hälften av underliggande indikatorer saknar målvärde. Fullmäktiges mål för hälso- och sjukvården har till stora delar inte uppnåtts, medan målen för kollektivtrafiken i huvudsak har uppnåtts. Revisionen anser, liksom tidigare år, att det finns behov av att ytterligare utveckla indikatorer för fullmäktiges mål. Detta för att få en mer heltäckande bild över landstingsfullmäktiges övergripande mål och måluppfyllelsen.

Fullmäktige beslutar om uppdrag till nämnder och styrelser, framför allt i budgeten. Genomförandegraden för årets 11 uppdrag är tre (27 procent) genomförda och sju (64 procent) delvis genomförda.

För år 2016 bedöms det ekonomiska resultatet som tillfredställande medan det verksamhetsmässiga resultatet bedöms som inte helt tillfredsställande. Landstingsstyrelsen behöver vidta åtgärder för att långsiktigt nå målet om en ekonomi i balans.

Samordning, styrning och kontroll

Revisionen bedömer att landstingsstyrelsens övergripande styrning mot en god ekonomisk hushållning ännu inte genomsyrar ekonomistyrningen av landstingets verksamheter. Exempelvis behöver en ekonomistyrningsstrategi utarbetas som förklarar på vilket sätt de finansiella målen och riktlinjerna för god ekonomisk hushållning har betydelse för en långsiktigt god ekonomisk hushållning. Revisionen anser också att fullmäktiges generella budskap om vikten av att sänka kostnadsnivån i verksamheterna riskerar att inte bli verklighet om detta inte hanteras i praktiken och återspeglas i det ekonomiska regelverket.

Revisionen menar att det idag är oklart om nämnder och styrelser faktiskt har i uppdrag att begränsa kostnadsökningstakten eller om det är tillräckligt att uppnå resultatkravet, vilket kan ske genom ökade intäkter. Landstingsstyrelsen behöver därför tydliggöra vilka krav som ställs på verksamheterna när det gäller kostnadsutvecklingen. Principer som säkerställer landstingets kostnadskontroll över omfattande och långsiktiga driftavtal behöver också tas fram.

Budgeten är ett av de viktigaste styrdokumenten i landstinget. Det är viktigt att tydliggöra budgetstyrningen för att öka förståelsen för och transparensen i styrningen. Exempelvis behöver det bli tydligare utifrån vilka grunder som verksamheternas resultatkrav fastställs.

Ett område där revisionen bedömer att styrningen inte är tillräcklig är styrningen av landstingets investeringar. Ett arbete har påbörjat för att säkerställa informationen över redan beslutade investeringars framtida ekonomiska konsekvenser, men styrningen måste stärkas för att säkerställa att volymerna inte fortsätter att öka. Vidare bedömer revisionen att styrning, samordning, prioritering och beredning är tydligare när det gäller vårdens investeringar än för trafikens. Landstingsstyrelsen behöver därför, utifrån kraven på uppsikt över all verksamhet, stärka styrningen kring trafikens investeringar. Vidare behöver beredningen av ospecificerade investeringar stärkas så att det framgår hur de föreslagna investeringsvolymerna förhåller sig till det

underliggande underhållsbehovet som krävs för att säkerställa värde och funktionalitet i landstingets fastigheter och övriga tillgångar.

Revisionen bedömer att landstingsstyrelsen genom NKS Bygg har tillräcklig kontroll över utvecklingen av investeringsutgifter avseende tilläggsavtalen och att landstingsstyrelsen arbetar systematiskt med att inkludera tillkommande utgifter i budget samt omfördela resurser inom NKS-projektet. Det återstår dock risker avseende framför allt behov av ombyggnation i kommande faser och eventuella ytterligare förseningar. Revisionen menar, liksom föregående år, att redovisningen till fullmäktige kan utvecklas med en samlad bild av NKS-projektets framtida driftkostnader.

Revisionen bedömer att ägarstyrningen för hälso- och sjukvården har stärkts under året, bland annat genom att fullmäktige tillsatt samma ledamöter i styrelsen för tre akutsjukhus och att ägarutskottet/LISAB är en av tre parter i omställningsavtalen med akutsjukhusen. Även uppföljningen och dialogen med verksamheterna inom hälso- och sjukvården har stärkts under året.

Revisionen har löpande granskat genomförandet av framtidens hälso- och sjukvård där förutsättningarna har förändrats väsentligt sedan starten 2006. Exempelvis har utbyggnaden av vårdplatser inte skett enligt plan, planeringen för de mindre sjukhusen har förändrats och utvecklingen av ett nytt vårdinformationssystem har försenats. Revisionen menar därför att det finns ett behov av att sammanfatta nuläget i arbetet med framtidens hälso- och sjukvård samt att utvärdera och analyserar hur det ska vidareutvecklas utifrån dagens förutsättningar. Revisionen bedömer att ett helhetsperspektiv behöver säkerställas inom ramen för landstingsstyrelsens samordning och uppsikt och att de förändringar som görs återförs till fullmäktige i samlad form.

Under året har revisionen genomfört flera granskningar av områden som utgör viktiga förutsättningar för genomförandet av framtidens hälso- och sjukvård som pekar på behov av att tydliggöra och stärka styrningen av landstingets förändringsarbete. Exempelvis visar granskning att styrningen av det akuta mottagandet inte är tydligt och att risk för fortsatta förseningar i ombyggnationer kan leda till brist på fysisk kapacitet för det akuta mottagandet. Inom den prehospitala vården finns bland annat behov av att utveckla verktyg för att identifiera och styra patientgrupper till rätt vårdenhet. Även inom e-hälsoområdet finns behov av att stärka styrningen och samordningen. Utvecklingen av vården på de mindre sjukhusen ligger flera år efter de ursprungliga planerna. Enligt revisionen bör därför landstingsstyrelsen säkerställa att processen för lokalanpassningar är samordnad, transparent och tydlig för att undvika att projekt bli dyrare än budgeterat och att omtag måste ske.

Revisionen ser ett fortsatt behov för landstingsstyrelsen att stärka uppföljningen av att landstingets policy och riktlinjerna för upphandling följs i alla verksamheter. Revisionen anser att det behövs ett förbättringsarbete som syftar till att minska risken för överträdelser av upphandlingslagstiftningen. Upphandlingar bland annat inom hälso- och sjukvårdsnämnden har under året lett till både förtroendeskada och ekonomiskt skada i form av upphandlingsskadeavgifter.

Samordning, styrning och kontroll över landstingets verksamheter bedöms inte vara helt tillräcklig. Den interna styrningen och kontrollen inom landstingsstyrelsens egna resultatenheter bedöms dock, utifrån genomförd granskning, vara tillräcklig.

Räkenskaper
Årsboksluten för landstingsstyrelsens resultatenheter (landstingsstyrelsens förvaltning, förvaltning utbyggd tunnelbana och landstingsfastigheter) är i allt väsentligt upprättade enligt lagen om kommunal redovisning, god redovisningssed, enligt landstingets anvisningar och bedöms ge en rättvisande bild av årets resultat och ställning.

Årsredovisningen för Stockholms läns landsting bedöms, med undantag för det avsteg från god redovisningssed som skett tidigare år, i allt väsentligt vara upprättad enligt lagen om kommunal redovisning, god redovisningssed samt ge en rättvisande bild av årets resultat och ekonomiska ställning.

Bedömning för övriga nämnder och styrelser

Revisionens granskning av nämnder och styrelser visar att verksamheterna till stor del har bedrivits enligt fullmäktiges mål och uppdrag, men det ekonomiska och verksamhetsmässiga resultatet bedöms som inte helt tillfredsställande för hälso- och sjukvårdsnämnden och Karolinska Universitetssjukhuset. Vidare bedöms den interna styrningen och kontrollen som inte helt tillräcklig för hälso- och sjukvårdsnämnden och trafiknämnden.

Räkenskaperna bedöms för samtliga verksamheter vara rättvisande.

Innehåll

1 Granskningens omfattning och inriktning 1

2 Ekonomiskt och verksamhetsmässigt resultat 2
2.1 Ekonomiskt resultat ur ett landstingsövergripande perspektiv 2
2.2 Verksamhetsmässigt resultat ur ett landstingsövergripande perspektiv 6
2.3 Revisionens samlade bedömning 10

3 Samordning, styrning och kontroll 11
3.1 Ekonomistyrning 11
3.2 Styrning av investeringar 16
3.3 Verksamhetsstyrning 19
3.4 Ägarstyrning 25
3.5 Styrning av hälso- och sjukvården 28
3.6 Styrning och kontroll av NKS-projektet 32
3.7 Styrning av kollektivtrafiken 36
3.8 Styrning och kontroll av direktupphandlingar 36
3.9 Uppförandekoden för upphandlande leverantörer vid lokala upphandlingar 38
3.10 Intern kontroll ur ett landstingsövergripande perspektiv 39
3.11 Revisionens samlade bedömning 50

4 Räkenskaper 51
4.1 SLL:s sammanställda årsredovisning 51
4.2 Revisionens samlade bedömning 54

5 Resultatenheter inom landstingsstyrelsen 54
5.1 Ekonomiskt och verksamhetsmässigt resultat 54
5.2 Intern styrning och kontroll 57
5.3 Räkenskaper 61

6 Uppföljning av tidigare lämnade rekommendationer 64

7 Yttrande över delrapport årlig granskning 2016 65

Bilaga 1 Uppföljning av tidigare lämnade rekommendationer

Bilaga 2 Bedömningsmål och bedömningskriterier

Bilaga 3 Slutlig bedömning av styrelser och nämnder 2016

Bilaga 4 Yttrande över delrapport 2016

1 Granskningens omfattning och inriktning

I denna årsrapport redovisas revisionens samlade bedömning av landstingsstyrelsens övergripande styrning och samordning av landstingets verksamhet 2016. Av rapporten framgår även granskningsresultatet för landstingsstyrelsens egen verksamhet och dess enheter, landstingsstyrelsens förvaltning, skadekontot, koncernfinansiering, förvaltning för utbyggd tunnelbana och landstingsfastigheter i Stockholm.

I årsrapporten återges även i korthet resultatet av de projekt som genomförts under 2016 och som berör landstingsstyrelsen eftersom dessa ingår i underlaget för revisionens samlade bedömning av landstingsstyrelsen. Rekommendationer som framförts i projektrapporterna framgår av bilaga 1 och kommer att följas upp av revisionen i kommande granskningar.

Revisionen har utförts enligt kommunallagen, lagen om kommunal redovisning, god revisionssed i kommunal verksamhet, landstingets revisionsreglemente och föreskrifter som utfärdats av fullmäktige. Revisionen har utgått från den revisionsplan som fastställts av de förtroendevalda revisorerna 2016-02-23.

Revisorerna granskar och prövar om verksamheten bedrivs på ett ändamålsenligt och från ekonomisk synpunkt tillfredsställande sätt, om räkenskaperna är rättvisande och om den interna styrningen och kontrollen är tillräcklig. I revisorernas uppdrag ingår även att granska hur landstingsstyrelsen fullgör sin uppsikt samt hur styrelsen leder och samordnar förvaltningen av landstingets angelägenheter. En annan viktig del i granskningen är landstingsstyrelsens beredning av ärenden till fullmäktige. Revisorerna ska även bedöma om resultatet i årsredovisningen är förenligt med fullmäktiges mål för god ekonomisk hushållning.

I denna årsrapport framgår slutlig bedömning avseende ekonomiskt och verksamhetsmässigt resultat, intern styrning och kontroll samt räkenskaper för landstingsstyrelsen och för övriga verksamheter inom landstinget. För iakttagelser och bedömningar mer i detalj hänvisas till årsrapporten för respektive nämnd och bolagsstyrelse.

Koncernrevisionen har utförts av revisionskontoret och anlitade konsulter. Iakttagelser och översiktliga bedömningar redovisas och kommenteras under respektive avsnitt. Revisionen har även följt upp landstingsstyrelsens åtgärder med anledning av tidigare lämnade rekommendationer, se bilaga 1.

Årsrapporten med bilagor ligger till grund för de förtroendevalda revisorernas revisionsberättelse avseende landstingsstyrelsens verksamhet 2016.

2 Ekonomiskt och verksamhetsmässigt resultat

Enligt kommunallagen 8 kap. 5§, ska fullmäktige ange mål och riktlinjer för verksamheten som är av betydelse för en god ekonomisk hushållning. God ekonomisk hushållning innebär att såväl finansiella som verksamhetsmässiga mål uppnås. En utvärdering av om målen har följts och uppnåtts, ska lämnas i årsredovisningens förvaltningsberättelse, i enlighet med lag (1997:614) om kommunal redovisning.

I detta avsnitt görs en bedömning av om landstingsstyrelsen (LS) uppnått fullmäktiges mål och genomfört givna uppdrag samt följt de beslut, riktlinjer och föreskrifter som gäller för verksamheten. Bedömningen omfattar även om verksamhetens resultat och resurser står i ett rimligt förhållande till varandra. I avsnitt 5 görs en bedömning av ekonomiskt och verksamhetsmässigt resultat i landstingsstyrelsens redovisningsenheter.

2.1 Ekonomiskt resultat ur ett landstingsövergripande perspektiv

År 2016 redovisar Stockholms läns landsting (SLL) ett resultat före omställningskostnader på 1 708 mnkr, vilket är 1 706 mnkr högre än budgeterat för landstinget som helhet. Årets resultat inklusive omställningskostnader[1] för framtidens hälso- och sjukvård (-899 mnkr) är 808 mnkr. Resultatet för SLL har också påverkats av jämförelsestörande poster som avser realisationsvinster[2] (+656 mnkr) och ökade pensionskostnader i bolagen till följd av sänkt diskonteringsränta (-113 mnkr). Exklusive dessa poster uppgår resultatet till +1 164 mnkr.

Verksamhetens intäkter för hela SLL är sammantaget 2 163 mnkr (11,4 procent) högre än budget. De enskilt största posterna, utöver ovan nämnda realisationsvinster, som avviker positivt mot budget är statsbidrag (+976 mnkr) som bland annat beror på högre specialdestinerade statsbidrag, ej budgeterade investeringsbidrag och högre kompensation för mervärdeskatt vid upphandling. Vidare är avvikelsen hänförbar till försäljning av primärtjänster (+324 mnkr) som beror på högre intäkter för såld hälso- och sjukvård och utomlänsintäkter samt på resenärsintäkter (+240 mnkr) som beror på ökat resande och ökat antal sålda biljetter med ett högre pris.

Verksamhetens kostnader, exklusive omställningskostnader, är 1 243 mnkr (1,5 procent) högre än budget. De största avvikelserna jämfört med budget är kostnader för köpt hälso- och sjukvård som ökat med 1 227 mnkr (6,8 procent) och lokal- och fastighetskostnader samt hyra av anläggningstillgångar som ökat med 409 mnkr (1,8 procent). Till skillnad från ovan nämnda poster är kostnaderna för köpt trafik 137 mnkr lägre än budgeterat och de lämnade bidragen 211 mnkr lägre än budgeterat. Omställningskostnaderna uppgår till 899 mnkr vilka är 283 mnkr (24 procent) lägre än budgeterade omställningskostnader.

[1] Tillfälliga merkostnader som är direkt kopplade till genomförandet av framtidens hälso- och sjukvård under perioden för de strukturella förändringarna och de täcks inte av det ordinarie verksamhetsuppdraget.
[2] Avser främst en fastighetsförsäljning i anslutning till Nya Karolinska Solna samt försäljning av en tomträtt vid Slakthusområdet.

Verksamhetens kostnader, exklusive omställningskostnaderna, har ökat med 4 325 mnkr jämfört med 2015. Därmed är kostnadsutvecklingen högre (5,4 procent) än den budgeterade (4,4 procent). Den posten som enskilt bidragit mest till kostnadsutvecklingen är kostnader för köpt hälso- och sjukvård som har ökat med 1 424 mnkr (8 procent), vilket beror på ökade kostnader för bl.a. hemsjukvård, barn- och ungdomsmedicinska mottagningar, specialiserad palliativ vård och utomlänsvård samt inom vårdval rehabilitering för långvarig smärta. Bemanningskostnaderna har ökat med 567 mnkr (2 procent) jämfört med föregående år, vilket beror på en ökad personalvolym[3] framför allt på sjukvårdssidan och ökade kostnader för inhyrd personal. Kostnaderna för köpt trafik har ökat med 330 mnkr (3 procent) jämfört med föregående år främst beroende på indexuppräkning i avtal inom både buss- och tunnelbaneverksamheten. Flera andra kostnadsposter har ökat som läkemedelskostnaderna med 454 mnkr (6,8 procent) och kostnader för övriga material och varor med 718 mnkr (16 procent) jämfört med 2015.

Kostnads- och skatteintäktsutvecklingen de senaste fem åren (%)	2012	2013	2014	2015	2016
Verksamhetens kostnader exkl. omställningskostn.	3,0 %	4,0 %	6,6 %	3,3 %	5,4 %
Verksamhetens nettokostnader exkl. omställningskostn.	1,0 %	4,0 %	8,0 %	3,2 %	4,7 %
Skatteintäkter	2,6 %	3,9 %	3,5 %	5,1 %	5,6 %

Under de senaste fem åren har nettokostnaden utvecklats i ungefär samma takt som kostnaden för verksamheten, se tabell ovan. Under 2016 har landstingets kostnadsökning varit högre än 2015 och högre än budgeterat (4,4 procent). Skatteintäktsutvecklingstakten under de senaste två åren har varit högre än kostnadsökningstakten. I fullmäktiges budget för 2016 anges att kostnadsutvecklingen i verksamheterna på landstingsnivå måste begränsas till i genomsnitt 3,3 procent per år under perioden 2016-2019.

Verksamhetens kostnader har totalt för SLL ökat med 5,4 procent jämfört med 2015. Hälso- och sjukvårdsnämndens kostnader har ökat med 3,2 procent och trafiknämndens med 6,2 procent jämfört med föregående år. I fullmäktiges budget för 2017 redovisas tre olika händelsescenarier över landstingets framtida ekonomiska situation. Modellens huvudscenario har en kostnadsökningstakt på 3,3 procent och visar ett positivt resultat för landstinget under hela perioden 2017–2026. En kostnadsutveckling på 4,2 procent skulle däremot leda till ett negativt resultat på 1 mdkr redan 2018. Revisionen saknar i årsredovisningen en analys av kostnadsutvecklingen 2016 kopplad till fullmäktiges intentioner om den långsiktiga kostnadsutvecklingstakten och möjligheterna att framöver begränsa kostnadsökningarna.

[3] Mätt i helårsarbeten

Avskrivningarna har ökat med 431 mnkr (10,3 procent) jämfört med föregående år och är 166 mnkr (3,7 procent) högre än budget. Ökningen mellan åren förklaras av den höga investeringstakten. I takt med att pågående investeringar aktiveras kommer avskrivningskostnaderna fortsätta att öka.

Pensionskostnaden har ökat på grund av att Finansinspektionen i oktober 2016 beslutade om en sänkning av diskonteringsräntan för pensionsskuldsberäkningen i bolagen. Landstingsledningen har beslutat om kapitaltillskott till bolagen i form av koncernbidrag med motsvarande belopp (101 mnkr). Koncernbidragen belastar moderbolaget Landstingshuset i Stockholm AB (LISAB). Storstockholms lokaltrafik AB (SL) som ligger utanför LISAB-koncernen har tidigare år kompenserats via aktieägartillskott, vilket inte är fallet i år. Enligt uppgift från landstingsstyrelsens förvaltning lämnas inga aktieägartillskott till SL i år, varken som kompensation för ökade pensionskostnader eller baserat på förlusttäckningsgarantin. Skatteverket har utrett aktieägartillskotten och kommit fram till att de är skattepliktiga intäkter. Landstingsstyrelsen kommer i samband med beslut om SLL:s årsredovisning för 2016 föreslå fullmäktige att besluta att det avtal från 1990 om förlusttäckningsgaranti till SL ska upphöra. SL:s faktiska kostnader som är hänförliga till sänkningen av diskonteringsräntan uppgår till ca 4 mnkr.

Finansnettot är 690 mnkr högre i förhållande till 2015 och 353 mnkr högre än budget. Förändringen mot föregående år beror på att effekten av Finansinspektionens sänkning av diskonteringsräntan för pensionsberäkningen i bolagen inte var lika stor som föregående år. Den positiva avvikelsen mot budget beror främst på lägre räntekostnader än budgeterat.

Följande verksamheter redovisar de största positiva avvikelserna mellan det justerade resultatet[4] och fullmäktiges fastställda resultatkrav:

- Koncernfinansiering (+1 277 mnkr) – beror dels på ökade statsbidrag, dels på ökade skatteintäkter och högre finansnetto.
- Landstingsfastigheter i Stockholm (+206 mnkr) – beror på ej budgeterade realisationsvinster.
- Trafiknämnden (+160 mnkr) – den positiva avvikelsen är en sammansättning av både högre intäkter och kostnader än budgeterat. Avvikelsen i intäkter beror dels på realisationsvinst i samband med försäljning av tomträtt, dels på ökade biljettintäkter. Avvikelsen i kostnader beror på projekt som inte aktiverats utan kostnadsförts och högre avskrivningar.
- Södersjukhuset AB (+94 mnkr) - beror till största del på högre intäkt för tillkommande uppdrag vid sidan av omställningsavtalet och högre intäkter för utomläns-/utrikespatienter, men även högre intäkter inom vårdvalsområdena förlossning och höft/knä.

[4] I det justerade resultatet ingår inte poster av engångskaraktär för att uppnå ökad jämförbarhet mellan åren. För 2016 har ökade pensionskostnader för bolagen exkluderats.

Den största väsentliga negativa avvikelsen mellan det justerade resultatet och fullmäktiges fastställda resultatkrav avser Landstingshuset i Stockholm AB (-117 mnkr). Avvikelsen är till största del ett resultat av dels lämnade koncernbidrag till dotterbolagen som kompensation för ökade pensionskostnader, dels nedskrivningar och återförande av nedskrivningar av aktier i dotterbolagen.

Årets balanskravsresultat uppgår till 152 mnkr, dvs. årets resultat exklusive reavinster (-656 mnkr). Därmed uppfylls lagens krav på en ekonomi i balans. (Se vidare avsnitt 4.1.3).

Årets investeringar uppgår till 15 065 mnkr, vilket motsvarar en genomsnittlig upparbetningsgrad på 91 procent av den budgeterade årsvolymen på 16 488 mnkr jämfört med 94 procent för 2015. Årets utfall är 1 423 mnkr lägre än budget, vilket är hänförligt till avvikelser i både vård- och trafikinvesteringar. De största avvikelserna inom vårdinvesteringar förklaras av senarelagda utrustningsinvesteringar vid Danderyds sjukhus, senarelagda byggnationer vid Södersjukhuset på grund av komplexitet vid markarbete och grundläggning samt senarelagd besiktning av tyngre driftsatt medicinsk utrustning vid Nya Karolinska Solna (NKS). Största avvikelserna bland trafikinvesteringarna är hänförliga till framflyttade investeringsplaner inom program Röda linjen, avbrutna investeringar inom program Spårväg city samt ändrade betalnings- och detaljplaner inom program Bussdepåer. Även om upparbetningsgraden för året ligger under 100 procent för landstinget som helhet så finns det verksamheter som har förbrukat mer än årets planerade investeringsutgifter, t.ex. Södertälje sjukhus vars ny- och tillbyggnation beräknas färdigställas tidigare än planerat och trafiknämnden inom ramen för sina program Pendeltåg och Tvärbana norr Solnagrenen på grund av ändrad redovisningsprincip för utgifter.

Bedömning
Revisionen konstaterar att årets resultat uppfyller det av fullmäktige beslutade resultatkravet. Landstingsstyrelsen har i årsredovisningen för SLL redogjort för och analyserat de huvudsakliga resultatavvikelserna mot årets budget. Revisionen bedömer att landstingsstyrelsen i årsredovisningen beskrivit det ekonomiska utfallet på ett i huvudsak tillfredsställande sätt.

I årsredovisningen analyseras inte kostnadsökningen 2016 i förhållande till den av fullmäktige beslutade långsiktiga kostnadsökningstakten. Revisionen konstaterar att kostnadsökningen (exklusive omställningskostnader) är högre än budgeterat och att ytterligare åtgärder måste vidtas för att landstinget framöver ska klara en ekonomi i balans.

Revisionen konstaterar att landstingsstyrelsen betraktat kompensationen till SL för ökade pensionskostnader på samma sätt som aktieägartillskott inom ramen för den förlusttäckningsgaranti som har funnits mellan landstinget och SL sedan 1990. Revisionen ser dock inget skäl att SL inte, i likhet med övriga landstingsägda bolag, skulle kunna erhålla kompensation för dessa ökade kostnader.

2.2 Verksamhetsmässigt resultat ur ett landstingsövergripande perspektiv

Övergripande mål

I samband med fullmäktiges beslut om Mål och budget 2016[5] beslutades om en uppdaterad målbild.

I budgeten för 2016 anges sex övergripande mål och 19 nedbrutna mål, som följs upp med sammanlagt 41 indikatorer. De nedbrutna målen anses ha nåtts när minst hälften av de underliggande indikatorerna uppnåtts. Landstingsstyrelsen bedömer att tre av sex övergripande mål har uppnåtts. Revisionen delar landstingsstyrelsens bedömning.

Revisionen instämmer i landstingsstyrelsens bedömning att målet om *en ekonomi i balans* är uppnått. Gällande indikatorn *ett positivt resultat enligt balanskravet* anger landstingsstyrelsen ett utfall för jämförelseåret 2015 som baseras på en tidigare modell för beräkningen av detta resultat, vilket ger en bild av att landstinget hade ett positivt resultat enligt balanskravet 2015 på 199 mnkr trots att balanskravsresultatet då uppgick till -159 mnkr. Vidare saknas en analys av förändringar i indikatorernas värden jämfört med föregående år.

Revisionen delar landstingsstyrelsen bedömning om att det övergripande målet för hälso- och sjukvården *Förbättrad tillgänglighet och kvalitet inom hälso- och sjukvården* inte uppnås. Jämfört med föregående år anser revisionen att landstingsstyrelsen har förbättrat sin analys av måluppfyllelsen genom att ange orsaken bakom avvikelserna. Revisionen ser positivt på det arbete som pågår för att förbättra de mätmetoder som används.

Revisionen delar även styrelsens bedömning att det övergripande målet *Attraktiv kollektivtrafik i ett hållbart transportsystem* är uppnått. I likhet med föregående år konstaterar revisionen dock att målet saknar indikatorer som avser *tillgänglighet i sjötrafiken*. Revisionen kan även konstatera att målvärde fortfarande saknas för indikatorn *restidskvot mellan regionala stadskärnor*. Vidare kan konstateras att årsredovisningen även i år saknar en redovisning av måluppfyllelse kopplat till en förändring i diskrimineringslagen (från 1 januari 2014) om skyldighet att anpassa verksamheten för funktionsnedsatta personer. Utfallet för kollektivtrafikandelen har heller inte analyserats.

Revisionen delar styrelsens bedömning att måluppfyllelsen för det övergripande målet *Ett fritt, tillgängligt kulturliv med hög kvalitet* inte går att avgöra. Utfall redovisas endast för två av fyra indikatorer eftersom övriga två indikatorerna inte går att mäta.

Revisionen delar landstingsstyrelsens bedömning att det övergripande målet *Hållbar tillväxt* är uppnått. Revisionen saknar dock en analys eller förklaring avseende avvikelser mellan utfall och budget samt jämförelse mellan åren. Till exempel redogör inte landstingsstyrelsen för den stora avvikelsen mellan utfallet 2015 och 2016 när

[5] SLL Mål och budget 2016, LS 2015-0039

det gäller indikatorn *kliniska studier med ekonomiska avtal med extern part*. I likhet med föregående år konstaterar revisionen att indikatorn *energianvändning i verksamhetslokaler* endast inkluderar landstingsägda lokaler, inte sådan som ägs och förvaltas av privata aktörer. Vidare kan revisionen konstatera att målvärdet för indikatorn *delaktighet för personer med funktionsnedsättning* är lågt satt. De senaste två åren har utfallet varit avsevärt högre (86 procent) än vad målet anger (25 procent). Revisionen konstaterar att indikatorn tas bort från målstrukturen 2017[6].

Revisionen delar landstingsstyrelsen bedömning att det inte går att avgöra om det övergripande målet *Attraktiv och konkurrenskraftig arbetsgivare* uppnås eller inte. Detta för att den årliga medarbetarundersökningen som är grunden för att mäta två av fyra indikatorer har omarbetats, vilket gör att utfallen 2015 och 2016 inte är helt jämförbara. Exempelvis mäts AKA-index inte på samma sätt som tidigare utan har ersatts med tre nya index. Revisionen kan dock konstatera att resultatet från den nya enkäten gällande ledarskapsindex visar ett värde som är högre än målet för 2016 (≥74). Resultatet får dock tolkas med försiktighet då uppgifterna inte är helt jämförbara. Revisionen konstaterar vidare att delmålet som uppkom i föregående års budget *utvecklad arbetsorganisation* fortfarande saknar indikatorer och därmed inte kan mätas. Revisionen delar inte styrelsens uppfattning om att delmålet *systematisk kompetensplanering* är uppfylld. Även om indikatorn som mäter delmålet når det uppsatta målvärdet, så ger den en missvisande bild av måluppfyllelsen. Revisionen ser därför positivt på det faktum att indikatorn kommande år[7] kommer att mäta antalet medarbetare, inte förvaltningar och bolag, som använder kompetensplaneringsverktyget KOLL.

Bedömning
Revisionen bedömer att tre av de sex övergripande målen är uppnådda, ett har inte uppnåtts och för två mål går det inte att avgöra om de är uppnådda då minst hälften av underliggande indikatorer saknar målvärde. Revisionen anser, i likhet med tidigare år, att valda mål och indikatorer inte ger en heltäckande bild då indikatorer av olika dignitet får samma vikt vid mätning av måluppfyllelsen. Vidare är antalet indikatorer för vissa mål få eller mäter tillsammans endast en del av målet. I och med detta bedömer revisionen att förra årets rekommendation att landstingsstyrelsen bör vidareutveckla indikatorer för måluppfyllelse kvarstår även om målbilden för 2017 har utvecklats. Revisionen konstaterar också att den skriftliga analysen har förbättrats, men behöver utvecklats ytterligare för att ge en tydligare bild av hur landstingsstyrelsen kommit fram till slutsatser om måluppfyllelsen.

Vårdkonsumtion och mål inom hälso- och sjukvården

Vårdkonsumtion
Under 2016 har antalet vårdtillfällen i slutenvården varit 3,8 procent lägre än budget och 2,1 procent lägre än 2015. En del av minskningen förklaras av överföring från sluten- till öppenvården och på stängda vårdplatser. Jämfört med budgeten har det

[6] SLL Mål och budget 2017, LS 2016-0257
[7] SLL Mål och budget 2017, LS 2016-0257

totala antalet läkarbesök minskat med 7,2 procent och med 3,3 procent jämfört med utfall 2015. Minskningen jämfört med 2015 är störst för läkarbesök inkl. specialister och psykoterapeuter verksamma på nationella taxan inom primärvården (-6 procent). En del av minskningen kan också förklaras av ändrad ersättningsmodell inom primärvården. Övriga besök har ökat med 3,9 procent jämfört med budget och med 2,1 procent jämfört med 2015.

Tillgänglighet och kvalitet
Ett av landstingets sex övergripande mål är att tillgänglighet och kvalitet inom hälso- och sjukvården ska förbättras. Endast två av nio indikatorer har uppnåtts 2016. Under 2015 uppnåddes fyra av de tio indikatorer.

Delmålet *Vård i rätt tid* uppnås endast för indikatorn Andel slutenvårdstillfällen utanför akutsjukhus. De båda andra indikatorerna uppnås inte 2016. *Andel besök på närakuter i förhållande till besök på akutsjukhusens akutmottagningar* anges bero på att målnivån för 2016 sannolikt varit för hög. De reella förändringarna kan väntas först när närakuterna enligt den nya närakutstrukturen tas i drift. Indikatorn *uppfyllelsegrad vårdgarantin* består av tre delar. Målen uppnås varken när det gäller tid för besök hos husläkare inom fem dagar, tid till specialistläkare inom 30 dagar eller tid till behandling inom 90 dagar.

Säker vård handlar om att sjukvården i länet ska utmärkas av hög patientsäkerhet. Målvärdet har inte uppnåtts för någon av de tre indikatorerna 2016. Indikatorn *Förekomsten av vårdrelaterade infektioner (VRI)* innebär också en försämring jämfört med 2015. Delmålet *Hög effektivitet* innebär att rätt åtgärd utförs vid rätt tillfälle på ett ändamålsenligt och resurssnålt sätt. Delmålet mäts genom två indikatorer varav en *(andel invånare i befolkningen som har invånarkonto knutet till 1177 Vårdguidens e-tjänster)* uppfylldes redan hösten 2015.

Delmålet *Högt förtroende för vården* mäts två gånger om året genom befolkningsundersökning. Mätningarna visar att 62 procent av de tillfrågade hade ett högt förtroende för hälso- och sjukvården vilket innebär att målvärdet på 64 procent eller mer inte uppnåtts.

Bedömning
Revisionen bedömer att fullmäktiges mål för hälso- och sjukvården till stora delar inte uppnåtts. Revisionens tidigare bedömning att det finns behov av att ytterligare utveckla mätbara indikatorer för fullmäktiges mål inom hälso- och sjukvården för att ge en bättre bild av måluppfyllelsen kvarstår.

Produktion och mål inom kollektivtrafiken

Produktion
Resandet inom kollektivtrafiken beskrivs inom tre övergripande kategorier; antal påstigande inom kollektivtrafiken på land en vanlig vinterdag, antal passagerare inom kollektivtrafiken till sjöss och resor för personer med funktionsnedsättning. Resandet har ökat med 27 procent jämfört med budget och med 17 procent jämfört med 2015

för kollektivtrafiken till sjöss. Ökningen är hänförbar till pendelbåtstrafiken och förklaras främst av nya pendelbåtslinjer. Kollektivtrafiken på land har ökat med 2,8 procent jämfört med 2015 och är i nivå med budget. Antal passagerare med funktionsnedsättning har ökat med 0,7 procent jämfört med 2015. Färdtjänstresorna har minskat jämfört med föregående år medan rullstolstaxi ökat.

Attraktiv kollektivtrafik
Landstingets övergripande mål attraktiv kollektivtrafik i ett hållbart transportsystem har brutits ned i tre delmål med tillhörande indikatorer. Alla redovisade indikatorer har uppnåtts med undantag för indikatorn andel nöjda resenärer i särskild kollektivtrafik. Orsaken anges främst vara försämrad tidhållning. För en indikator saknas uppgifter om utfallet.

Bedömning
Revisionen konstaterar att fullmäktiges mål för kollektivtrafiken i huvudsak har uppnåtts. Flertalet av målvärdena för 2016 är dock lägre än utfallet 2015. Bedömningen försvåras av att en av indikatorerna inte går att jämför med föregående år och att utfall saknas för en indikator. Det är viktigt att utvecklingen av indikatorer till fullmäktiges övergripande mål fortsätter.

Uppdrag från fullmäktige

Fullmäktige beslutar om ett stort antal uppdrag till nämnder och styrelser dels i samband med beslut om mål och budget, dels löpande under året. Uppdrag är ett sätt för den politiska ledningen att styra verksamheten och uppnå resultat. Enligt anvisningar från landstingsstyrelsens förvaltning ska styrelser och nämnder i sitt årsbokslut redovisa status på uppdrag från fullmäktige. En samlad återredovisning av uppdragen finns i både årsredovisningen för SLL och landstingsstyrelsens uppsiktsrapport till fullmäktige.

I samband med fullmäktiges mål och budget 2016[8] fick styrelser och nämnder 17 nya uppdrag av landstingsfullmäktige, samtidigt som det fanns sammanlagt 20 uppdrag som kvarstår från budget 2012–2015. Genomförandegraden för dessa 37 uppdrag är 70 procent genomförda och 30 procent delvis genomförda uppdrag. Landstingsstyrelsen redovisar i årsredovisningen alla givna uppdrag från 2012–2016, dvs. också de som redan har återrapporterats som genomförda tidigare år. Antalet återrapporterade uppdrag, inklusive de som återrapporterades som genomförda i samband med delårsrapporten, särredovisas summerade i en egen kolumn.

Landstingsstyrelsen gör en annan klassificering av de under året givna uppdragen i årsredovisningen jämfört med delårsrapporten för 2016. Det innebär att varje uppdrag räknas som ett uppdrag även när det ges till flera/alla verksamheter inom landstinget jämfört med vid delårsbokslutet där uppdragen räknades för varje verksamhet som rapporterade. Löpande under 2016 har landstingets styrelser och nämnder fått sju[9] nya uppdrag. Samtidigt fanns det fyra[10] äldre uppdrag givna under 2014–2015

[8] SLL Mål och budget 2016, LS 2015-0039
[9] 39 uppdrag om de räknas på samma sätt som vid delårsbokslutet
[10] 20 uppdrag om de räknas på samma sätt som vid delårsbokslutet

som ännu inte hade genomförts, vilka tas med i landstingsstyrelsens redovisning av de löpande uppdragen.

Landstingsstyrelsen anser att det löpande uppdraget utifrån kompetensförsörjningsstrategin[11] som gavs till landstingsstyrelsen, hälso- och sjukvårdsnämnden och alla vårdenheter inom landstinget den 30 nov 2016 är delvis genomfört. Detta trots att merparten av de verksamheter som berörs av uppdraget har angett att de inte ens påbörjat genomförandet på grund av att uppdraget gavs i slutet av året.

Revisionens granskning av landstingsstyrelsens process för uppföljning av uppdragen visar att det finns en processbeskrivning för uppföljningen av uppdrag från det att uppdraget initieras till återrapporteringen av det. Revisionen konstaterar att det finns en dialog mellan landstingsstyrelsens förvaltning och landstingets verksamheter i de fall landstingsstyrelsens förvaltning ser oklarheter i verksamheternas återrapportering av uppdrag i samband med bokslut. Vidare saknas fastställda kriterier för när ett uppdrag som vänder sig till flera/alla verksamheter inom landstinget anses vara delvis genomfört. Revisionen har följt upp ca en tredjedel (35 procent) av de totala uppdragen. Uppföljningen ger stöd för landstingsstyrelsens bedömning av statusen för uppdragen.

Bedömning
Revisionen bedömer landstingsstyrelsens redovisning av status för uppdragen i huvudsak som rimlig. Revisionen menar dock till skillnad från landstingsstyrelsen att uppdraget kopplat till kompetensförsörjningsstrategin inte är genomfört. Revisionen anser således att av totalt 11 uppdrag har tre (27 procent) genomförts, sju (64 procent) delvis genomförts och ett (9 procent) inte genomförts.

Revisionen bedömer liksom föregående år att återrapporteringen till fullmäktige endast bör innehålla uppdragen från innevarande år och kvarstående icke-genomförda uppdrag från tidigare år. Detta för att ge en rättvisande bild av status på uppdragen. Vidare anser revisionen att landstingsstyrelsen bör ta fram tydliga riktlinjer och kriterier för när ett uppdrag som ges till flera/alla verksamheter inom landstinget anses vara delvis eller helt genomfört.

2.3 Revisionens samlade bedömning

Revisionen bedömer att det ekonomiska resultatet för 2016 är tillfredsställande då årets resultat överstiger det av fullmäktige fastställda resultatkravet.

Landstingsstyrelsen har i årsredovisningen beskrivit det ekonomiska utfallet på ett i huvudsak tillfredsställande sätt. Däremot saknas en analys av kostnadsökningen 2016 i förhållande till den av fullmäktige beslutade långsiktiga kostnadsökningstakten. Kostnadsökningen jämfört med 2015 är högre än budgeterat och ytterligare åtgärder måste vidtas för att landstinget framöver ska klara en ekonomi i balans.

[11] Fullmäktige beslutade bl.a. att uppdra åt LS, HSN samt styrelserna för Karolinska, SLSO, DSAB, STSAB, SÖS, FTV, S:t Erik och AISAB att inför beslut som påverkar hälso- och sjukvården göra konsekvensanalyser av effekter på kompetensförsörjning och utbildning.

Revisionen instämmer i landstingsstyrelsens bedömning att tre av fullmäktiges sex övergripande mål har uppnåtts. För två av målen går det inte att avgöra om de är uppnådda, då minst hälften av underliggande indikatorer saknar målvärde. Fullmäktiges mål för hälso- och sjukvården har till stora delar inte uppnåtts, medan målen för kollektivtrafiken i huvudsak har uppnåtts.

Revisionen anser att det finns behov av att ytterligare utveckla indikatorer för fullmäktiges mål. Detta för att få en mer heltäckande bild över landstingsfullmäktiges övergripande mål och måluppfyllelsen. Tidigare lämnad rekommendation om vidareutveckling av indikatorer kvarstår därmed även om viss utveckling av indikatorerna har skett i 2017 års budget.

Sammantaget bedöms det ekonomiska och verksamhetsmässiga resultatet, utifrån genomförd granskning, som inte helt tillfredsställande.

3 Samordning, styrning och kontroll

Enligt kommunallagen (6 kap 1 §) ska landstingsstyrelsen ha uppsikt över all verksamhet som bedrivs inom landstinget. Det innebär att landstingsstyrelsen aktivt ska övervaka den ekonomiska förvaltningen, om verksamheten bedrivs i enlighet med uppsatta mål, riktlinjer och andra beslut från landstingsfullmäktige, om nämnder och styrelser agerar i enlighet med gällande lagar och förordningar och om styrelsen tar ansvar för den interna styrningen och kontrollen ur ett landstingsövergripande perspektiv. Bedömningsmålen och bedömningskriterierna framgår av bilaga 4. I avsnitt 5.2 görs en bedömning av den interna kontrollen i landstingsstyrelsens redovisningsenheter.

3.1 Ekonomistyrning

Övergripande ekonomistyrning

Revisionen har i ett särskilt projekt under 2016 granskat[12] om landstingsstyrelsen har en övergripande ekonomistyrning och hanterar riktlinjer, styrsignaler och incitament för att styra kostnadsutvecklingen mot en långsiktigt god ekonomisk hushållning. Revisionen bedömer att den övergripande styrningen mot god ekonomisk hushållning ännu inte genomsyrar ekonomistyrningen av landstingets verksamheter. Bland annat finns inte någon ekonomistyrningsstrategi beslutad för landstinget trots att landstingsstyrelsen fick i uppdrag att ta fram en sådan redan 2012. En ekonomistyrningsstrategi skulle sammanhållet kunna förklara och motivera hur och på vilket sätt landstingets finansiella mål och riktlinjer för god ekonomisk hushållning faktiskt är av betydelse för en långsiktigt god ekonomisk hushållning och hur den ska kunna upprätthållas i praktiken.

Landstinget står inför omfattande investeringar de kommande tio åren med ökade driftkostnader som följd, vilket påverkar utrymmet för verksamheten i övrigt. Den

[12] Landstingsrevisorerna, projektrapport 9/2016 Landstingets övergripande ekonomistyrning

underliggande kostnadsökningstakten för verksamheternas kostnader[13], enligt budget för 2016, måste därför långsiktigt begränsas till 3,3 procent i genomsnitt per år. Revisionen framför i rapporten att fullmäktiges generella budskap om vikten av att sänka kostnadsnivån i verksamheterna riskerar att inte bli verklighet. Revisionens bedömning är att det sammantaget inte räcker att i den löpande texten i budgeten ange att kostnadsutvecklingen är en väsentlig faktor för den långsiktiga ekonomin om detta, som granskningen visar, inte hanteras i praktiken och inte återspeglas i det ekonomiska regelverket. För 2016, som enligt landstingsstyrelsen förvaltning bedöms som ett år med goda ekonomiska förutsättningar, är den slutliga kostnadsutvecklingen 5,4 procent.

Revisionen har i projektrapporten även framfört att de stora driftavtalen inom trafiken och vården som beslutas på nämndnivå, exempelvis vårdvalsavtalen och bussavtalen, riskerar att driva upp landstingets framtida kostnader inom både trafik- och vårdområdet trots att ambitionen i budgeten anges vara den motsatta. Revisionen konstaterar i granskningen att det inte finns något i landstingets ekonomiska regelverk (riktlinjer eller finansiella mål) som anger principer eller strategier som kan motverka kostnadsökningar i mycket omfattande och långsiktiga avtal.

Revisionen har under flera år framfört att en av de viktigaste förutsättningarna för långsiktig styrning av landstingets ekonomi är att få kontroll på investeringsvolymerna och dess framtida kostnadseffekter. Av granskningen framkommer att landstingsstyrelsen har påbörjat arbetet med att säkerställa informationen över redan beslutade investeringars framtida ekonomiska konsekvenser. Revisionen menar dock att landstingsstyrelsen måste stärka styrningen av investeringarna för att kunna säkerställa att volymerna inte fortsätter att öka. Revisionens bedömning är att landstingsstyrelsen är sent ute i processen med att se över ambitionsnivåerna när nu toppen av investeringsvolymerna nås de närmaste åren.

Landstingsstyrelsen har tagit fram riktlinjer för god ekonomisk hushållning som har beslutats av fullmäktige och i landstingets budget finns sedan flera år tillbaka ett antal finansiella mål. Att som i riktlinjerna och de finansiella målen inte planera för ett ekonomiskt överskott, utan endast för en ekonomi i balans, innebär att landstinget inte har några marginaler för eventuellt minskade skatteintäkter eller oförutsedda kostnader under löpande budgetår. Landstinget hänvisar i sina riktlinjer till synnerliga skäl för att inte återställa ett negativt resultat. Revisionen saknar dock ett resonemang kring hur stark den finansiella ställningen ska vara för att det kan vara försvarbart att under en tid gå med ett planerat underskott. Revisionen menar, vilket framgår i rapporten, att det behöver tydliggöras vilka finansiella förutsättningar som ska råda i övrigt för att det ska vara möjligt att budgetera med negativa resultat. Även fullmäktiges riktlinjer för att uppnå en god ekonomisk hushållning, som i princip endast utgörs av lagkrav, behöver kompletteras med utgångspunkt i de specifika finansiella förutsättningarna som gäller för Stockholms läns landsting.

[13] Den underliggande kostnadsökningstakten för verksamheternas kostnader definieras av landstingsstyrelsens förvaltning som verksamhetens kostnader exklusive pensionskostnader och driftskostnader för ännu ej driftsatta investeringar.

Landstingsstyrelsens yttrande över projektrapporten
Landstingsstyrelsen har vid sammanträde den 4 april 2017 beslutat om yttrande över projektrapporten[14]. Av yttrandet framgår att landstingsstyrelsen instämmer i flera synpunkter som revisorerna framför, men lyfter sedan fram flera delar i rapporten som inte stämmer överens med styrelsens egen uppfattning om statusen på den övergripande ekonomistyrningen i landstinget. Det gäller bland annat i vilken grad revisionen har beaktat landstingets budget i sin granskning, huruvida det finns en adekvat ekonomistyrningsstrategi i landstinget och om det finns tydliga principer för beräkning och fördelning av framtida lokalkostnader inom vården. Vidare menar landstingsstyrelsen att revisionen dragit fel slutsatser om hur fullmäktiges beslutade långsiktigt hållbara kostnadsökningstakt på 3,3 procent ska tolkas. Likväl hänvisas till landstingsdirektörens uppdrag som lämnats från landstingsstyrelsen i januari 2017 avseende en effektiv ledning, styrning där ekonomistyrning anges som ett prioriterat område.

Budgetstyrning

Budgeten är ett av landstingets viktigaste styrdokument. Inför arbetet med 2016 års budget infördes en ny budgetprocess för att effektivisera budgetarbete. Processen börjar med att ett planeringsunderlag[15] tas fram av landstingsstyrelsens förvaltning utifrån direktiv och ekonomiska ramar i föregående års budget. Planeringsunderlaget skickas i mars till nämnder och styrelser för yttrande som ska lämnas i april. Planeringsunderlaget och inkomna yttranden utgör sedan underlag för framtagandet av kommande års budget som fullmäktige beslutar om i juni. Efter beslutet arbetar förvaltningar och bolag fram en budget under hösten som ska beslutas av berörd nämnd/styrelse och inrapporteras till landstingsstyrelsens förvaltning. Slutlig budget för hela landstinget beslutas av landstingsstyrelsen och anmäls till landstingsfullmäktige i december.

Yttrandena är i den nya processen en viktig del i framtagandet av landstingets budget. Revisionen har granskat tre nämnders[16] beslut att utan eget ställningstagande överlämna förvaltningarnas yttrande över landstingsdirektörens planeringsunderlag inför budget 2017. Av såväl förarbetena till kommunallagen som rättspraxis[17] framgår att nämnden i sin helhet måste fatta alla beslut som påverkar verksamhetens mål, omfattning, inriktning eller kvalitet och därmed ha kvar det övergripande ansvaret för verksamheten. Nämndens beslut att överlämna förvaltningens yttranden utan ställningstagande kan därför ses som att nämnden delegerat beslutanderätten till förvaltningen.

Att nämnderna valt att inte ta ställning till förvaltningarnas yttranden över planeringsunderlaget inför utarbetandet av 2017 års budget kan, enligt intervjuer, bero på att den politiska beredningen inte hinns med under den tid som står till förfogande

[14] Yttrande över landstingsrevisorernas projektrapport 9/2016 – Landstingsstyrelsens övergripande ekonomistyrning, LS 2017 - 0247
[15] Landstingsdirektörens planeringsunderlag, LS 2015-0039
[16] Trafiknämnden, hälso- och sjukvårdsnämnden samt kulturnämnden
[17] Prop. 1990/91:117 s. 103 och 203, RÅ 1977 ref. 28 I och II samt Kammarrätten i Stockholms avgörande i mål nr 1723-16

innan yttrande ska lämnas. Revisionen kan konstatera att nämnderna enligt budgetdirektiven inte kommer att ha mer tid till förfogande för behandling av yttrandet över planeringsunderlaget inför 2018 års budget.

I landstingets budget för 2016[18] har fullmäktige fastställt storleken på det *landstingsbidrag* som ska finansiera landstingsstyrelsens och övriga nämnders verksamheter under budgetåret, med undantag för de nämnder som drivs i bolagsliknande former. Landstingsbidraget uppgår 2016 sammanlagt till 68 457 mnkr, varav merparten går till landstingets båda beställarnämnder, hälso- och sjukvårdsnämnden (78 procent) och trafiknämnden (14 procent). Trafiknämnden finansierar därutöver drygt en tredjedel (ca 36 procent) av kollektivtrafiken genom biljettintäkter/resenärsintäkter.

Landstingsfullmäktige fastställer i budgeten också *resultatkrav* för verksamheterna. För nämnderna ställs krav på minst nollresultat, medan bolag och nämnder som drivs i bolagsliknande former ska leverera ett positivt resultat. Landstinget har inga uttalade grunder som tydliggör hur storleken på resultatkraven ska avgöras. Ett exempel är fullmäktiges beslut i mars 2015[19] att höja resultatkravet för SLSO från 75 mnkr till 200 mnkr under löpande budgetår för att frigöra resurser för att kunna utöka det ekonomiska stödet till akutsjukhusen. År 2016 sänktes SLSO:s resultatkravet till 100 mnkr för att enligt plan år 2017 åter uppgå till 75 mnkr.

Revisionen kan också konstatera att avkastningen i LFS[20] (exkl. fastighetsförsäljningar) varit 6 procent både för 2015 och 2016. Detta är samma nivå som fullmäktiges mål om långsiktig avkastning i LFS. I och med fullmäktiges högre resultatkrav på LFS 2016 jämfört med 2015, ställs i realiteten ett högre avkastningskrav på 7 procent. Fullmäktiges beslut om det långsiktiga avkastningskravet på 6 procent har dock inte ändrats.

Revisionen har även noterat att trafiknämnden från och med 2017[21] ska uppnå ett högre resultatkrav på 250 mnkr. Detta hänger samman med att landstingsbidraget till nämnden i fullmäktiges plan för 2015 höjdes för att täcka kostnaderna för Citybanan med 250 mnkr 2017 och med 500 mnkr 2018 och framåt. Enligt den fastställda budgeten för 2017 ska istället 250 mnkr per år reserveras på koncernfinansiering för delar av dessa kostnader. Trafiknämnden har i budgeten för 2017 fått ett resultatkrav på 250 mnkr per år istället för ett minskat landstingsbidrag med motsvarande belopp. Enligt budgeten ska trafiknämndens resultatkrav användas för att delfinansiera trafiksatsningar (bl.a. Kistagrenen). Som förändringen beskrivs i budgeten är det dock otydligt hur nämndens resultatkrav på 250 mnkr kan användas för att finansiera trafiksatsningar då kostnaden för Citybanan fortfarande beräknas till 500 mnkr per år (helår).

För 2016 har fullmäktige fastställt *ekonomiska ramar för akutsjukhusen*. Av budgeten framgår att ramen ska täcka kostnaderna för vård som utförs på uppdrag av

[18] SLL Mål och budget 2016, LS 2015-0039
[19] Anmälan av slutlig budget 2015 för Stockholms läns landsting, LS 1410-1148
[20] LFS - Landstingsfastigheter i Stockholm
[21] SLL Mål och budget 2017 (LS 2016-0257), sid 142, 150, 182, 204

framför allt hälso- och sjukvårdsnämnden. De ekonomiska ramarna har efter att budgeten fastställts justerats till samma nivå som sjukhusens ersättning enligt omställningsavtalen. Detta har anmälts till landstingsfullmäktige i slutlig budget för 2016[22]. Det har dock inte varit tydligt om den ekonomiska ramen är en kostnads- eller intäktsram. Exempelvis framgår i ärende till ägarutskott om omställningsavtal[23] att den ekonomiska kostnadsramen gäller från 2016 och att därför är nödvändigt att alla akutsjukhus redan under 2015 vidtar de åtgärder som behövs för att sänka kostnadsnivån inför 2016. Av intervjuer framgår dock att flera uppfattar den ekonomiska ramen som en intäktsram.

Landstinget har reserverat 5,3 mdkr för att möta kommande *omställningskostnader* i samband med genomförandet av framtidens hälso- och sjukvård varav 3,5 mdkr disponeras i form av ersättning för omställningskostnad per vårdproducerande nämnd/styrelse och år för perioden 2015-2018 och framåt. I budget 2016 beräknades 1 127 mnkr av de reserverade medlen tas i anspråk för att täcka omställningskostnaderna. Fullmäktige har i budgeten inte fastställt fördelningen av omställningskostnaderna i form av att-sats, men har indirekt godkänt fördelningen.

Revisionen har noterat att förändringar av ersättningen för omställningskostnader har gjorts efter fullmäktiges budgetbeslutet och dessa har bland annat inneburit att de omställningsmedel som tas i anspråk under året ökat med totalt 55 mnkr. Förändringen är hänförbar till hälso- och sjukvårdsnämnden och är enligt uppgift kompensation för ett utökat åtagande. Förändringen har inte godkänts av landstingsstyrelsen i slutlig budget och därmed inte återrapporterats till fullmäktige. I omställningsavtalen har parterna kommit överens om en tidigareläggning av viss utflyttning från Karolinska, vilket skulle medföra ökade kostnader för beställaren på 105 mnkr. Den ekonomiska ramen till Karolinska reducerades dock endast med 50 mnkr varför hälso- och sjukvårdsnämnden erhållit 55 mnkr i ersättning för omställningskostnader för att kunna köpa motsvarande vård av annan vårdgivare. Omställningskostnader med detta syfte är inte i linje med de centrala riktlinjerna för definition av omställningskostnader[24].

Under flera år har fullmäktige i budgeten påtalat vikten av att kostnadsutvecklingstakten måste brytas för landstingets verksamheter. I fullmäktiges budget för 2016 har den långsiktigt hållbar kostnadsökningstakten angivits till 3,3 procent (se avsnitt 2.1) och enligt landstingsstyrelsens förvaltning har alla verksamheter i uppdrag att begränsa kostnadsökningstakten så att den inte överstiger 3,3 procent. Något formellt uppdrag med anledning av detta har dock inte fullmäktige gett nämnder och styrelser. I landstingsstyrelsens månatliga uppföljning av nämnder och styrelser följs kostnadsutvecklingen upp. Styrningen är dock enligt revisionen inte tydlig, dvs. det är oklart om nämnder och styrelser har i uppdrag att begränsa kostnadsökningstakten eller om det är tillräckligt att uppnå resultatkravet vilket även kan ske genom ökade intäkter. Revisonen har exempelvis noterat att trafiknämnden i budget 2016 fick i

[22] Anmälan av slutlig budget 2016 för Stockholms läns landsting, LS 2015-0328
[23] Omställningsavtal med sjukhusen, LS 2015-0815
[24] PM Definition för omställningskostnader kopplade till genomförandet av FHS, SLL Ekonomi och finans

uppdrag att genomföra besparingar på 300 mnkr. Uppdraget har dock delvis genomförts genom ökade intäkter.

Bedömning
Budgeten är ett av de viktigaste styrdokumenten i landstinget. Landstingsstyrelsen har enligt kommunallagen en särskild roll och ett ansvar att se till att ärenden är tillräckligt beredda innan beslut tas i fullmäktige. Revisionen menar därför, vilket även påpekades i revisionens delrapport 2016, att landstingsstyrelsen behöver tydliggöra att det är väsentligt att nämnderna i den ändrade budgetprocessen tar ställning till budget och budgetförutsättningar inför beslut i fullmäktige. Tidigare lämnade rekommendation tydliggörs därför enligt nedan.

I budgeten preciseras krav på verksamheterna i form av bland annat resultatkrav och ekonomiska ramar. För att öka transparensen i och förståelsen för styrningen bedömer revisionen att landstingsstyrelsen bör tydliggöra styrningen, exempelvis utifrån vilka grunder som verksamheternas resultatkrav ställs. Enligt revisionen har också den ekonomiska ramen varit otydligt, vilket medfört att det funnits olika uppfattningar om syftet med denna.

Revisionen bedömer vidare att hanteringen av omställningskostnader inte är helt tydlig. Ersättningen för omställningskostnader har utökats med 55 mnkr efter fullmäktiges beslut om budget utan att landstingsstyrelsen eller fullmäktige informerats om eller godkänt förändringen. Revisionen bedömer att förändringen borde ha återrapporterats senast i samband med slutlig budget 2016 samt att den tillkommande omställningskostnaden inte är i linje med de centrala riktlinjerna för omställningskostnader.

Revisionen bedömer att styrningen för att begränsa kostnadsökningstakten inte är tydlig då det är oklart om nämnder och styrelser faktiskt har i uppdrag att begränsa kostnadsökningstakten eller om det är tillräckligt att uppnå resultatkravet, vilket kan ske genom ökade intäkter. Revisionen menar även att det inte är tillräckligt att i löpande text ange att kostnadsutvecklingen är en väsentlig faktor för att klara den långsiktiga ekonomin. Landstingsstyrelsen behöver tydliggöra vilka krav som ställs på verksamheterna när det gäller kostnadsutvecklingen.

Rekommendationer:
- Landstingsstyrelsen behöver tydliggöra att det är väsentligt att nämnderna fattar beslut om ärenden som påverkar verksamhetens mål, omfattning, inriktning eller kvalitet som enligt kommunallagen inte kan delegeras till förvaltningarna.

3.2 Styrning av investeringar

Övergripande styrning av ospecificerade investeringar

Revisionen har granskat hur landstingsstyrelsen styr och samordnar ersättningsinvesteringar i syfte att upprätthålla värdet och funktionaliteten dels i trafikens fastigheter och anläggningar, dels vårdens fastigheter. Granskningen av trafiknämndens

och Locums hantering och prioritering av ersättningsinvesteringar har avrapporterats i respektive årsrapport[25].

Landstingets investeringar består av specificerade och ospecificerade investeringar[26]. Specificerade investeringar är investeringar med utgifter på 100 mnkr eller mer per investeringsobjekt. Dessa ska beslutas av fullmäktige per objekt. Övriga investeringar definieras som ospecificerade. Fullmäktige beslutar om en investeringsram per år avseende ospecificerade investeringar för berörda nämnder och bolag.

Investeringarna delas enligt landstingets investeringsstrategi in i tre kategorier; strategiska investeringar, ersättningsinvesteringar och rationaliseringsinvesteringar[27]. Enligt landstingets investeringsstrategi så definieras en strategisk investering som en som skapar större nytta än vad som redan finns. Den ökade nyttan skapas till exempel genom ett ökat utbud för länsinnevånarna eller genom att bidra till strukturella förändringar i landstingets verksamheter. En ersättningsinvestering syftar till att bibehålla dagens nytta, till exempel genom att säkerställa och bevara värdet på landstingets tillgångar och genom att uppfylla olika myndighetskrav.

Investeringar i landstingets budgetprocess
Landstingets årliga budget innehåller dels en kortfattad beskrivning av vilka investeringar som ska beslutas i samband med fastställande av budgeten, dels en investeringsplan med planerade investeringsutgifter för det aktuella budgetåret och för de därpå följande fyra åren. I budgetdokumentet anges investeringsutrymmet per år under planperioden för de ospecificerade investeringarna uppdelad på dels vård, dels trafik. I övrigt preciseras inte vad utrymmet för de ospecificerade investeringarna är avsett för och det framgår inte om de föreslagna volymerna för ersättningsinvesteringar är rimliga och tillräckliga för att säkerställa värdet och funktionaliteten hos landstingets tillgångar.

Granskningen visar att det finns ett strukturerat arbetssätt, som leds av landstingsstyrelsens förvaltning för att ta fram underlag för vårdens investeringar till landstingsdirektörens planeringsunderlag. Underlaget tas fram i landstingsgemensamma beredningss- och styrgrupper för vården där medarbetare från Locum, hälso- och sjukvårdsförvaltningen, funktionsområdena SFI och SLL styrning och ekonomi - båda vid landstingsstyrelsens förvaltning - ingår. I den ovan beskrivna processen behandlas bland annat Locums förslag till ospecificerade investeringar för vårdens fastigheter, men dessa underlag finns inte med inför fullmäktiges beslut om ramar för ospecificerade investeringar. Arbetet med att ta fram trafikens förslag till investeringsplan sköts helt på trafikförvaltningen, men en avstämning sker mellan parterna innan det slutligen levereras till landstingsstyrelsens förvaltning för att ingå som en del i landstingsdirektörens planeringsunderlag.

Prioritering av ersättningsinvesteringar

[25] Resultatet från dessa granskningar har redovisats i revisionens årsrapport 2016 för Locum AB respektive trafiknämnden.
[26] Ansvars- och beslutsordning investeringsstrategin, LS 1308-1033, LS 1407-0854
[27] Rationaliseringsinvesteringar förekommer i praktiken inte, vare sig bland landstingets beslutade eller planerade investeringar.

Landstingets investeringsstrategi innehåller en modell för prioritering av landstingets investeringar. Vare sig trafikförvaltningen eller Locum, som ansvarar för vårdens ersättningsinvesteringar, anser att prioriteringsmodellen är anpassad för deras respektive behov. På Locum menar man att landstingets modell är för grovmaskig för att hantera de ospecificerade investeringarna. Bolaget har istället tagit fram en egen modell för prioritering av de ospecificerade investeringarna som har börjat användas under året. Trafikförvaltningen använder inte landstingets prioriteringsmodell över huvud taget. Även de har en egen prioriteringsmodell för ospecificerade investeringar, men den är fortfarande under utveckling och det är inte tydligt i vilken utsträckning den faktiskt används.

Granskningen visar att Locum tidigare medvetet har skjutit på underhållsåtgärder. Exempelvis har ersättningsinvesteringar fått anstå i väntan på beslut om strategiska investeringar eller beslut om fastighetsförsäljningar. Som en konsekvens av detta menar Locum att erhållna ramar för ersättningsinvesteringar har varit acceptabel i avvaktan på beslut om strategiska investeringar eller försäljningar. Mellan budget 2017 och 2016 har det dock skett en minskning av ersättningsinvesteringarna för vården.

Från budget 2016 har resultatkravet för Landstingsfastigheter Stockholm (LFS) som förvaltar vårdens fastigheter ökat med 100 mnkr, eller med dryga 40 procent. Samtidigt uppfattar Locum att den del av LFS:s fastighetsbestånd som avser strategiska investeringar ska undantas från avkastning vid hyressättning. Det kan bl.a. innebära att budgeten för det löpande underhållet behöver minskas för att kunna säkerställa LFS:s framtida resultat- och avkastningskrav.

På trafiksidan har nivån för ospecificerade investeringar ökat med cirka en tredjedel i budget 2017 jämfört med nivån i budget 2016. Vari ökningen av investeringsramen för de ospecificerade investeringarna på trafiksidan består av och varför den genomförs framkommer inte av budgeten för 2017.

Bedömning
Revisionen bedömer att landstingsstyrelsens styrning, samordning, prioritering och beredning är tydligare när det gäller vårdens investeringar än för trafikens investeringar. Bedömningen grundar sig på att det finns beredningss- och styrgrupperingar för vårdens investeringar som leds av landstingsstyrelsens förvaltning och som dessutom är partssammansatta med representanter från vårdens olika aktörer. Motsvarande styrning och samordning från landstingsstyrelsen finns inte på trafikområdet. Revisionen menar att landstingsstyrelsen, utifrån kraven på uppsikt över all verksamhet, behöver formalisera ett strukturerat samarbete med trafiknämnden kring trafikens investeringar för att på så vis stärka styrningen av dessa. Detta för att, som revisionen tidigare pekat på, säkerställa styrningen av helheten där prioriteringar behöver ske av landstingets totala investeringsvolym för att på sikt kunna uppnå en god ekonomisk hushållning.

Det underliggande investerings- och underhållsbehovet i landstingets vård- och trafikfastigheter samt i landstingets övriga tillgångar preciseras inte inför fullmäktiges beslut om budget annat än vilka volymer som avser vård respektive trafik för ospeci-

ficerade investeringar i budgeten. Revisionen menar att beredningen av ospecificerade investeringar behöver stärkas så att det framgår hur de föreslagna investeringsvolymerna förhåller sig till det underliggande underhållsbehovet som krävs för att säkerställa värde och funktionalitet i landstingets fastigheter och övriga tillgångar.

Rekommendationer:
- Landstingsstyrelsen behöver stärka styrningen av trafikens ersättningsinvesteringar.
- Landstingsstyrelsen behöver stärka beredningen av ospecificerade investeringar så att det inför beslut i fullmäktig framgår hur föreslagna investeringsvolymer säkerställer värde och funktionalitet i landstingets fastigheter och övriga tillgångar.

Trafiknämndens hantering av investeringsprojekt i planering och redovisning

Granskning av trafiknämndens hantering av investeringsobjekt i redovisningen visar att nämnden förefaller ha god kontroll över det totala utfallet för året av investeringar. Att styra den totala budgeten för investeringar så att upparbetningsgraden för nämnden totalt ska hamna på 100 procent medan den för enskilda projekt kan varierar mellan noll och flera hundra procent är dock inte en modell som passar för styrning av stora investeringsprojekt. Revisionen menar därför, liksom tidigare framförts, att det behöver utvecklas en hanteringsordning för att kunna behandla komplexiteten i beslutade investeringar som löper över flera år med överföringar mellan år och objekt. Revisionen rekommenderade 2012 landstingsstyrelsen att ta fram en sådan hanteringsordning, men landstingsstyrelsen har inte sett ett sådant behov.

Den ekonomiska rapporteringen av projekt som ingår i program är bristfällig då rapportering enbart sker på programnivå trots att beslut fattats på projektnivå. Landstingsstyrelsen bör därför i samarbete med trafiknämnden utarbeta former för rapportering av väsentliga avvikelser både för aktuellt budgetår och de ingående projektens totala budget liksom fastställda tids- och kvalitetsramar. Detta för att möjliggöra styrningen av fleråriga investeringar som omfattar flera miljarder per program.

Rekommendationer:
- Landstingsstyrelsen bör tillsammans med trafiknämnden analysera effekterna av och utveckla den nuvarande styrningen av investeringar med stora variationer i upparbetningsgraden för enskilda projekt.
- Landstingsstyrelsens förvaltning bör i samarbete med trafikförvaltningen utarbeta former för rapportering av väsentliga avvikelser även för projekt som ingår i program med uppföljning av såväl belopp som tids- och kvalitetsramar.

3.3 Verksamhetsstyrning

Mål till verksamheterna

Landstingsfullmäktige har i budget 2016 fastställt sex övergripande mål. För att nå de övergripande målen finns sammanlagt 19 nedbrutna delmål som ska peka på områden som ska göra det möjligt att nå de övergripande målen. För att följa upp delmålen finns indikatorer. (Se avsnitt 2.2)

Målen och indikatorerna för hälso- och sjukvården respektive kollektivtrafik har i fullmäktiges budget ett beställarperspektiv. Dessa mål och indikatorer har utvecklats av hälso- och sjukvårdsförvaltningen respektive trafikförvaltningen som också tagit fram förslag till målvärden. Landstingsstyrelsens förvaltning anser inte att det finns risk för att målvärdena sätts för lågt genom att berörda förvaltningar sätter målvärdet för den egna verksamheten, utan menar att de snarare sätter för höga målvärden framför allt inom hälso- och sjukvården.

Inom landstingsstyrelsens förvaltning pågår ett utvecklingsarbete när det gäller målstyrning[28] i syfte att förenkla arbetet med mål och få en tydligare och mer sammanhållen styrning. Uppdraget ska enligt plan vara klart under 2017 och börja ge effekt 2018. I arbetet deltar förutom landstingsstyrelsens förvaltning även hälso- och sjukvårds-, trafik- och kulturförvaltningen samt tillväxt och regionplaneförvaltningen. Under målutvecklingsprojektet arbetar landstingsstyrelsens förvaltning i ett delprojekt med utveckling av de finansiella målen.

I arbetet har hittills en kartläggning av nuläget genomförts, önskat läge och behov har identifierats och en GAP-analys genomförts som underlag för den fortsatta planeringen. Av kartläggningen framgår bland annat att landstinget bedriver ett omfattande målstyrningsarbete, men att det saknas en gemensam och tydligt definierad modell för målstyrningen, antalet mål är stort och målen är fördelade på en mängd olika styrdokument. Enligt projektet leder det till att det är svårt att få en överblick över fullmäktiges samlade målbild. Av dokumenten framgår bland annat att det finns behov av att dels tydliggöra ansvars- och arbetsfördelningen för målstyrningens olika delar, dels ta fram en gemensam modell för målstyrning och gemensamma principer för formulering av mål.

Måluppfyllelsen för de finansiella målen och målen för hälso- och sjukvården ska enligt anvisningar rapporteras i samband med tertial-, delårs- och årsrapport. Måluppfyllelsen för övriga mål följs endast upp i samband med årsrapporten.

Bedömning
Enligt revisionen är det väsentligt att landstingsstyrelsen i beredningen av budgetärendet till fullmäktige gör en egen bedömning av hur verksamheten ska styras och preciserar vilka målvärden som ska uppnås. Att berörda förvaltningar deltar i arbetet med att ta fram mål är dock rimligt utifrån sin kunskap om verksamheten. För att tydliggöra föreslagna målvärden bör dessa även kommenteras utifrån vald ambitionsnivå och möjligheten att långsiktigt uppnå målen. Det behöver också tydliggöras vilka verksamhetsmål som har koppling till god ekonomisk hushållning. Revisionen ser positivt på landstingsstyrelsens förvaltnings pågående arbete för att utveckla målstyrningen i landstinget och kommer löpande att följa detta arbete.

Måluppfyllelsen följs med undantag för de finansiella målen och målen om hälso- och sjukvården endast upp i samband med årsbokslutet. Enligt revisionen behövs dock

[28] Delprojekt Utveckling av SLL Målstyrning

en tidig och aktiv uppföljning av verksamhetsmålen, på samma sätt som uppföljningen av verksamheternas ekonomi. Detta innebär bland annat att åtgärdsplaner bör tas fram om målen inte förväntas uppnås.

Granskning av ansvar och befogenheter

Revisionen har granskat om ansvar, uppgifter och befogenheter för landstingsstyrelsen, hälso- och sjukvårdsnämnden, trafiknämnden och kulturnämnden inklusive utskott samt beredningar är tillräckligt tydliga i reglementen och delegationsordningar. Granskningen har genomförts genom analys av styrdokumenten och stickprov i nämndernas, utskottens och beredningarnas protokoll. Granskningarna av hälso- och sjukvårdsnämnden, trafiknämnden och kulturnämnden återges i sin helhet i respektive årsrapport.[29]

Utskott och beredningar

Fullmäktige har i reglementet[30] fastställt att det under landstingsstyrelsen ska finnas fyra utskott; arvodes-, personal-, ägar- och arbetsutskottet samt fem beredningar; beredningen för utbyggd tunnelbana, innovations-, fastighets-/investerings-, forsknings- samt miljöberedningen.

Enligt kommunallagen kan ett utskott endast besluta och bereda ärenden. Granskningen visar att reglementets formuleringar om utskottens arbetsuppgifter skulle kunna uppfattas på ett sätt som gör att det inte är fråga om beredning utan om att ta visst ansvar för verksamheten. Det gäller exempelvis att det åligger arbetsutskottet att bevaka och ta initiativ dels när det gäller samverkansavtal, dels i regionala och internationella frågor. Vidare anges att ägarutskottet ansvarar för ägarstyrning och uppföljning av verksamheternas ekonomiska och verksamhetsmässiga resultat. Personalutskottet ansvarar enligt reglementet bland annat för strategisk kompetensförsörjning. Liknande formuleringar finns för utskottet för framtidens hälso- och sjukvård under hälso- och sjukvårdsnämnden som enligt reglementet ansvarar för att samordna, verkställa och följa upp beslut, vilket kan uppfattas som ett verksamhetsansvar.

Vidare visar granskningen att två beredningar under landstingsstyrelsen; forskningsberedningen samt fastighets- och investeringsberedningen, har till uppgift att följa upp verksamheten inom respektive berednings ansvarområde. Enligt kommunallagen kan beredningar inte ha andra uppgifter än att bereda ärenden. Begreppet följa upp kan uppfattas som ett vidare ansvar än att bara bereda.

Rätt att underteckna handlingar

Landstingsstyrelsen har tydligt reglerat vem som undertecknar handlingar på styrelsens respektive utskotts och delegaters vägnar. Det gäller dock inte för övriga granskade nämnder. För hälso- och sjukvårdsnämnden finns inget specifikt beslut om vem som har rätt att underteckna avtal och andra handlingar på nämndens, respektive ut-

[29] Landstingsrevisorerna, Årsrapport 2016 för Hälso- och sjukvårdsnämnden, kulturnämnden respektive trafiknämnden
[30] Stockholms läns landsting Arbetsordningar, reglementen och delegationsordning 2015-02-17

skottets och delegats vägnar. När det gäller trafiknämnden anges att ett antal personer har rätt att underteckna, men det är otydligt om rätten gäller för var och en av dessa enskilt. Kulturnämnden har reglerat rätt att underteckna handlingar för nämnden i ett särskilt protokollfört beslut[31], men i beslutet anges endast hur förvaltningens handlingar ska undertecknas, inte nämndens.

Alla granskade nämnder har använt begreppet ”firmatecknare”. Detta begrepp bör inte användas i kommunala sammanhang eftersom kommuner och landsting inte har firma[32]. I stället bör begreppet ”rätt att underteckna” användas.

Delegation och verkställighet
Enligt kommunallagen kan en nämnd delegera sin beslutsrätt om den klart anger dels vilken beslutanderätt som delegeras, dels till vem. Beslutanderätten får dock inte delegeras när det gäller ärenden som avser verksamhetens mål, inriktning, omfattning eller kvalitet. I de kommunala verksamheterna görs också andra ställningstaganden som inte är beslut i kommunallagens mening, dvs. ren verkställighet. Om många beslut anses vara verkställighetsbeslut finns det risk för att nämndens styrning, uppföljning och kontroll försvåras.

Landstingsstyrelsen har delegerat beslut om omprioritering av investeringsobjekt upp till 50 mnkr inom den av landstingsstyrelsen beslutade investeringsbudgeten. Enligt dom i Kammarrätten[33] kan i större landsting och kommuner beslut om relativt höga belopp tillåtas i en delegation om det framgår av delegationsordningen att beslutsrätten inte avser verksamhetens mål, inriktning, omfattning eller kvalitet. Även om detta framgår av landstingsstyrelsens delegationsordning anser rätten att delegeringen strider mot kommunallagen. Omprioritering av beslut som fattats av landstingsstyrelsen kan, enligt kammarrätten, medföra att det finns en risk för att de politiska och ekonomiska överväganden i det tidigare beslutet åsidosätts när ett annat beslut fattas på tjänstemannanivå. Detta kan därför, enligt kammarrätten, anses påverka verksamhetens mål, inriktning, omfattning eller kvalitet på ett sätt som inte är förenligt med kommunallagen. Domen är dock överklagad.

Granskningen av hälso- och sjukvårdsnämndens respektive trafiknämndens delegationsordningar visar att båda nämnderna delegerat rätt att ingå avtal/fatta beslut i upphandlingar upp till en årskostnad av 50 mnkr. Av nämndernas delegation framgår att det gäller för ärenden som inte är av principiell betydelse. Delegationen är i dessa fall inte prövad i domstol.

Granskningen visar vidare på några områden där landstingsstyrelsens delegation kan uppfattas som otydlig. Det handlar om att det inte är tydligt var gränsen går mellan beslut och verkställighet. Ett exempel är att köp av varor och tjänster upp till 50 mnkr anses som verkställighet. Det är inte tydligt om detta gäller såväl vid ny upphandling som vid avrop på befintliga ramavtal. Likaså ses samtliga personalärenden

[31] 2016/913
[32] Firma regleras i bl.a. firmalagen och aktiebolagslagen.
[33] Kammarrätten mål nr 1723-16, 2017-02-14. Domen är överklagad.

som verkställighet inklusive anställning och uppsägning av personal, trots att landstingsdirektörens anställande av förvaltningschefer ses som beslut i kommunallagens mening.

Granskningen visar att landstingsdirektörens beslutsordning[34] avseende vidaredelegation överensstämmer med landstingsstyrelsens delegationsordning. De otydligheter i delegationsordningen som noterats ovan gäller dock även för beslutsordningen.

Revisionens granskning av statsbidrag (se avsnitt 3.10.5) visar också att landstingsstyrelsens förvaltning behöver komplettera beslutsordningen med uppgifter om vem i organisationen som har rätt att fatta beslut om vidareförmedling av statsbidrag, beloppsgränser m.m.

Anmälan av delegation
Av landstingsstyrelsens delegationsordning framgår att delegationsbeslut och vidaredelegationsbeslut ska anmälas vid närmast påföljande styrelsesammanträde samt till landstingsdirektören. Verkställighetsbeslut ska inte anmälas till landstingsstyrelsen. Besluten ska dock finnas samlade hos respektive beslutsfattare och i den mån beslutet tillhör ett diarieförtärende även finnas med i ärendets akt. Det är reglerat vad dokumentationen av ett beslut ska innehålla.

Granskningen visar att anmälan av delegations- och vidaredelegationsbeslut sker regelbundet till landstingsstyrelsen. I vissa anmälningar är det otydligt vilken beslutstyp i delegationsordningen eller vidaredelegationsordningen som beslutet avser. När det gäller övriga granskade nämnder anmäls väldigt få delegationsbeslut. Av kommunallagen framgår att det endast är beslut i kommunallagens mening som behöver anmälas till nämnden. Om beslutet inte anmäls påverkar det inte giltigheten av beslutet. Däremot vinner delegationsbeslutet inte laga kraft dvs. besluten kan fortsätta att överklagas. Om delegationsbeslut inte anmäls kan detta också försvåra nämndernas styrning och uppföljning av verksamheten.

När det gäller upphandling visar granskningen att det huvudsakligen är tilldelningsbeslut som anmäls till landstingsstyrelsen, endast i undantagsfall anmäls även godkännande av förfrågningsunderlag. Det framgår inte tydligt av delegations- och beslutsordningen vilka beslut i upphandlingsprocessen som betraktas som beslut i kommunallagens mening och som därför ska anmälas till styrelsen respektive nämnden.

Bedömning
Revisionen bedömer att ansvar, uppgifter och befogenheter för landstingsstyrelsen, hälso- och sjukvårdsnämnden, trafiknämnden och kulturnämnden inklusive utskott samt beredningar i huvudsak är tillräckligt tydliga i reglemente och delegationsordning.

[34] Den 21 april 2015, DIR5107 LS 2015-0580. Kompletterad den 3 juli 2015 DIR 5177 (ändring s. 17).

När det gäller delegation av beslutanderätt menar revisionen att landstingsstyrelsen, liksom övriga granskade nämnder, bör säkerställa att den delegation som ges är så preciserad att styrelsen/nämnden fortfarande kan behålla ledningen, kontrollen och ansvaret för verksamheten. Det gäller till exempel beskrivningar av uppgifter för utskott och beredningar som i vissa fall skulle kunna uppfattas som ett verksamhetsansvar. Likaså bör landstingsstyrelsen säkerställa att den delegation som ges är i överensstämmelse med kommunallagen. Det gäller bl.a. domen om omprioritering av investeringsobjekt upp till 50 miljoner kronor inom den av landstingsstyrelsen beslutade investeringsbudgeten som enligt Kammarrätten kan påverka verksamhetens mål, inriktning, omfattning eller kvalitet. Detta under förutsättning att domen inte överprövas i högre instans med annat utslag.

Revisionen bedömer att det i vissa fall är otydligt var gränsen går mellan beslut och verkställighet i landstingsstyrelsens delegation respektive förvaltningschefens beslutsordning.

Landstingsstyrelsen har tydligt reglerat vem som undertecknar handlingar. Revisionen noterar att ett sådant tydligt beslut saknas för övriga granskade nämnder. Uttryck som firmatecknare bör ersättas med rätt att underteckna avtal.

Revisionen konstaterar att landstingsstyrelsens på ett tillfredsställande sätt säkerställt att beslut som tas på delegation eller vidaredelegation anmäls till styrelsen. Det finns också en tydlig dokumentation av vad ett beslut ska innehålla. Landstingsstyrelsen behöver dock tydliggöra vilka beslut i upphandlingsprocessen som är beslut i kommunallagens mening och ska anmälas till styrelsen. Revisionen konstaterar att det är få delegationsärenden som anmäls till hälso- och sjukvårdsnämnden, trafiknämnden och kulturnämnden, vilket är en förutsättning för delegation av beslutsrätten och för att beslut ska vinna laga kraft.

Rekommendationer:

- Landstingsstyrelsen bör föreslå fullmäktige att besluta om revidering av reglemente för styrelsen och nämnderna så att utskott och beredningar inte kan uppfattas ha visst ansvar för verksamheten.
- Landstingsstyrelsen bör säkerställa att gränsen mellan beslut och verkställighet är tydlig i delegationsordningen.

Granskning av styrande dokument

Revisionen har genom stickprov granskat de styrande dokument som presenteras både på SLL:s intranät och på den externa hemsidan www.sll.se. De granskade dokumenten berör kärnverksamheten och andra övergripande områden såsom ekonomi, investeringar, representation, reglementen, forskning och utbildning m.fl.

Granskningen visar att styrdokumenten på den interna och den externa hemsidan inte alltid överensstämmer. Exempel på detta är Mål och budget 2016, där den gällande versionen finns på den externa hemsidan, men inte på den interna. Det motsatta gäller ägarpolicy och generella ägardirektiv där den senast uppdaterade version finns på landstingets intranät, men inte på den externa hemsidan. Den senaste beslutade folkhälsopolicyn finns på den externa hemsidan, men den utgångna versionen

på intranätet. I vissa fall finns både gammal och ny version av styrdokumentet på samma plats, t.ex. representationsregler. Vidare finns vissa styrdokument bara på SLL:s intranät, men inte på den externa hemsidan, och vice versa, exempelvis finns policy för innovation och digitalisering bara på den externa hemsidan.

Granskningen har också visat att det i vissa fall anges ett beslutsdatum eller version på hemsidan som inte överensstämmer med själva styrdokumentet, det gäller t.ex. läkemedelsstrategin på intranätet. I vissa fall framgår inte om styrdokumentet är beslutat av fullmäktige, då den version som lagts ut utgörs av landstingsstyrelsens förslag till beslut med ett antal tjänsteutlåtanden från olika led i ärendehanteringen (se t.ex. policy och riktlinjer för anti-korruption och representation).

Landstingsstyrelsen har i budget 2017 fått i uppdrag att fortsätta arbetet med att utveckla landstingets styr- och ledningssystem med inriktning på bland annat styrande dokument. Ett arbete pågår inom landstingsstyrelsens förvaltning för att tydliggöra processen för att upprätta, revidera och hantera de landstingsövergripande styrande dokument.

Bedömning
Revisionen bedömer att det är otydligt vilka styrdokument som är gällande, hur de tillgängliggörs samt när och vem som har beslutat om dokumenten. Detta försvårar för nämnder och styrelser att styra verksamheten i enlighet med fullmäktiges beslut. Det försvårar även allmänhetens insyn i styrningen av landstingsverksamheten.

Revisionen anser att landstingsstyrelsens förvaltning i sitt uppdrag att utveckla landstingets styr- och ledningssystem behöver säkerställa att senast uppdaterade och beslutade styrdokument finns tillgängliga på både intranät och den externa hemsidan.

3.4 Ägarstyrning

Revisionen har vid flera tillfällen de senaste åren haft synpunkter på att landstingets ägarstyrning inte varit tillräckligt transparent och tydlig. Tidigare granskning har också visat på behov av att klargöra ägarens, beställarens och bolagsstyrelsernas roller och att detta behöver kommuniceras i landstinget[35].

Under de senaste åren har ett antal åtgärder vidtagits för att stärka ägarstyrningen, bland annat har ett ägarutskott bildats under landstingsstyrelsen och ändringar har gjorts i såväl ägarpolicy, generella och specifika ägardirektiv som i bolagsordningar. Ägarrepresentanter har utsett i alla bolagsstyrelser som ingår i LISAB-koncernen med undantag för WÅAB samt i styrelserna för de båda förvaltningarna som drivs i bolagsliknande former.

Under 2016 har ägarutskottet/LISAB genomfört ägardialoger med alla bolag och förvaltningar som drivs i bolagsliknande former, med undantag för Stockholm Care AB

[35] Landstingsrevisorerna, Projektrapport nr 12/2015 Ägarstyrning i förändring – ledamöter och vd:ars uppfattning

och WÅAB. Två ägardialoger har genomfört med Danderyds sjukhus, Södertälje sjukhus och Karolinska Universitetssjukhuset och en ägardialog med övriga. Ägardialogerna har bland annat berört verksamheternas förändringsarbete, strategiska utmaningar och åtgärder samt omställningsavtalen. Ett ägarseminarium har genomförts med deltagande av ordföranden och direktörer från landstingets vårdproducenter. Inför ägarutskottets sammanträden har landstingsstyrelsens förvaltning uppföljningsmöten med bolagen bland annat för att kunna ge utskottet aktuell information om läget vid respektive bolag.

I maj 2016 beslutade fullmäktige att tillsätta samma ledamöter i styrelsen för tre av akutsjukhusen som drivs i bolagsform[36]. Även detta har varit ett led i att stärka ägarstyrningen och samordningen i landstinget. Vidare har ägaren, genom LISAB/ägarutskottet, varit en av tre avtalsparter i arbetet med att ta fram omställningsavtal för alla fem akutsjukhusen (se nedan). Tidigare har avtal slutits endast mellan sjukhusen och beställaren. Inom landstingsstyrelsens förvaltning har en ny funktion för koncern- och ägarstyrning etablerats från årsskiftet 2015-2016.

Omställningsavtal med akutsjukhusen
För att underlätta genomförandet av framtidens hälso- och sjukvård har omställningsavtal för 2016–2019 tecknats med akutsjukhusen. Syftet har varit att ge sjukhusen långsiktiga, tydliga och stabila förutsättningar för att driva verksamheten för att därigenom underlätta genomförandet av framtidsplanen. Omställningsavtalen har godkänts av ägarutskottet, hälso- och sjukvårdsnämnden och respektive sjukhusstyrelse.

Parterna har enligt avtalet ett gemensamt ansvar för att hälso- och sjukvården bedrivs och utvecklas på ett systemeffektivt sätt och innebär att parterna behöver samverka för att skapa en god och tillgänglig vård. I avtalen preciseras ägarens och beställarens roll och uppdrag, vilket till stor del hänger samman med ansvarsfördelningen i arbetet med framtidsplanen.

I avtalen regleras respektive vårdgivares uppdrag i form av vilka vårdtjänster som sjukhuset ska tillhandahålla. Ersättning för vårduppdraget utgår i två delar, en fast uppdragsersättning (97 procent) och en målrelaterad ersättning (3 procent). Den fasta ersättningen ska bl.a. stimulera till ökad polikliniserings[37] och nya arbetssätt. I avtalen regleras också vilka vårdvolymer[38] som ska uppnås under avtalstiden. Utöver ersättning för vårduppdraget utgår även ersättning för ökade kostnader till följd av strategiska investeringar med tillhörande utrustning. Omställningsavtalen utgör ca 69 procent av akutsjukhusens totala intäkter.

Revisionen kan konstatera att akutsjukhusen för att klara sitt resultatkrav behöver ha en kostnadsnivå som är lägre än den ersättning som utgår för uppdraget. I annat fall måste kostnadsökningar inom omställningsavtalets vårduppdrag kompenseras med

[36] Danderyds sjukhus AB, Södersjukhuset AB och Södertälje sjukhus AB
[37] Överföring av vård som tidigare utfördes i sluten vård till öppenvården
[38] I avtalen anges vilka vårdvolymer som under avtalstiden ska användas för beräkning av den målvolym i DRG-poäng som ska uppnås.

ökade intäkter inom annan vårdverksamhet, exempelvis för vårdval och utomlänsvård. Det är dock inte helt tydligt om och på vilket sätt detta får ske, framför allt om sjukhusen inte klarar sitt vårduppdrag när det gäller länets patienter.

Inom ramen för omställningsavtalen förutsätts akutsjukhusen föra över vård till andra vårdgivare och ta emot vård från andra vårdgivare. Det innebär att sjukhusens vårdvolymer och vårdtyngd kan ändras under avtalstiden. Av avtalen framgår att mindre förändringar ska hanteras inom ramen för avtalad ekonomisk ram (ersättningen) utan justering. En vägledning vid bedömning av om en process för att ändra den ekonomiska ramen ska inledas är om de sammanlagda förändringarna under ett kalenderår genererar avvikelser som uppgår till minst en procent av ersättningen för uppdraget. Av intervjuer framgår att ändringar i avtalen genomförts kring förhållandevis små ekonomiska förändringar för sjukhusen. Under året har parterna kommit överens om ett antal tillkommande vårduppdrag såväl inom ramen för omställningsavtalen som i form av tilläggsavtal vid sidan av omställningsavtalen. Förändringarna avser exempelvis neonatalvård och förlossningsvård som är en följd av att BB Sophia sagt upp sitt avtal med landstinget. Andra verksamhetsförändringar har berört onkologi och urologi. För dessa förändringar har sjukhusen erhållit full kompensation från beställaren.

Granskningen visar att det är och kommer att vara svårt att flytta ut vård från akutsjukhusen i den takt som tidigare planerats. Det medför att sjukhusen blir tvungna att utföra vård som inte ingår i omställningsavtalens ersättningsnivåer. Exempelvis kommer akutbesök vid Södersjukhuset inte att kunna skiftas ut enligt plan då den närakut som ska ta emot besöken inte kommer att stå klar förrän om flera år.

Uppföljningen av akutsjukhusens ekonomiska och verksamhetsmässiga resultat, sker i likhet med övriga verksamheter genom månatlig rapportering och uppföljningsmöten i den ordinarie budgetuppföljningsprocessen. Förutom denna uppföljning har ägaren, representerad av landstingsstyrelsens förvaltning, och beställaren, representerad av hälso- och sjukvårdsförvaltningen, en mängd uppföljningsmöten kring sjukhusens ekonomiska och verksamhetsmässiga resultat inom ramen för såväl omställningsavtalen som FHS-arbetet.

Uppföljningen av omställningsavtalen genomförs gemensamt av ägaren, beställaren och akutsjukhusen och parterna har kommit överens om formerna för denna uppföljning[39]. Omställningsavtalen har under 2016 följts upp tre gånger med respektive sjukhus och fördjupad uppföljning med respektive sjukhus har genomförts två gånger. Därutöver har skriftlig uppföljning skett löpande. Två gånger har sjukhusgemensamma möten om omställningsavtalen genomförts där även bland annat SLSO och Capio S:t Görans sjukhus deltagit.

Av intervjuer framgår att mötesstrukturen efter en trevande start nu börjat hitta sina former. Antalet uppföljningsmöten är lika många för alla sjukhus, vilket har inneburit att antal uppföljningsmöten med Karolinska blivit färre än tidigare år. Vidare

[39] Hälso- och sjukvårdsförvaltningen, Uppföljningsprocess och mötesprinciper för omställningsavtal (HSN 1506-0845)

framgår att det finns olika uppfattningar om detaljeringsnivån i verksamhetsuppföljningen. Ett av syftena med mötena är även att gemensamt hitta lösningar på problem som lyfts av någon av parterna exempelvis effekten av att BB Sophia sagt upp avtalet med landstinget. Ett problem som framkommit i intervjuer är att representanterna vid dessa uppföljningsmöten har varierande beslutsbefogenheter i sina respektive organisationer vilket begränsar möjligheterna att fatta beslut.

Redan nu sker en mer omfattande uppföljning av sjukhusen jämfört med landstingets övriga verksamheter, men landstingsstyrelsen har i budget 2017 fått i uppdrag att ytterligare stärka uppföljningen av akutsjukhusen under perioden av omställning.

Bedömning
Revisionen bedömer att ägarstyrningen för hälso- och sjukvården har stärkts under året, genom att fullmäktige tillsatt samma ledamöter i styrelsen för tre akutsjukhus och att ägarutskottet/LISAB är en av tre parter i omställningsavtalen med akutsjukhusen.

Även uppföljningen och dialogen med verksamheterna inom hälso- och sjukvården har stärkts under året. Ägaren, representerad av landstingsstyrelsens förvaltning, och beställaren, representerad av hälso- och sjukvårdsförvaltningen, genomför gemensamt en mängd uppföljningsmöten kring sjukhusens ekonomiska och verksamhetsmässiga resultat inom ramen för såväl omställningsavtalen som FHS-arbetet. Detta innebär att båda parterna får en gemensam bild av respektive sjukhus, vilket bör kunna underlätta styrningen och samordningen. Den stora mängden uppföljningsmöten med många personer involverade riskerar dock samtidigt att leda till att det kan vara svårt att få en helhetsbild över alla förändringar som sker.

Revisionen bedömer också att det behöver tydliggöras om och på vilket sätt sjukhusens kostnadsökningar inom omställningsavtalets vårduppdrag får kompenseras med ökade intäkter för exempelvis utomlänspatienter. Framför allt gäller detta om sjukhuset samtidigt har svårigheter att klara sitt vårduppdrag.

3.5 Styrning av hälso- och sjukvården

Revisionen har granskat styrningen av hälso- och sjukvården i flera projekt under 2016 framförallt med utgångspunkt från förutsättningarna att genomföra framtidens hälso- och sjukvård där såväl landstingsstyrelsen som hälso- och sjukvårdsnämnden har ansvar för genomförandet. De projektrapporter som tidigare överlämnats återges i korthet i detta avsnitt.

[redacted] Genomförandet av framtidens hälso-och sjukvård

Revisionen har följt och granskat arbetet med framtidens hälso- och sjukvård (FHS) sedan den första planen beslutades av fullmäktige 2011. Iakttagelserna som redovisas i rapporten för 2016[40] visar att förutsättningarna har ändrats väsentligt sedan dess. Utbyggnaden av vårdplatser har inte skett enligt plan, ett stort antal vårdplatser är stängda och planeringen för de mindre sjukhusen har förändrats. Utvecklingen av ett

[40] Landstingsrevisorerna Projektrapport 12/2016 Framtidens hälso- och sjukvård - planering och genomförande 2016

nytt vårdinformationssystem är försenat och det har blivit svårare att rekrytera trots centrala åtgärdsprogram. Vid akutsjukhusen har det skett en ökning av dagkirurgi och hälso- och sjukvårdsnämnden har fattat beslut om etablering av enhetliga närakuter.

Revisionen har därför framfört till landstingsstyrelsen att det finns ett behov av att sammanfatta nuläget i FHS-arbetet samt att utvärdera och analyserar hur det ska vidareutvecklas utifrån dagens förutsättningar. En sådan uppdatering av strategin bör tydligare definiera de olika vårdnivåernas uppdrag, hur dessa ska samverka med varandra, hur behovet av vårdplatser ser ut och hur investeringarna bäst kan prioriteras för att nå målen. Revisionen bedömer att ett helhetsperspektiv behöver säkerställas inom ramen för landstingsstyrelsens samordning och uppsikt och att de förändringar som görs återförs till fullmäktige i samlad form.

Det akuta mottagandet i en förändrad vårdstruktur

Det akuta mottagandet i sjukvården står inför stora utmaningar de närmaste åren och är en viktig förutsättning för genomförandet av FHS. Mot bakgrund av det har revisionen i ett särskilt projekt[41] granskat det akuta mottagandet. Granskningen har visat att styrningen av det akuta mottagandet inte är tydlig och att situationen idag är ansträngd.

Bland annat ska Karolinska universitetssjukhuset i Solna ersättas av NKS, med en akutmottagning som är utformad efter sjukhusets högspecialiserade uppdrag och som kommer att ta emot färre patienter än den nuvarande. Ombyggnationer har påbörjats på övriga akutsjukhus men det finns risk för förseningar på flera håll. Revisionen bedömer att lokalsituationen i kombination med personalbristen, som lett till återkommande ansträngda situationer på sjukhusens akutmottagningar med långa väntetider, fortsatt kommer att vara ett problem som kan förvärras. På längre sikt behövs en förankrad kommunikationsstrategi för hur patienter ska ledas rätt i det nya vårdsystem som framtidsplanen innebär. En viktig aspekt är även hur hänvisning av patienter mellan vårdgivare ska tydliggöras och hur det akuta mottagandet ska följas upp och styras utifrån ett systemperspektiv.

Landstingsstyrelsen framhåller i sitt yttrande[42] över rapporten att det pågår ett omfattande arbete med att utveckla nivåstruktureringen av det akuta omhändertagandet, vilket ska vara klart i god tid innan förändringen av akutmottagningen vid NKS träder i kraft. Bland annat krävs en strategi för att vägleda akutsökande patienter som fungerar, är förankrad inom landstingsstyrelsens och hälso- och sjukvårdsnämndens förvaltningar och som ger förutsättningar för det fortsatta planeringsarbetet. Principer och hjälpmedel för relevant vägledning, från prehospital vård till bedömningsverktyg applicerbara i hela vårdkedjan återstår till stor del att ta fram. Styrelsen lyfter även fram att det pågår olika insatser för att säkra kompetensförsörjningen.

---

[41] Landstingsrevisorerna, Projektrapport 1/2016, Det akuta mottagandet i en förändrad vårdstruktur
[42] Yttrande över landstingsrevisorernas rapport 1/2016 Det akuta mottagande i en förändrad vårdstruktur, LS 2016-0850

[redacted] Patienttransporter i framtidens hälso- och sjukvård

Revisionen har i ett särskilt projekt[43] granskat om hälso- och sjukvårdsnämndens arbete med att anpassa och utveckla länets patienttransporter ger förutsättningar för att uppnå målen i planen för framtidens hälso- och sjukvård. Rapporten har sänts till landstingsstyrelsen för kännedom. Den framtida sjukvårdsstrukturen och öppnandet av NKS ställer högre krav på styrning av ambulanser direkt till rätt vårdnivå och på transporter mellan vårdgivare. Granskningen visar att det planerats och genomförts flera åtgärder som stödjer framtidsplanens ambitioner för den prehospitala vården, men att organisationen av arbetet med FHS har förändrats och omtag har gjorts vilket lett till fördröjningar och att aktiviteter inom vissa områden ännu inte genomförts. Det kvarstår behov av att utveckla och införa prioriteringsverktyg för att identifiera patientgrupper som ska styras till NKS, olika slutenvårdsverksamheter och närakuter, i enlighet med intentionerna i framtidsplanen. Vidare behöver ett IT-stöd med information om vårdutbud, öppettider och beläggning samt riktlinjer för direktstyrningsprocesser utvecklas för att underlätta styrning till rätt vårdnivå. Det bör också ske en formalisering av hur en operativ koordinering ska utvecklas, med ett landstingsövergripande ansvar för styrning och hänvisning till rätt vårdnivå. I granskningen konstateras även att den regionala samordningen av transporter där SLL har ett regionansvar behöver stärkas och att det strategiskt behöver fastställas hur den framtida organisationen för transporter mellan vårdgivare ska se ut i fråga om resurser, gränssnitt och vårdnivåer.

[redacted] Styrning och samordning av digitala stödsystem – e-hälsa

Revisionen har i särskilt projekt[44] granskat om styrning och samordning av utvecklingen av digitala stödsystem sker så att landstingets mål för e-hälsa kan uppnås. Revisionens samlade bedömning är att landstingsstyrelsen bör stärka styrningen och samordningen av e-hälsoområdet inom ett antal områden.

Landstingsstyrelsens specifika ansvar för e-hälsoområdet finns beskrivet i reglementet och i flera olika styrdokument som dock inte är helt entydiga när det gäller omfattning och begrepp. Revisionen menar därför att landstingsstyrelsen på ett mer samlat sätt bör tydliggöra ansvar och roller inom e-hälsoområdet. Innovationsberedningen bereder e-hälsofrågor till landstingsstyrelsen. Styrningen och samordningen på förvaltningsnivån sker till stor del via en styrgrupp, FOA[45] IT/E-hälsa SLL Sjukvård som inte har något formellt beslutsmandat. Ännu finns inte en etablerad länk mellan innovationsberedningen och styrgruppen, vilket riskerar att minska beredningens insyn i arbetet. Revisionen anser att det därmed finns risk för att landstingsstyrelsen inte kan styra och samordna utvecklingen inom e-hälsa på det sätt som föreskrivs i fullmäktiges styrdokument.

---

[43] Landstingsrevisorerna, Projektrapport 7/2016 Patienttransporter i framtidens hälso- och sjukvård
[44] Landstingsrevisorerna, Projektrapport 5/2016 Styrning och samordning av digitala stödsystem – e-hälsa
[45] FOA - förvaltningsobjektsarkitektur

Revisionen bedömer även att det finns ett antal oklarheter inför införandet av ny vårdinformationsmiljö inom 3R-projektet och att det finns risk för att införandet försenas. Kraven på den framtida vårdinformationsmiljön är ännu inte fastställda, vilket leder till oklarheter om vad kostnader och utgifter för projektet kommer att bli i slutänden. Att risker och därmed krav kring framtida IT-arkitekturen saknas kan också innebära att kravställandet i samband med upphandlingen av ny vårdinformationsmiljö inte blir tillräckligt specifikt. Vidare finns en osäkerhet om hur vårdgivarna kommer att använda landstingets IT-infrastruktur och om infrastrukturen kommer att klara den ökade digitaliseringen och mängden datatrafik som bl.a. nätverkssjukvården kommer att ställa krav på. Revisionen konstaterar också att det saknas en sammanhållande kraft som håller ihop landstingets arbete med infrastruktur och grunddataförvaltning.

Anpassning av lokaler för framtidens hälso- och sjukvård

Revisionen har i ett särskilt projekt[46] granskat om processerna och samordningen av lokalanpassningen på de mindre sjukhusen sker i enlighet med fullmäktiges beslut.

Revisionens tidigare granskningar har visat att lokalanpassningen och utvecklingen av vården på de mindre sjukhusen legat flera år efter de ursprungliga planerna. Nu genomförd granskning visar att med många inblandade har lokalanpassningen av bl.a. Sollentuna sjukhus inte hanterats tillräckligt samordnat. Det har lett till att byggnationerna inte blir klara i tid med risk för ökade utgifter. Landstingsstyrelsen bör därför säkerställa att processen för lokalanpassningar är samordnad, transparent och tydlig för att undvika att projekt bli dyrare än budgeterat och att omtag måste ske. Landstingsstyrelsen bör även se till att det finns ett sammanhållet ansvar för kravställandet på den vård som ska bedrivas bl.a. på de mindre sjukhusen, på liknande sätt som för byggnationerna.

Flera av de mindre sjukhusen har gått från att vara prioriterade projekt och strategiska objekt till att läggas i malpåse och i vissa fall förberedas för att säljas. När det gäller Handens sjukhus och Rosenlunds sjukhus lyftes projekten ut i ett tidigare planeringsskede. I projektet Sabbatsberg sjukhus har planeringen pågått under flera år innan det uppdagades att man missbedömt lokalernas tekniska status och att projektet skulle bli för dyrt att genomföra. Revisionen bedömer att landstingsstyrelsen bör utreda orsakerna till varför planeringen för flera av de mindre sjukhusen drivits så pass långt för att sedan läggas ned. Detta för att undvika att det upprepas framöver.

Landstingsstyrelsen och hälso- och sjukvårdsnämnden bör också gemensamt förtydliga nämndens roll och insatser i strategiska fastighetsinvesteringar och prioriteringar i enlighet med investeringsstrategin. Revisionen uppfattar att hälso- och sjukvårdsnämnden utifrån sitt uppdrag i reglementet inte varit med och prioriterat i planeringen av exempelvis Sollentuna sjukhus och Nacka sjukhus.

[46] Landstingsrevisorerna, Projektrapport 8/2016 Lokalanpassning på de mindre sjukhusen – Processerna och samordningen på Sollentuna sjukhus

3.6 Styrning och kontroll av NKS-projektet

Revisionen har granskat landstingets styrning och kontroll av NKS-projektet inklusive tilläggsavtal, utrustningsinvesteringar och planering för framtida avtalsförvaltning. Revisionen har tidigare[47] påtalat att redovisningen till fullmäktige kan utvecklas genom att inkludera information om framtida driftskostnader för NKS och att styrningen av tilläggsarbeten bör förbättras genom anmälan av delegationsbeslut till fullmäktige. Dessutom har revisionen konstaterat att principerna för hyressättning inte presenterades förrän inför budget 2016, vilket kan ha påverkat återhållsamheten vad gäller tilläggsbeställningar till NKS. En extern utvärderingsrapport anmäldes till landstingsstyrelsen i maj 2016[48]. Landstingsstyrelsen har inte formellt tagit ställning till den externa utvärderingsrapporten av NKS och har därmed inte beslutat om några åtgärder med anledning denna.

Revisionens granskning har utgått från tidigare lämnade rekommendationer och synpunkter i den externa utvärderingsrapporten. Granskningen har omfattat intervjuer med ansvariga för projektet i landstinget och intervjuer med dem på företaget som genomförde utvärderingen för fördjupad information.

Extern utvärdering av NKS
Den externa utvärderingen påpekar att SLL från början inte etablerat en lämplig projektorganisation. Flertalet av utvärderingens övriga iakttagelser hänger samman med detta. Det gäller exempelvis iakttagelsen att projektbolaget upplevt oklarheter i ansvarsfördelningen på beställarsidan, framför allt vad gäller ansvarsfördelningen mellan Karolinska och NKS Bygg. Enligt utvärderaren var detta dock främst problematiskt under den inledande avtalstiden. Det faktum att SLL bemannat projektet med relativt få personer menar utvärderaren också har inneburit svårigheter för NKS Bygg att leva upp till samtliga åtaganden i OPS-avtalet. Exempelvis har SLL inte utnyttjat möjligheten till revision för att få insyn i projektbolagets[49] arbetssätt.

Enligt utvärderingen har avtalsparterna inte formaliserat något lägesrapporteringssystem[50]. NKS Bygg menar dock att behoven tillgodoses på annat sätt, bland annat genom rapportering till finansiärerna. Intervjuerna har visat att utvärderarens och landstingsstyrelsens förvaltnings syn skiljer sig åt även i flera andra av utvärderingens slutsatser. Det gäller exempelvis att avtalsbilagorna inte uppdaterats vartefter förändringar beslutats, vilket enligt utvärderingen inneburit risk för att parterna arbetar efter inaktuella avtal avseende byggnationerna. Utvärderaren har dock inte hittat några exempel på att så varit fallet. Utvärderaren bedömer också att de nyckelpersoner inom SLL som har insyn i avtalet har tillräcklig kontroll över de ändringar som gjorts. Revisionens granskning av hanteringen av tilläggsavtal visar inget som tyder

[47] Landstingsrevisorerna, Årsrapport LS 2015.
[48] Utvärderingsrapport Nya Karolinska Solna, WSP, 13 maj 2016. LS 2015-1062. Syftet med utvärderingen var att utvärdera hur SLL har skött OPS-avtalet, från tecknandet 2010 till och med 2015.
[49] Projektbolaget avser Swedish Hospital Partners (SHP), det bolag med vilket SLL tecknat avtal om byggnation och drift av NKS.
[50] Ur WSP:s utvärderingsrapport 2016, s. 8: ”Utvärderingens slutsats är att något strukturerat och kontinuerligt lägesrapporteringssystem i enlighet med avtalets bestämmelser inte har formaliserats”.

på motsatsen. Givet den tid som nu återstår till NKS ska vara färdigställt har parterna valt en lösning där avtalsbilagorna revideras samlat vid vissa tidpunkter. Detta för att begränsa de transaktionskostnader som skulle uppstått vid en löpande uppdatering av avtalsbilagorna. Enligt utvärderingen är detta inte en optimalt, men en pragmatisk lösning.

NKS Bygg har enligt intervjuade tagit till sig vissa förbättringsförslag från utvärderingen. Exempelvis planerar enheten att genomföra revision av projektbolagets ledningssystem under 2017 med fokus på den framtida avtalsförvaltningsfasen.

Hantering av tilläggsavtal för byggnation NKS
Enligt NKS Byggs sammanställning av ändringsförfrågningar och tilläggsavtal hade landstingsstyrelsen i början av januari 2017 beslutat om 57 tilläggsavtal, vilka tillsammans med utgifter för hantering av ändringsförfrågningar totalt uppgick till ett värde av ca 1,3 mdkr. Enligt nu kända uppgifter beräknar NKS Bygg att utgifterna för tilläggsavtal för byggnation (exklusive byggnation som ska finansieras av utrustningsprojekten[51]) totalt uppgår till ca 1,7 mdkr, vilket ska jämföras med budget 2016 på ca 1,5 mdkr. I budget 2017 har dock planerade investeringsutgifter omfördelats, där NKS-relaterade byggutgifter minskats med 188 mnkr och utgifter för tilläggsavtal utökas med motsvarande belopp, dvs. till 1,7 mdkr. Omfördelningen har kunnat ske bland annat till följd av lägre räntekostnader för lån. Enligt uppgift finns dock risk för att tilläggsavtalen kommer att överskrida budget 2017, eftersom det löpande tillkommer ändringsförfrågningar. Då merparten av byggnationerna redan är slutförda kommer dessa dock sannolikt uppgå till i sammanhanget mindre belopp.

Hantering av utrustningsinvesteringar
Av den externa utvärderingen framgår det att utrustningsprojekten kommit in sent i processen, vilket riskerar att leda till ökade utgifter då projekten kräver oplanerade anpassningar av lokalerna. Under 2016 har ändringsförfrågningar tillkommit till följd av förseningar i utrustningsprojekten, vilket både NKS Bygg och utrustningsprojekten på landstingsstyrelsens förvaltning beaktat i sitt budget- och uppföljningsarbete. Då merparten av de stora upphandlingarna av utrustning har slutförts under 2016 har de ansvariga relativt god kännedom om utgifterna för själva utrustningen. I huvudsak återstår avrop av utrustning som görs på befintliga ramavtal med kända priser, men med viss osäkerhet avseende volymer.

Enligt uppgift hade landstingsstyrelsen i början av januari 2017 tecknat 32 tilläggsavtal avseende utrustningsrelaterade byggändringar[52] till ett värde av ca 330 mnkr. I samband med installation av utrustning inför driftsättning av fas 4[53] upptäcktes att lokalerna inte var helt anpassade till den medicintekniska utrustningen. Detta föranledde ändringar i de färdigställda lokalerna där SLL får stå för utgifterna. Baserat på

[51] Utrustningsprojekten är de projekt som ansvarar för upphandling av medicinteknik (MT), informations och kommunikationsteknologi (IKT) respektive inredning. SLL upphandling ansvarar för MT- och IKT-projekten medan NKS Bygg ansvarar för inredningsdelen.
[52] I dessa ändringar ingår såväl utrustnings- som verksamhetsdrivna förändringar kopplade till utrustningsinvesteringarna.
[53] Fas 4 av NKS-projektet avser de vårdlokaler som först blev färdigställda och dit den första flytten av vårdverksamhet skedde i november 2016.

erfarenheterna i fas 4 har utrustningsprocessen enligt uppgift utvecklats inför kommande faser i syfte att minska behovet av sena ändringsförfrågningar. Då en väsentlig del av installationerna återstår har NKS Bygg svårt att uppskatta om avsatta budgetmedel är tillräckliga för att hantera tillkommande ändringar. I budget 2017 finns för utrustningsprojekten reserver för oförutsedda utgifter på 172 mnkr, vilka i viss mån även kan nyttjas för byggrelaterade ändringar utöver budget.

I bokslutet 2016 redovisar landstingsstyrelsen ett ackumulerat utfall vad gäller utrustningsrelaterade investeringar på ca 1,7 mdkr att jämföra med den totala budgeterade utgiften för utrustning på 4,3 mdkr. I en lägesrapport[54] avseende utrustningsinvesteringar i MT och IKT som presenterats i januari 2017 har avtal tecknats eller upphandling inletts som totalt motsvarar ett uppskattat värde på ca 2,6 mdkr. Att beloppen skiljer sig åt beror bland annat på att lägesrapporten innehåller investeringar även för senare faser medan utfallet per 31 dec 2016 främst inkluderar fas 4.

Framtida avtalsförvaltning och hyressättning
Landstingsstyrelsen och Karolinska väntas under våren underteckna en överenskommelse om dispositionsrätt och hyra, efter beslut i landstingsstyrelsen 31 januari 2017[55]. Enligt utkastet till överenskommelse med landstingsstyrelsen ska Karolinska inledningsvis betala ca 50 procent av hyreskostnaden, en andel som gradvis trappas upp till ca 70 procent år 2026 (så långt som nuvarande hyresmodells preliminära uträkningar sträcker sig). Beloppen från 2019 och framåt kommer att justeras när sjukhuset är färdigställt och parterna har den fullständiga bilden av investeringsutgifterna. Enligt underlag från Karolinska får sjukhuset full kompensation för hyran för NKS genom omställningsavtalet för perioden 2016–2019.

Hyressättningen innebär i princip att Karolinska ska betala en hyra som motsvarar landstingets interna ränta för hela investeringens lånebelopp. Den resterande delen av lånekostnaden, som följer av projektbolagets högre upplåningsränta, ska belasta koncernfinansiering. Det är dock oklart hur detta ska finansieras.

Utkastet till överenskommelse definierar även roll- och ansvarsfördelning för avtalsförvaltningen av NKS liksom samverkansorganisation mellan SLL och SHP. Enligt förslaget ska landstingsstyrelsen ansvara för avtalsförvaltningen gentemot projektbolaget, inklusive de service- och fastighetstjänster som är en del av OPS-avtalet. Karolinska ansvarar bland annat för att göra sjukhusets lokaler tillgängliga för det underhåll som avtalet föreskriver.

NKS Bygg har börjat att utveckla ett ledningssystem för avtalsförvaltningen och har anställt personer för uppföljning av de olika fastighets- och servicetjänster som ingår i avtalet. NKS Bygg planerar att anställa fler vartefter landstingets kontraktsåtagande och behov av kontroll utökas.

På Karolinska pågår ett motsvarande arbete med att säkerställa att sjukhuset lever upp till sina åtaganden i avtalet. Bland annat har sjukhuset tydliggjort beslutsvägar

[54] Information om MT/IKT till NKS. Kort summering gällande projekten till fastighets och investeringsberedningen, 2017-01-26.
[55] LS 2016-1041

vad gäller tilläggsbeställningar. Det finns en planering i utrustningsprojekten för överlämnande av avtalsdokumentation och utbildning av sjukhusets personal i utrustningsavtalen, vilken enligt uppgift inkluderar själva avtalsförvaltningen.

Helhetsansvar för NKS-ekonomin
Det ekonomiska ansvaret för de NKS-relaterade investeringarna är fördelat på flera parter. NKS Bygg inom avdelningen för strategiska fastighetsinvesteringar (SFI) har budgetansvar för NKS-projektets bygginvesteringar och inredning, medan motsvarande ansvar för MT och IKT-utrustning under upphandlingsfasen ligger på SLL juridik och upphandling för att sedan övergå till Karolinska. Det övergripande ansvaret för beräkning av de totala driftskostnaderna för hela NKS-investeringen har varit delat mellan landstingsstyrelsens förvaltning och Karolinska. Sjukhuset har gradvis fått kännedom om och kunnat påbörja beräkningar av de driftskostnadsmässiga konsekvenserna av utrustningsinvesteringarna. Det är dock oklart på vilken detaljnivå landstingsstyrelsens förvaltning har genomfört beräkningar av de totala framtida driftskostnaderna för NKS.

Bedömning
Revisionen bedömer att tidigare rekommendationer om att tydliggöra ansvar och samverkan för uppföljning av utrustningsavtal, samt om att skapa förutsättningar för en systematisk uppföljning av OPS-avtalet delvis är åtgärdade då ett utvecklingsarbete pågår men ännu inte slutförts. Ansvarsfördelningen för den framtida avtalsförvaltningen för NKS har i stora delar klargjorts genom det beslut om överenskommelse om dispositionsrätt och hyra som beslutades av landstingsstyrelsen i januari 2017. Revisionen kommer fortsatt att granska detta arbete och förutsättningarna för avtalsförvaltningen.

Granskningen visar att det är få personer som är insatta i OPS-avtalet och de förändringar som skett under byggperioden, vilket innebär en sårbarhet. Den begränsade organisation som SLL valt för hantering av NKS utgör därför en fortsatt risk fram till dess att NKS står klart och parterna slutligt reglerat sina mellanhavanden i byggfasen.

Revisionen bedömer att landstingsstyrelsen genom NKS Bygg har tillräcklig kontroll över utvecklingen av investeringsutgifter avseende tilläggsavtalen och att LS arbetar systematiskt med att inkludera tillkommande utgifter i budget samt omfördela resurser inom projektet. Revisionen bedömer också att projektet har tillräcklig kontroll på de utgifter som utrustningsprojekten genererar på övergripande nivå. Det återstår dock risker avseende framför allt behov av ombyggnation i kommande faser och eventuella ytterligare förseningar.

Revisionens tidigare rekommendationer om transparens i beslut samt återrapportering av kostnader och investeringar i NKS-projektet bedöms som i huvudsak åtgärdade. Landstingsstyrelsens årsredovisning för 2016 har utvecklats genom återrapportering av ackumulerat utfall för investeringarna och jämförelse med total budget samt återrapportering av årets kostnader för NKS. Revisionen menar dock, liksom föregående år, att redovisningen till fullmäktige kan utvecklas med en samlad bild av

NKS-projektets framtida driftkostnader. Vidare menar revisionen också att NKS-projektet på ett tidigare stadium i projektet borde ha säkerställt ett tydligt budgetmässigt helhetsansvar för NKS, t.ex. vad gäller att beräkna projektets totala framtida driftskostnader.

3.7 Styrning av kollektivtrafiken

[redacted] Trafikplanering

Revisionen har i projektrapport[56] redovisat granskning av trafikplaneringen av landstinget. Rapporten refererades i delrapporten. Granskningen pekade på behovet av att trafiknämnden säkerställa att det finns processer och styrdokument för en tillräcklig styrning mot trafiknämndens del i fullmäktiges mål för kollektivtrafiken och genomförandet av RUFS. Vidare framgick att nämnden aktivt behöver ta ställning till hur ekonomiska förutsättningar och eventuella målkonflikter ska hanteras. I granskningen noterades också att ansvarsfördelningen mellan trafiknämnden och tillväxt- och regionplanenämnden innehåller vissa otydligheter när det gäller den långsiktiga övergripande trafikplaneringen och trafikpolitiken. Det leder till en del praktiska svårigheter, men också till att det finns risk att viktiga samband mellan kollektivtrafikens planering och regionplaneringen försvagas. I rapporten underströks behovet av att landstingsstyrelsen i samverkan med berörda nämnder analyserar hur förväntningar, förutsättningar och former för ansvarstagande kopplat till den övergripande trafikplaneringen och trafikpolitiken kan tydliggöras.

Landstingsstyrelsen framhåller i sitt yttrande[57] att rekommendationerna i rapporten ligger i linje med pågående arbete för att åstadkomma en tydligare och mer effektiv styrning av landstinget. Bland annat anges att pågående målstyrningsprojekt kommer att förbättra förutsättningarna för att säkerställa styrningen och att ta ställning till hur ekonomiska förutsättningar och eventuella målkonflikter ska hanteras. Vidare framgår att det kan finnas anledning att pröva om trafiknämndens och tillväxt- och regionplanenämndens ansvar att bereda frågor av strategisk betydelse i samråd med varandra behöver förtydligas.

3.8 Styrning och kontroll av direktupphandlingar

Revisionen har i ett särskilt projekt[58] granskat styrning och kontroll av direktupphandlingar av tjänster inom landstingsstyrelsen samt landstingets beställarnämnder; trafiknämnden och hälso- och sjukvårdsnämnden. Sammantaget har granskningen visat att den interna styrningen och kontrollen av upphandling av tjänster behöver förstärkas för att undvika otillåtna direktupphandlingar.

Revisionen har i flera tidigare granskningar konstaterat att landstinget genomfört otillåtna direktupphandlingar t.ex. av konsulttjänster och därmed inte alltid dragit nytta av konkurrensen i tillräcklig omfattning. Landstinget har dessutom vid flera

[56] Landstingsrevisorerna, Projektrapport 3/2016 Trafikplaneringen i landstinget
[57] Yttrande över landstingsrevisorernas rapport 3/2016 Trafikplaneringen i landstinget, LS 2016-1191
[58] Landstingsrevisorerna, Projektrapport 2/2016, Styrning och kontroll av direktupphandlingar

tillfällen av domstol dömts att betala upphandlingsskadeavgifter på grund av otillåtna direktupphandlingar av vårdtjänster genomförda av hälso- och sjukvårdsnämnden.

I granskningen framförs att ett mer proaktivt arbetssätt skulle kunna öka landstingets förmåga att agera affärsmässigt och därmed bättre utnyttja konkurrensen. Revisionen menar också att ett förbättringsarbete behövs som syftar till att minska risken för överträdelser av upphandlingslagstiftningen. Detta bör t.ex. omfatta framtagande av rutiner för att skapa enhetliga tolkningar i överensstämmelse med LOU, insatser för att en överträdelse inte ska upprepas samt att insatser vidtas för att säkerställa affärsmässigheten i upphandlingar och därmed bättre dra nytta av konkurrensen. Detta gäller såväl landstingsstyrelsen som hälso- och sjukvårdsnämnden och trafiknämnden.

Revisionen har rekommenderat landstingsstyrelsen att stärka uppföljningen av att policy och riktlinjerna för upphandling följs, t.ex. genom att höja kvaliteten i de uppgifter som inhämtas från förvaltningar och bolag i samband med årsbokslutet. Likaså bör landstingsstyrelsen i ett systematiskt förbättringsarbete utarbeta riktlinjer och verktyg för uppföljning som syftar till att minska risken för överträdelser av upphandlingslagstiftningen.

Fortsatta felaktiga avrop avseende programvara och tillhörande tjänster
I delårsrapporten 2015 till landstingsstyrelsen konstaterade revisionen att landstingets bolag fortsätter att göra avrop från ett ramavtal som de inte omfattas av[59]. Företrädare för SLL Upphandling har informerat om att de inte har rätt att avropa från avtalet. Inköpen har fortsatt även under 2016, till exempel har TioHundra AB köpt för knappt 5 mnkr. Enligt revisionen visar detta att det finns behov av en mer utvecklad styrning och kontroll av upphandling eftersom det finns risk för att avropen orsakar både förtroendeskada och upphandlingsskadeavgifter. Avtalets möjlighet till förlängning med ett år har dock inte utnyttjats och avtalet upphörde därmed att gälla under hösten 2016.

Uppdrag att samordna MTU och IKT inom landstinget
Antalet samordnade upphandlingar av medicinteknisk utrustning (MTU) har ökat under 2016. Detta är i linje med uppdraget som landstingsstyrelsen fick i budget 2016 att ansvara för samordning av landstingets anskaffning och uppföljning av MTU och utrustning för informations- och kommunikationsteknologi (IKT). Ett samarbete med detta syfte har inletts mellan SLL Upphandling på landstingsstyrelsens förvaltning och upphandlingscheferna från Södersjukhuset, Danderyds sjukhus, Södertälje sjukhus och Karolinska Universitetssjukhuset. Enligt fullmäktiges budget för 2016 ska upphandlingskompetensen inom dessa områden samlas inom landstingsstyrelsen. Någon överflyttning av personal från sjukhus till SLL Upphandling i syfte att samla kompetensen har inte ägt rum.

[59] Delårsrapport Landstingsstyrelsen 2015, avsnitt 2.3.5 Upphandling: felaktigt utnyttjande av statligt ramavtal

3.9 Uppförandekoden för upphandlande leverantörer vid lokala upphandlingar

Landstingsfullmäktige i Stockholms läns landsting antog uppförandekoden[60] för sociala krav 2008 för att säkerställa att varor och tjänster som upphandlas är producerade under hållbara och ansvarsfulla förhållanden. Koden har därefter reviderats ett antal gånger, senast 2013. Av fullmäktiges budget 2016 framgår det att ett ökat fokus ska läggas under året på socialt ansvarstagande vid offentliga upphandlingar och därmed ska fler uppföljningar genomföras för att säkerställa att landstingets leverantörer tillämpar uppförandekoden.

Revisionen har granskat hur Locum AB, Folktandvården Stockholms län AB och hälso- och sjukvårdsnämnden säkerställer att upphandlande leverantör följer uppförandekoden.

I landstingets upphandlingspolicy[61] framgår att vid varje enskild upphandling ska ställning tas till om krav ska ställas utifrån uppförandekoden. Av landstingets riktlinjer för upphandling[62] konkretiseras det att en riskbedömning avseende bland annat produktionsort och tillverkningsprocess ska göras för att säkerställa att kraven ställs i relevanta upphandlingar.

Vid landstingsstyrelsens förvaltning samverkar de två enheterna SLL Hållbarhet och SLL Upphandling för kravställning och uppföljning av sociala och etiska kontraktsvillkor i avtal från samordnade upphandlingar[63]. SLL hållbarhet erbjuder stöd till bolag och förvaltningar vid uppföljning av koden om så efterfrågas.

Av granskningen har det framkommit att SLL upphandling har framfört att kraven i uppförandekoden bör ställas i samtliga upphandlingar. I upphandlingspolicyn slås dock fast att ett ställningstagande ska tas vid varje enskild upphandling. Locum har exempelvis utgått från att uppförandekoden ska implementeras vid varje enskild upphandling, men bolaget har ännu inte följt upp någon leverantör utifrån kraven som ställs i uppförandekoden. Folktandvården tar däremot ställning vid varje enskild upphandling om kraven i uppförandekoden är relevanta att ställa och hade vid granskningstillfället påbörjat arbetet med att följa upp tre leverantörer. Hälso- och sjukvårdsnämnden har enligt årsbokslutet inkluderat uppförandekoden i samtliga förfrågningsunderlag enligt LOU under 2016, däremot anges i bilaga att inga upphandlingar med krav på landstingets uppförandekod genomförts under året.

SLL hållbarhet har initierat ett arbete för att harmonisera hur kravställning och uppföljning av uppförandekoden bör genomföras i hela landstinget. I intervjuer har det framkommit att centralt stöd från landstinget för att genomföra uppföljningar efterfrågas. För närvarande efterfrågar inte SLL något underlag från verksamheterna för

[60] Uppförandekoden utgår från FN:s allmänna förklaring av de mänskliga rättigheterna, FN:s deklaration mot korruption, barnkonventionen, ILO:s kärnkonventioner samt arbetsmiljölagstiftning, arbetsskydd, arbetsrätt och miljöskyddslagstiftning som gäller i tillverkningslandet.
[61] SLL upphandlingspolicy, LS 1102-0181
[62] SLL Riktlinjer för upphandling, LS 1406-0790
[63] Samordnade upphandlingar är när två eller flera nämnder/styrelser gemensamt anskaffar varor eller tjänster av samma slag. Nämnder/styrelser innehar även möjligheten att upphandla produkter/tjänster på egen hand, detta benämns som en lokal upphandling.

att kunna följa hur de arbetar med uppförandekoden. Viss återkoppling ges i det årliga upphandlingsbokslutet som återrapporteras som en bilaga till årsrapporterna. Revisionen avser att följa frågan framöver.

3.10 Intern kontroll ur ett landstingsövergripande perspektiv

Uppföljning av arbetet med informationssäkerhet

Landstinget har utvecklat ett ledningssystem för informationssäkerhet (LIS) som ska stödja det systematiska informationssäkerhetsarbetet på både central och lokal nivå. Tidigare granskningar[64] av informationssäkerheten har visat att det återstår mycket arbete innan landstinget har nått en tillfredsställande nivå i implementeringen av ledningssystemet. Revisionen har konstaterat att landstingsstyrelsen bör prioritera arbetet med att införa LIS i verksamheterna för att påskynda det systematiska informationssäkerhetsarbetet. Om inte det systematiska informationssäkerhetsarbetet fungerar tillfredställande finns det bland annat risk för driftsstörningar i vård och trafik, att kritisk utrustning inte fungerar, att känslig information inte hanteras korrekt och därmed att säkerheten för patienter och resenärer äventyras. Revisionen har under 2016 följt upp tidigare granskningar och landstingsstyrelsens arbete med styrning och utveckling av ledningssystemet för informationssäkerhet.

Årets granskning visar att en första uppföljning av statusen i det lokala informationssäkerhetsarbetet har genomförts av landstingsstyrelsens förvaltning under 2016. Uppföljningen visar att landstinget fortfarande är i början av arbetet med att införa ett systematiskt informationssäkerhetsarbete. Uppföljningen, som sker genom Compliance-portalen[65] där samtliga krav är inlagda, visar att följsamheten till landstingets policy och riktlinjer för informationssäkerhet ligger på ca 30 procent på strategisk nivå, vilket är sämre än vad landstingsstyrelsens förvaltning förväntade sig. Riskhanteringsprocessen är inte utvecklad i någon förvaltning/bolag. De lokala organisationerna för informationssäkerhet behöver stärkas eftersom de saknar tillräckliga resurser och oftast även tillräckliga mandat. Nödvändiga arbetsuppgifter avseende informationssäkerhet är inte är delegerade i verksamheten. Uppföljningen visar också på en låg förståelse för vad informationssäkerhet innebär och att utbildning inom området behövs.

Arbetet med att centralt ta fram och implementera olika tillämpningsanvisningar fortgår löpande. Under 2016 har sju tillämpningsanvisningar tagits fram och fastställts av landstingsdirektören och i planeringen för 2017 ligger framtagande och förankring av anvisningar för incident- och avvikelsehantering.

LIS föreskriver att varje förvaltning/bolag ska ta fram lokala handlingsplaner för implementeringen av ledningssystemet. Arbetet med lokala handlingsplaner bygger på att förvaltningen/ bolaget har identifierat förändringsbehov och beslutat om åtgärder

[64] Se projektrapport nr 9/2015 Ledningssystem för informationssäkerhet - arbetet med genomförande och projektrapport nr 14/2014 Ledningssystem för informationssäkerhet - förutsättningar för en god intern kontroll

[65] Compliance-portalen är landstingets it-stöd för systematiskt informationssäkerhetsarbete. Med hjälp av Compliance-portalen kan förvaltningar och bolag i Stockholms läns landsting göra egenkontroller och följa upp sitt informationssäkerhetsarbete.

som ska leda till förändring. Eftersom uppföljningen visat att så inte är fallet finns det risk att det kan bli svårt att lägga in de lokala handlingsplanerna i Compliance-portalen under 2017. Det centrala handlingsprogrammet för informationssäkerhet, som tas fram av landstingsstyrelsens förvaltning i samråd med de lokala informationssäkerhetssamordnarna, kommer att revideras under 2017. Ledningarnas engagemang är en viktig framgångsfaktor och det är därför viktigt att dessa på olika sätt involveras i informationssäkerhetsarbetet.

När det gäller IT-säkerhet varierar insikten hos landstingets IT-verksamheter om utvecklingen av nya hot, vilket försvårar ett enhetligt säkerhetsarbete. Kraven på funktionalitet tenderar därför att gå före kraven på säkerhet. För införande av ny vårdinformationsmiljö så finns det bl.a. risker med avsaknad av målbild för arbetet och bristande insyn i processen och underlag. Inom landstingsstyrelsens förvaltning genomförs uppföljning och riskbedömning av IT-säkerhet baserade på granskningar och incidenter. Under året etablerades SLL SOC[66] landstingets stödjande funktion inom IT-säkerhet. Gemensamma IT-säkerhetskrav finns nu framtagna för hela landstinget. Dessa kan appliceras även på medicinsktekniska produkter. Under året har landstingsstyrelsens förvaltning byggt upp en kravdatabas avseende IT-säkerhet som bl.a. innehåller kraven i styrdokument och god praxis, listor på krav utifrån informationssäkerhetsklassning och typ av system, samt lista på bestämmelser och begrepp. Det pågår även en utredning om hur incidenthantering ska ske. I dagsläget gör förvaltningar/bolag olika bedömningar av it-säkerhetsincidenter och hur allvarliga de är. Utredningen ska därför bl.a. se om landstinget kan ha gemensamma klassificeringsmodeller för prioritering av informationssäkerhetsincidenter.

En kommande åtgärd som landstingsstyrelsens förvaltning anser viktig är att säkerställa att privata vårdgivare följs upp gällande informationssäkerhet. I vårdavtalen ska det framgå på ett tydligt sätt att avtalsbundna vårdgivare har skyldigheter mot landstinget när det gäller informationssäkerhet. När det gäller FOA[67]-organisationen så finns det ett förslag från landstingsstyrelsens förvaltning på hur informationssäkerhetsarbetet skulle kunna organiseras i FOA, och dialoger förs gällande detta.

Bedömning
Revisionen konstaterar att ett arbete pågår när det gäller implementeringen av LIS, och att de rekommendationer som revisionen lämnat i tidigare granskningar delvis har åtgärdats, se vidare bilaga 1. Revisionens bedömning är att det fortsatt återstår mycket arbete innan landstinget har nått en tillfredsställande nivå i implementeringen av ledningssystemet för informationssäkerhet.

[redacted] Säkerheten i trådlösa nätverk

Revisionen har genomfört en översiktlig granskning av säkerheten i trådlösa nätverk på två akutsjukhus, Karolinska universitetssjukhuset i Solna och Södersjukhuset AB. Granskningens syfte var att belysa eventuella risker relaterade till implementering av

[66] SLL SOC, eng: information security operations center
[67] Förvaltningsobjektarkitektur inom landstingets modell för förvaltningsstyrning (enligt pm³)

och regelverk för trådlösa nätverk. Granskningen inkluderade granskning av regelverk och dokumentation samt stickprov av trådlösa nätverk.

De sårbarheter som påträffades bedöms ha låg risk. Det framkom inga avvikelser gällande regelverket för trådlös uppkoppling gentemot ISO27001/27002:2014[68]. De försök till tekniska attacker som genomfördes påverkade inte negativt informationssäkerheten. De förbättringsområden som framkom har kommunicerats med berörda verksamheter. Det handlar bl.a. om att utreda ifall andra aktörers nätverk är anslutna till SLL:s nätverk samt hur trådlösa skrivare administreras och om det i så fall kan utgöra säkerhetsrisker t.ex. sårbarheter för skadlig kod. Karolinska behöver även se över den lokala dokumentationen så att den överensstämmer med senaste versionerna av SLL:s policy och riktlinjer för informationssäkerhet.

[redacted] Landstingets deltagande i EU:s strukturfond

Enligt landstingets reglemente ansvarar landstingsstyrelsen för landstingets övergripande internationella kontaktar och samverkansavtal. SLL:s budget för 2016 betonar att en allt mer globaliserad värld kräver att landstinget ökar sin medverkan och sitt deltagande i EU:s program och fonder. Revisionen har granskat hur landstinget arbetar med detta område.

Strukturfonderna är tänkt att nyttjas av regioner och medlemsländer i EU för att implementera målen i EU2020 om att arbeta mot smart och hållbar tillväxt för alla. Av de europeiska strukturfonderna är regionalfonden och socialfonden de största. För att ett projekt inom dess fonder ska få EU-bidrag krävs en lagprövning av de svenska tillsyns- och förvaltningsmyndigheterna[69] för strukturfonderna samt i de flesta fallen svensk medfinansiering från antingen den offentliga eller privata sektorn. Projekten inom regional- och socialfonden prioriteras därefter av det regionala strukturfondspartnerskapet i Stockholms län[70].

Landstingets riktlinjer för internationellt arbete från 2013[71] slår fast landstingets strategi gentemot EU. Strategin har tre fokusområden: *bevaka och påverka EU, dra nytta av EU* samt *internationell benchmarking, lärande och positionering*. Grundprincipen enligt riktlinjerna är att det internationella arbetet ska vara decentraliserat och integrerat i landstingets olika verksamheter, medan det övergripande och samordnade arbete ska hanteras centralt. Enligt riktlinjerna var det avdelningen *internationella funktionen* på landstingsstyrelsens förvaltning som skulle stå för det samordnade arbetet. Avdelningen är numera avvecklade och tillväxt- och regionplanenämnden övertog därför uppdraget att ansvara för internationella frågor inom nämn-

[68] Svensk standard för 27001: Informationsteknik – Säkerhetstekniker – Ledningssystem för informationssäkerhet – Krav och 27002: Informationsteknik – Säkerhetstekniker – Riktlinjer för informationssäkerhetsåtgärder
[69] Tillväxtverket är tillsyns- och förvaltningsmyndighet för Regionalfonden. ESF-rådet innehar motsvarande roll för Socialfonden.
[70] Strukturfondspartnerskapet prioriterar vilka projekt som ska finansieras från regionala och sociala fonden. Landstinget är representerat via politiker och tjänstemän. Partnerskapet har möjlighet att fatta beslut om projekt inom en EU-budget på 1,4 miljarder kronor, fördelat på mnkr för regionalfonden och ca 1085 mnkr för socialfonden
[71] LS 1103-0413

dens ansvarsområde när nämnden inrättades 2015. Tillväxt- och regionplanenämnden är därmed inte omnämnd i riktlinjerna. Fortsatt finns funktionen internationell chef i landstingsdirektörens stab kvar på landstingsstyrelsens förvaltning. Granskningen har visat att ansvarsfördelningen mellan tillväxt- och regionplanenämnden och landstingsstyrelsen är oklar när det gäller strategins fokusområden. Exempelvis anser båda verksamheterna att de har det övergripande ansvaret att *bevaka och påverka EU*. Enligt landstingsstyrelsens riktlinjer skulle de ha reviderats senaste 1 januari 2017, men detta har inte genomförts.

Enligt landstingets internationella riktlinjer ska det genomföras en årlig uppföljning av landstingets deltagande i EU:s strukturfonder. Granskningen har visat att ingen uppföljning har genomförts sedan inrättandet av riktlinjerna. Idag finns det ingen samlad bild av hur mycket medel SLL tar emot via EU:s strukturfonder, till vilken typ av verksamhet samt vilken effekt verksamheten får.

I en kartläggning av externa bidrag som LSF Analys & Utveckling gjort på uppdrag av SLL budget och investeringar framkommer det att ingen samlad bild av hur mycket medel SLL tar emot via EU:s strukturfonder sammanställs av landstinget. Enligt kartläggning beror detta på att landstingets medfinansiering i EU-projekt i många fall är indirekt finansierade, dvs. medlen redovisas inte separat. Exempelvis i det pågående socialfondsprojektet *E-hälsa lyftet,* där landstinget medfinansierar med cirka 45 miljoner kronor, redovisas EU-medel som övrigt bidrag. Kartläggningen efterfrågar mer utförlig landstingsövergripande redovisning för att ge större transparens i nyttjandet av EU-medel. Av landstingets interna ekonomihandbok framkommer det att inget krav ställs på att landstinget ska redovisa erhållna EU-medel utan enbart specialdestinerade statsbidrag ska redovisas. Däremot ska erhållna bidrag redovisas på ett separat konto i landstingets ekonomiska rapporteringssystem.

I kartläggningen och i revisionens granskning framkommer det också att en central stödfunktion inom landstinget skulle underlätta för verksamheter i landstinget att bättre nyttja EU-fonder genom att erbjuda projekt-, redovisning- och administrativt stöd.

Bedömning
Revisionen bedömer att landstingsstyrelsens respektive tillväxt- och regionplanenämndens roll och ansvar behöver tydliggöras när det gäller de tre fokusområden som ingår i landstingets riktlinjer för internationellt arbete. Både landstingsstyrelsens förvaltning och tillväxt och regionplaneförvaltningen genomför aktiviteter inom fokusområdena. Landstingsstyrelsen bör även säkerställa att landstingets deltagande i EU-finansierade projekt följs upp, i enlighet med de internationella riktlinjerna.

Rekommendation
- Landstingsstyrelsen bör i samverkan med tillväxt- och regionplanenämnden uppdatera landstingets internationella riktlinjer för att förtydliga ansvar och roller för nämnderna när det gäller landstingets strategi gentemot EU.
- Landstingsstyrelsen bör säkerställa att den årlig uppföljning av landstingets deltagande i EU-finansierade projekt utförs enligt riktlinjerna och att en samlad bild ges av hur mycket medel SLL tar emot via EU:s strukturfonder.

Pensionshantering

Revisionen har granskat om landstingsstyrelsen har tillförlitliga rutiner för inrapportering av pensioner som säkerställer korrekta utbetalningar och ger underlag till en rättvisande redovisning av pensionsskulden. Granskningen har skett med hjälp av dokumentstudier, intervjuer[72] och stickprov[73]. I Stockholms läns landsting uppgick skulden 2016 till 50 248 mnkr varav 24 025 redovisas som ansvarsförbindelse.

Roller och ansvar

Landstingsstyrelsen är pensionsmyndighet för landstingets förvaltningar. Bolagen är egna juridiska personer och ansvarar själva för sina pensionsutfästelser i enlighet med årsredovisningslagen (1995:1954). Fullmäktige har beslutat att trygga pensionsutfästelserna genom kommunal borgen med villkor att bolaget bibehåller gällande pensionsavtal och är helägda av SLL samt använder sig av SLL anlitad pensionsadministratör (f.n. KPA). Tryggandet gäller även Locum AB som har ett annat pensionsavtal (PA-KFS09) och TioHundra AB som endast ägs till 50 procent av SLL.

Landstingsstyrelsens förvaltnings avdelning Avtal, pensioner och uppföljning (APU) hanterar administration och support av förvaltningarnas pensioner samt genom avtal även de landstingsägda bolagen förutom Locum AB, Tiohundra AB och MediCarrier AB. Granskningen visar att APU är medveten om risker avseende pensionshanteringen, men att riskerna inte finns dokumenterade.

Styrdokument och IT-stöd

Granskningen har visat att APU har dokumenterade rutiner för hantering av pensioner, vilka är tillgängliga för berörd personal. De dokumenterade rutinerna beskriver inte datum för beslut och uppdatering samt vem som är kontaktperson. Kompetensförsörjning sker fortlöpande inom APU, t.ex. utbildningar om dagens komplexa pensionsavtal. Målet är att alla ska ha samma grundkunskap.

All grunddata för pensionsberäkningar registreras i personal- och lönesystemen av lokala lönehandläggare. Kvaliteten i grunddata är mycket viktig för en korrekt pensionsredovisning. Ansvaret mellan lokala lönehandläggare och APU är tydligt. Lönesystemet Heroma förvaltas av den centrala systemförvaltningen (CF) som har ett nära samarbete med leverantören (CGI) gällande testkörningar, uppdateringar och omvärldsbevakning. CF fungerar som en beställare till leverantören som bland annat ansvarar för månads- och årskörningarna. Locum har sin egen förvaltare av lönesystemet Hogia. Ansvaret mellan CF och APU är tydligt avgränsat. En viss uppföljning sker av lönehandläggare ute i verksamheterna vilka identifierar frågeställningar kring lönesystemet som regelbundet diskuteras i olika forum. Alla ändringar i lönesystemet loggas och är spårbara.

---

[72] Intervjuer har genomförts med avdelningen Avtal, pensioner och uppföljning (APU), Centrala systemförvaltningen (CF), KPA och LSF Ekonomi och styrning.
[73] Stickprovsgranskningen har omfattat Stockholms läns landstings sjukvårdsområde (SLSO), Locum AB, Danderyds sjukhus AB, Södersjukhuset AB och Hälso- och sjukvårdsnämnden

KPA tillhandahåller systemet KPA Direkt där inrapporteringen av filer läses in. Det finns en tydlig ansvarsgräns mellan landstingets förvaltningar och bolag samt pensionsadministratören (KPA). Det är alltid förvaltningarna/bolagen som har det fulla ansvaret för eventuella fel i inrapporterade uppgifter. Inrapporteringsprocessen innehåller sex steg, varav tre är kontrollmoment för att säkerställa att alla uppgifter är läsbara hos KPA. Kontrollmomenten i denna process genererar signal-/fellistor till APU som rättas och bidrar till en korrekt inrapportering. KPA är ISO-certifierad för informationssäkerhet och har även ett ledningssystem som identifierar och signalerar felaktigheter.

Stickprovskontroller
Enligt föräldraledighetslagen (1995:584) har den som väljer att minska sin normala arbetstid och har barn yngre än åtta år, eller barn som inte avslutat första skolåret, rätt till föräldraledighet med högst en fjärdedel av heltid (25 procent). Ledigheten registreras i lönesystemet Heroma med lönearten *partiell ledighet för barn under åtta år* och i lönesystemet Hogia (Locums lönessystem) med lönearten *ledighet för minderåriga*.

Lagstiftningen ger också *rätt* för anställda/föräldrar att ta ut ledighet även *efter* åttaårsdagen/barnets första skolår om överenskommelse finns mellan den anställde och arbetsgivaren. Enligt landstingets pensionsavtal KAP-KL är föräldraledigheten pensionsgrundande för barn yngre än åtta år men arbetsgivaren kan även besluta om pensionsgrundande ledighet *efter* åttaårsgränsen. Sådana beslut/riktlinjer finns inte varken på central eller lokal nivå.

Revisionen har granskat 2 245 transaktioner för att se om nämnda lönearter innehåller mer omfattande ledighet än 25 procent. Granskningen har visat att det inte finns någon absolut spärr i lönesystemet vid ledighet längre än 25 procent av arbetstiden. Stickprovsgranskningen har dock inte visat några överskridanden av maxgränsen.

Granskningen har också visat att 120[74] transaktioner utgörs av pensionsgrundande föräldraledighet för barn *äldre än* 8 år (som äldst ca 13 år). Vid de flesta granskade verksamheterna kontrolleras registren regelbundet för att pensionsgrundad inkomst inte ska redovisas efter åttaårsgränsen. Vid dessa verksamheter noterades heller inga sådana transaktioner i stickprovet. Revisionen konstaterar att löne- och personalsystemet inte innehåller några inbyggda kontroller som signalerar om barnet fyllt åtta år eller avslutat sitt första skolår.

Vidare har granskning skett av pensionsgrundande årslöner som rapporteras till KPA. Den årslön som registreras i KPA Direkt motsvarar heltidslön och är i sin helhet pensionsgrundande i jämförelse med bruttolönerna som registrerats i de lokala lönesystemen vilka är reducerade med den partiella ledigheten. Årslönerna rapporteras efter varje årsskifte i KPA Direkt. Vid en jämförelse mellan lokala lönesystemet (Heroma) som registrerar den faktiska arbetstiden, ska vid föräldraledighet alltid årslönen i KPA Direkt överstiga årslönen i det lokala lönesystemet. Revisionen har

[74] Av 120 transaktioner avsåg 113 stycken SLSO.

gjort ett urval av individer[75] för granskning av årslönerna mellan lönesystemet och KPA Direkt. Granskningen visade inte på några avvikelser.

Bedömning
Revisionen bedömer att landstingsstyrelsen i huvudsak har tillförlitliga rutiner för inrapportering av pensioner som säkerställer korrekta utbetalningar och ger underlag till en rättvisande redovisning av pensionsskulden. Rutiner kan utvecklas genom att datum för uppdatering, beslut och kontaktperson anges på dokumenten för att säkerställa att rutinerna systematiskt uppdateras.

Revisionen anser även att landstingsstyrelsens förvaltning i syfte att stärka den interna kontrollen bör införa rutiner och kontrollmoment i löne- och personalsystemen som säkerställer att landstingets anställda i enlighet med aktuellt pensionsavtal inte oavsiktligt får pensionsgrundande inkomst efter ett barn fyllt åtta år eller när barnet avslutat sitt första skolår.

Rekommendation
- Landstingsstyrelsens förvaltning bör införa rutiner och kontrollmoment i löne- och personalsystemen så att pensionsavtalet följs och därmed minska risken att anställda oavsiktligt får pensionsgrundande inkomst efter barnet fyllt åtta år eller avslutat första skolåret.

Granskning av statsbidrag

Hantering av centralt inkomna statsbidrag
Merparten (ca 80 procent) av statsbidragen till SLL inkommer centralt, men statsbidrag går även direkt till nämnder och styrelser. Under 2016 har statsbidrag på sammanlagt ca 7,2 mdkr bokförts centralt på koncernfinansiering. I huvudsak berör dessa statsbidrag hälso- och sjukvården. Det största enskilda statsbidraget avser ersättning för läkemedelsförmånen (ca 5,3 mdkr). Statsbidragen består av dels generella bidrag som landstinget erhåller utan ansökan, dels specialdestinerade statsbidrag som i de flesta fall måste sökas. Inkomna statsbidrag fördelas i budgeten till berörd nämnd endera som en del av landstingsbidraget eller som vidareförmedlat statsbidrag (övrig intäkt). Exempelvis erhåller hälso- och sjukvårdsnämnden i landstingsbidraget en del som motsvarar det generella statsbidraget som landstinget erhåller för läkemedelsförmånen.

Landstinget saknar dokumenterade riktlinjer för hur statsbidragen som inkommer till landstinget centralt ska hanteras. Av intervjuer framgår att det finns en övergripande fördelningsprincip som i huvudsak innebär att generella statsbidrag inarbetas i landstingsbidraget, medan specialdestinerade statsbidrag fördelas som vidareförmedlat bidrag. Det finns dock undantag och hanteringen blir då föremål för diskussion/förhandling mellan landstingsstyrelsens förvaltning och den förvaltning som berörs, främst hälso- och sjukvårdsförvaltningen. Detta kan bland annat innebära att

[75] 226 st vilket motsvarar ca 10 procent av det granskade underlaget.

parterna kommer överens om att hela statsbidraget inte fördelas ut, utan delar stannar kvar på koncernfinansiering.

Enligt landstingsstyrelsens förvaltning är de flesta statsbidragen kända och finns med i budgeten, men ibland kommer statsbidrag som förvaltningen inte räknat med, exempelvis statsbidrag för flyktingmottagandet i slutet av 2015. Statsbidragen kan också förändras till både innehåll och principer för fördelning mellan åren beroende på vad som beslutas på statlig nivå. Koncernfinansiering redovisas 2016 ett överskott för specialdestinerade statsbidrag på ca 275 mnkr och för generella statsbidrag på ca 660 mnkr, dvs. totalt 935 mnkr. År 2015 var statsbidragen 746 mnkr högre än budgeterat.

För att skapa ett forum för löpande dialog och informationsutbyte när det gäller sjukvårdens statsbidrag har en samverkansgrupp med representanter från landstingsstyrelsens förvaltning och hälso- och sjukvårdsförvaltningen bildats i juni 2016. Syftet har varit att formalisera och systematisera dialogen om statsbidragen. Samverkansgruppen har bl.a. kartlagt vilka statsbidrag som inkommer till landstinget centralt respektive direkt till hälso- och sjukvårdsnämnden. En sammanställning över statsbidragen har tagits fram och visar vilka bidrag som söks av respektive förvaltning, var bidragen bokförs och vilka av statsbidragen som bokförs centralt som ska ingå i landstingsbidraget eller utbetalas som vidareförmedlat bidrag till hälso- och sjukvårdsnämnden. I samverkansgruppen kommer landstingsstyrelsens förvaltning och hälso- och sjukvårdsförvaltningen överens om vilka statsbidrag som ska fördelas till hälso- och sjukvårdsnämnden i form av landstingsbidrag respektive som övrig intäkt.

Revisionen har noterat att beslut om vidareförmedling av eventuella statsbidrag som inte inarbetats i budgeten under 2016 tagits i form av verkställighetsbeslut av ekonomidirektören. I beslutsordningen för landstingsstyrelsens förvaltning[76] finns en förteckning över vidaredelegationer och fördelning av verkställighetsbeslut. Beslutsordningen saknar uppgifter om vem i organisationen som har rätt att besluta om vidareförmedling av statsbidrag eller vilka beloppsgränser som gäller.

Under 2016 har landstingsstyrelsens förvaltning genomfört en utredning om externa medel[77] i syftet att bl.a. kartlägga vilka externa bidrag som finns inom landstingskoncernen och vilka processer som finns för att söka och hantera dessa. Av utredningen framgår bland annat att det inte är helt klart varför vissa statsbidrag går direkt till förvaltningarna medan andra vidareförmedlas via koncernfinansiering. Utredningen föreslår bland annat att landstinget på central nivå tar fram tydliga principer för hur statsbidragen ska hanteras.

Redovisning av statsbidrag

Revisionen har granskat om det finns riktlinjer inom landstinget i syfte att tydliggöra hur enskilda specialdestinerade statsbidrag ska redovisas och om dessa är utformade

[76] Beslutsordning för landstingsstyrelsens förvaltning, fastställd av landstingsdirektören 21 april 2015 DIR 5107, LS 2015-0580. Kompletterade den 3 juli 2015 DIR 5177.
[77] Landstingsstyrelsens förvaltning, Kartläggning av externa bidrag 2016-11-21

i enlighet med RKR:s Rekommendation 18:1[78] och RKR:s information Redovisning av statsbidrag. Detta mot bakgrund att det finns risk för att erhållna statsbidrag inte periodiseras så att en rättvisande resultatredovisning erhålls.

Granskningen visar att det saknas centrala riktlinjer för hur specialdestinerade statsbidrag ska redovisas som komplement till RKR:s Information om redovisning av statsbidrag. Det finns heller inga dokumenterade riktlinjer inom landstingsstyrelsens förvaltning om hur de statsbidrag som bokförs på koncernfinansiering ska redovisas. Redovisningen av dessa uppges dock ske utifrån RKR:s information på området. Landstingsstyrelsen förvaltning har ansvarar för att de statsbidrag som bokförs på koncernfinansiering redovisas enligt god redovisningssed. När det gäller specialdestinerade statsbidrag som redovisas hos övriga förvaltningar sker viss dialog mellan koncernfinansiering och förvaltningarna, men respektive förvaltning ansvarar själv för redovisningen. Koncernfinansiering saknar uppgifter rörande omfattning av dessa statsbidrag och om redovisningen sker enligt god redovisningssed.

Bedömning
Revisionen ser positivt på att landstingsstyrelsens förvaltning vidtagit åtgärder för att förbättra kontrollen över de statsbidrag som inkommer till landstinget, dels genom den kartläggning av externa medel som genomförts, dels genom bildandet av en samrådsgrupp för sjukvårdens statsbidrag. Revisionen anser dock att landstingsstyrelsens förvaltning bör tydliggöra dels vilka/vilken typ av statsbidrag som ska bokföras centralt på koncernfinansiering respektive lokalt på nämnd/styrelse, dels utifrån vilken grund statsbidragen ska fördels till nämnd/styrelse som landstingsbidrag eller som vidareförmedlat statsbidrag. Landstingsstyrelsens förvaltning behöver också komplettera beslutsordningen med uppgifter om vem i organisationen som har rätt att fatta beslut om vidareförmedling av statsbidrag, beloppsgränser m.m.

Revisionen bedömer att landstingsstyrelsens förvaltning behöver säkerställa en rättvisande redovisning genom att i tydliga riktlinjer eller anvisningar ange hur specialdestinerade statsbidrag ska redovisas. Revisionen menar att detta behövs som ett komplement för att säkerställa att redovisningen i landstingets olika verksamheter sker enligt god redovisningssed.

Rekommendationer:
- Landstingsstyrelsens förvaltning bör uppdatera beslutsordningen med uppgifter om rätten att fatta verkställighetsbeslut om vidareförmedling av statsbidrag.
- Landstingsstyrelsens förvaltning bör, för att säkerställa att redovisningen sker enligt god redovisningssed, utarbeta riktlinjer för redovisning av specialdestinerade statsbidrag som ett komplement till RKR:s Information om statsbidrag.

[redacted] Insyn i verksamhet som drivs av privata utförare
Enligt kommunallagen ska fullmäktige för varje mandatperiod anta ett program med mål och riktlinjer för verksamheter som utförs av privata utförare. I programmet ska

[78] RKR (Rådet för kommunal redovisning) 18:1 Intäkter från avgifter, bidrag och försäljningar

det också anges hur fullmäktiges mål och riktlinjer samt övriga föreskrifter på området ska följas upp och hur allmänhetens insyn ska tillgodoses.

Lagstiftarens mål är att förbättra uppföljning och kontroll av privata utförare, öka allmänhetens insyn i privata utförares verksamhet och stimulera till ett strategiskt förhållningssätt när privata utförare anlitas. Kravet på program gäller specifikt när verksamheter upphandlas, men kan i praktiken också innehålla strategier för den egna verksamheten, särskilt om den agerar i konkurrens med privata utförare (t.ex. Folktandvården i Stockholm AB).

Revisionen kan konstatera att ett program[79] beslutades av landstingsfullmäktige den 15 november 2016. Programmet inleds med en sammanfattning av alla befintliga styrdokument som är generella, men även sådana som är specifika för hälso- och sjukvården respektive trafikverksamheten. Av programmet framgår bland annat att det i avtalen ska säkras att utföraren biträder landstinget vid uppföljning och utvärdering av verksamheten, lämnar nödvändiga statistikuppgifter m.m. Programmet inkluderar också en skrivning om allmänhetens insyn där det slås fast att på begäran av beställaren är privata utförare skyldiga att lämna information som gör det möjligt att ge allmänheten skälig insyn i den verksamhet som lämnats över till en privat utförare. Detta förutsatt att det kan ske utan betydande merarbete och inte strider mot lag eller omfattar företagshemligheter.

Bedömning
Revisionen bedömer att det av fullmäktige beslutade programmet för insyn av privata utförare uppfyller lagens krav. Det är positivt att det i programmet ställs krav på att beställarna i avtalen ska säkerställa att utförarna lämnar nödvändiga statistikuppgifter till landstinget. Revisionen har tidigare bland annat pekat på vikten av att landstinget säkerställer tillgång till underlag från privata vårdgivare så att en länsövergripande kartläggning av kompetensbehovet kan göras[80].

Vid granskning av följsamheten till programmet vid trafiknämnden har revisionen dock kunnat konstatera att den handbok för uppföljning inom trafiken som det refereras till i programmet ännu inte är fullständigt eller implementerats fullt ut.

[redacted] Omställningskostnader

Revisionen har granskat de omställningskostnader som uppkommit under året inom de styrelser och nämnder som berörs av FHS. Utgångspunkten har varit landstingsstyrelsens förvaltnings centrala riktlinjer för definitioner av omställningskostnader[81]. Fakturor och underliggande avtal har granskats genom stickprov. Kontrollberäkning av avskrivningar för evakueringslokaler har genomförts på LFS. Granskningen av

[79] Riktlinjer, Program för uppföljning och insyn av verksamhet som utförs av privata utförare, LS 2015-0329
[80] Landstingsrevisorerna, Projektrapport 10/2015 Kompetensförsörjning i vården – åtgärder på central nivå
[81] PM Definition för omställningskostnader kopplade till genomförandet av FHS, SLL Ekonomi och finans

landstingsstyrelsens LFS har visat att tillfälligt högre utgifter för evakuering av lokaler har redovisats som omställningskostnader. För övriga nämnder och styrelser har inga väsentliga avvikelser noterats.

Bedömning
Enligt de centrala riktlinjerna kan ”tillfälligt högre utgift” som avser evakuering av lokaler täckas av omställningsbidrag. Utgifter ska dock enligt god redovisningssed aktiveras som anläggningstillgång och kan därför inte täckas av omställningsbidraget.

Rekommendation:
- Landstingsstyrelsens förvaltning bör ändra/komplettera de centrala riktlinjerna för definition av omställningskostnader så att de stämmer med god redovisningssed.

[redacted] Intern kontrollplan

Landstingsstyrelsen har beslutat om en internkontrollplan för 2016 som innehåller 22 risker, varav 20 är av landstingsövergripande karaktär. Hanteringen av riskerna bedöms enligt trafikljusmodellen. Fem av riskerna i internkontrollplanen bedöms vara omhändertagna (gröna), 16 har inte hanterats enligt plan (gula) och en är inte omhändertagen (röd). Revisionen noterar att för fyra risker görs en sämre bedömning av riskhanteringen än vid delåret 2016, för tre risker har bedömningen ändrats från grön till gul och för en risk från gul till röd. Revisionen konstaterar att i ett av dessa fall skulle en utförligare uppföljningskommentar allmänt öka förståelsen av den förändrade bedömningen.

Inom ramen för sin uppsiktplikt har landstingsstyrelsen ett övergripande ansvar för hur intern styrning och kontroll hanteras av landstingets nämnder och styrelser. Landstingsstyrelsen har i bilaga till årsredovisningen (uppsiktsrapport) gjort en sammanställning av innehållet i de av styrelser och nämnder uppföljda internkontrollplanerna. Internkontrollplanerna har analyserats med fokus på vad som avviker från verksamheternas egna åtgärdsplaner. Vid delåret identifierades avvikelser som berör aktuella strukturella verksamhetsförändringar. Även investeringar lyfts i uppsiktrapporten för att kunna hanteras ur ett koncernperspektiv.

Landstingsstyrelsen har vidtagit ett antal åtgärder för att stärka uppsikten över styrelsers och nämnders interna kontroll. Under året har landstingsstyrelsens förvaltning bland annat tagit fram en ny mall för internkontrollplan som ska användas av samtliga förvaltningar och bolag. Anvisningar till mallen inkluderas i anvisningarna till budget för 2017. Den nätverk som SLL Styrning och strategi startade avseende intern kontroll har under hösten träffats vid ett tillfälle. Revisionens rekommendation i årsrapport 2014 till landstingsstyrelsen avseende centrala tillämpningsanvisningar kopplat till policy för internkontroll inom landstinget kvarstår. I likhet med delrapport 2016 bedömer revisionen att anvisningarna till mallen för internkontrollplan bör vara del av tillämpningsanvisningar till policy för intern kontroll, inte en del av anvisningarna till slutlig budget.

Bedömning

I samband med delåret 2016 bedömde revisionen att den röda tråden i internkontrollplanen har förbättrats, dvs. möjligheten att följa områden från risk till åtgärd och uppföljning. Revisionen ser positivt på det fortsatta arbete som pågår på landstingsstyrelsens förvaltning för att stärka landstingsstyrelsens uppföljning av intern styrning och kontroll. Vissa förbättringsområden kvarstår fortfarande. Mallen i sig kan exempelvis, som revisionen tidigare påpekat, utvecklas med koppling till fullmäktiges mål och uppdrag.

Avrapporterade granskningar i delrapport

Delar av årets granskning har tidigare avrapporterats i delrapport för landstingsstyrelsen. Nedan sammanfattas väsentliga iakttagelser från denna rapport.

Följsamhet till finanspolicyn
Landstingsstyrelsen och Internfinans bedöms sammantaget har en tillräcklig uppföljning av hur finanspolicyn följs. Ansvar och roller mellan landstingsstyrelsens förvaltning och Internfinans kan dock bli tydligare genom att i finanspolicyn närmare definiera omfattningen för Internfinans ansvar att hantera finansiella risker för hela landstingskoncernen.

Hantering av klimatförändringens konsekvenser
Revisionen konstatera att klimatanpassning är ett nytt arbetsområde som behöver utvecklas inom landstinget. Klimat- och väderrelaterade risker hanteras idag mer händelsebaserat än systematiskt. För att skapa en hållbar hantering av klimatförändringens konsekvenser är det viktigt att börja att systematiskt analysera och planera för anpassningsåtgärder, även om åtgärderna inte behöver genomföras än. Revisionen ser positivt på de initiativ som tagits, som förslag att ta fram en klimatanpassningsplan och en klimatanpassningsorganisation.

Hantering av bidrag till Stockholms Konserthusstiftelse
Landstingets ekonomiska stöd till konserthuset är omfattande. För att stödet ska bli transparent och tydligt behöver hanteringsordningen ses över, såväl när det gäller stödet till driften av verksamheten som till renoveringen av konserthuset. Det behöver klargöras vilket ansvar som ligger på landstingsstyrelsen respektive på kulturnämnden. Den otydliga ansvars- och rollfördelningen har exempelvis medfört att det saknas beslut om godkännande av avtalet med konserthuset om stöd för driften av verksamheten för åren 2015-2018. Revisionen kan konstatera att landstingsstyrelsen 2017-01-31 givit landstingsdirektören i uppdrag[82] att vidareutveckla uppföljningen och se över hanteringen av bidragsgivandet till landstingets stiftelser.

3.11 Revisionens samlade bedömning

Revisionen har, utifrån en risk och väsentlighetsanalys, granskat ett antal områden under 2016 för att bedöma landstingsstyrelsens övergripande ansvar för styrning, samordning och kontroll av landstingets verksamheter. Inom några områden har

[82] Begäran om tilläggsanslag avseende renoveringsetapp 9 för Stockholms Konserthus, LS 2017-0084

iakttagelser gjorts som enligt revisionens bedömning visar att landstingsstyrelsens styrning och kontroll behöver stärkas.

Landstingets övergripande styrning mot en god ekonomisk hushållning genomsyrar ännu inte ekonomistyrningen av landstingets verksamheter. Bland annat behöver en ekonomistyrningsstrategi utarbetas som förklarar på vilket sätt de finansiella målen och riktlinjerna för god ekonomisk hushållning är av betydelse för en långsiktigt god ekonomisk hushållning. Principer som säkerställer landstingets kostnadskontroll över omfattande och långsiktiga driftavtal behöver också tas fram.

Budgeten är ett av de viktigaste styrdokumenten i landstinget. För att öka förståelsen för styrningen behöver det bland annat tydliggöras utifrån vilka principer som verksamheternas resultatkrav fastställs och vilka krav som ställs på verksamheterna när det gäller kostnadsutvecklingen.

Ett annat område där revisionen bedömer att styrningen inte är tillräcklig är styrningen av landstingets investeringar. Bland annat bedöms styrning, samordning, prioritering och beredning vara tydligare när det gäller vårdens investeringar än för trafikens. Vidare behöver beredningen av ospecificerade investeringar stärkas. Landstingsstyrelsens kontroll över investeringsvolymer kommer att bli avgörande för att kunna skapa ett framtida ekonomiskt handlingsutrymme och för att långsiktigt klara målet om en ekonomi i balans.

Revisionen bedömer att landstingsstyrelsen genom NKS Bygg har tillräcklig kontroll över utvecklingen av investeringsutgifter avseende tilläggsavtalen och att landstingsstyrelsen arbetar systematiskt med att inkludera tillkommande utgifter i budget samt omfördela resurser inom NKS- projektet. Det återstår dock risker avseende framför allt behov av ombyggnation i kommande faser och eventuella ytterligare förseningar. Revisionen menar, liksom föregående år, att redovisningen till fullmäktige kan utvecklas med en samlad bild av NKS-projektets framtida driftkostnader.

Vidare har granskningen visat att förutsättningarna för FHS ändrats väsentligt sedan den första planen beslutades. Revisionen har därför bedömt att det finns behov av att sammanfatta nuläget i FHS-arbetet samt att utvärderar och analyserar hur det ska vidareutvecklas utifrån dagens förutsättningar.

Revisionen ser även ett fortsatt behov av att stärka den centrala styrningen och uppsikten inom upphandlingsområdet.

4 Räkenskaper

I detta avsnitt görs en bedömning av om redovisningen är upprättad i enlighet med lagstiftning och god redovisningssed så att räkenskaperna ger en rättvisande bild av resultat och ställning. Bedömningsmålen och bedömningskriterierna framgår av bilaga 2.

4.1 SLL:s sammanställda årsredovisning

Landstingsstyrelsen upprättar en sammanställd årsredovisning för Stockholms läns landsting som innefattar förvaltningsberättelse, verksamhetsberättelse, resultat- och

balansräkning, kassaflödesanalys samt tilläggsupplysningar för landstinget och dess bolag.

Förvaltningsberättelse

Förvaltningsberättelsen innehåller, i enlighet med KRL, väsentlig information och förhållanden som inte resultat- och balansräkningen tar upp, men som är viktiga för bedömningen av landstingets resultat och ställning. Förvaltningsberättelsen innehåller också information om landstingets förväntade utveckling, en samlad redovisning av landstingets investeringsverksamhet, en redovisning av hur utfallet förhåller sig till den budget som fastställs för den löpande verksamheten och en utvärdering av om målen för god ekonomisk hushållning har uppnåtts. Det finns även information när det gäller pensionsförpliktelser och pensionsmedelsförvaltning, avsättningar och ansvarsförbindelser, säkringsredovisning m.m.

Landstingsstyrelsen har sedan årsredovisningen 2013 delat upp årsredovisningen i en förvaltningsberättelse och en verksamhetsberättelse. Syftet har varit att renodla förvaltningsberättelsen utifrån de krav som den kommunala redovisningslagen ställer på innehållet. Landstingsstyrelsen har valt att i förvaltningsberättelsen redogöra för nämnders och styrelsers resultat och verksamhet med utgångspunkt från deras respektive uppdrag från fullmäktige, vilket inkluderar både köpt och egenproducerad verksamhet. I verksamhetsberättelsen är utgångspunkten bland annat uppdrag från fullmäktige och landstingsstyrelsens ansvar för uppsikten av landstingets verksamheter. Revisionen framförde 2015 att ett avsnitt om väsentliga personalförhållanden utöver sjukfrånvaron bör finnas, detta är åtgärdat.

Årsredovisningen innehåller analyser och orsakssamband när det gäller beskrivningen av det ekonomiska resultatet. Även om analyserna av måluppfyllelsen har förbättrats i vissa avseenden kvarstår merparten av revisionens tidigare iakttagelser och rekommendationer. (Se avsnitt 2.2).

Bedömning

Revisionen bedömer att förvaltningsberättelsen enligt KRL innehåller viktiga förhållanden för bedömningen av landstingets resultat och ställning samt andra förhållanden som är av betydelse för styrningen och uppföljningen av verksamheten. Förbättringspotential finns fortsatt när det gäller analyser i årsredovisningen gällande uppfyllelse av fullmäktiges mål.

Revisionen bedömer att förvaltningsberättelsen i allt väsentligt uppfyller lagens krav.

Räkenskaper – sammanställd redovisning

Enligt KRL finns det en resultat- och balansräkning för de sammanställda räkenskaperna som omfattar landstinget och dess koncernbolag. Balansräkningen redovisar samtliga tillgångar, avsättningar och skulder samt eget kapital per balansdagen. Ansvarsförbindelser tas upp inom linjen. Balansräkningen innehåller sedan 2007 en avsättning för framtida pensionskostnader på 700 mnkr som inte följer god redovisningssed, vilket revisionen påpekat sedan år 2007. Denna post bör enligt god redovisningssed upplösas.

Landstingsstyrelsen anger i sin årsredovisning att lånekostnader redovisas enligt den alternativa metoden som innebär att lånekostnaden får inräknas i tillgångens anskaffningsvärde under byggtiden om de direkt kan hänföras till inköp, konstruktion eller produktion av en tillgång. I Landstingsfastigheter används en beräknad fiktiv kreditivränta som är ett avsteg från Rådet för kommunal redovisnings (RKR) rekommendation 15.1 som anger att kreditivräntan ska utgå från verklig ränta på upplåningen. Granskningen har visat att den fiktiva räntan ligger nära den verkliga och därmed blir det inte någon beloppsmässig väsentlig avvikelse.

Resultatpåverkande avvikelser som har uppmärksammats i granskningen av landstingets verksamheter uppgår inte till väsentliga belopp och påverkar därmed inte bedömningen av den sammanställda redovisningen.

Kassaflödesanalysen är i allt väsentligt upprättad i enlighet med KRL och RKR:s rekommendationer samt ge en rättvisande bild av landstingets likviditet.

Tilläggsupplysningar och noter är i allt väsentligt förenliga med övrig finansiell information i resultaträkning, balansräkning och kassaflödesanalys för den sammanställda redovisningen.

Revisionen har granskat SLL:s analys av avvikelser i utfall mot budget och bedömer att förklaringarna i allt väsentligt är rimliga.

Revisionen har också under året bedömt SLL:s säkringsredovisning. Dokumentationen har granskats för att säkerställa att den är utformad i enlighet med kraven i RKR:s rekommendation nr 21. Genomgången omfattar också den effektivitetsbedömning som görs inklusive dokumentationen, se vidare avsnitt 5.3.1.

Bedömning
Årsredovisningen för Stockholms läns landsting bedöms i allt väsentligt vara upprättad enligt god revisionssed, enligt lagen om kommunal redovisning och bedöms ge en rättvisande bild av årets resultat och ställning.

Revisionen har tidigare framfört att avsättningen för pensioner på 700 mnkr, som inte är redovisad i enlighet med god redovisningssed, bör upplösas och att rättelse av fel ska redovisas över eget kapital.

Balanskravet

Enligt en ändring i kommunallagen får kommuner och landsting från 1 januari 2013 reservera medel till en resultatutjämningsreserv för att utjämna intäkter över en konjunkturcykel. Landstingsstyrelsen kan inte utnyttja denna möjlighet då landstingets ekonomi inte klarar kravet för en sådan redovisningsmässig reservering. För framtida omstruktureringskostnader har landstingsstyrelsen istället beslutat att under 2011–2013 reservera medel inom det egna kapitalet på sammanlagt 5 300 mnkr. Styrelsen bedömer att reserveringen av eget kapital är förenlig med god ekonomisk hushållning, utifrån perspektivet att landstinget sedan 2007 årligen redovisat positiva resultat och att den ekonomiska ställningen är stark. Omställningskostnaderna för åren 2015 och 2016 uppgår till sammanlagt 1 257 mnkr. Vid utgången av 2016 återstår 4 043 mnkr av de reserverade medlen.

Årets balanskravsresultat uppgår till 152 mnkr. Förvaltningsberättelsen innehåller upplysningar om årets resultat efter balanskravsjusteringar i enlighet med 4 kap. 3a § KRL.

Bedömning
Revisionen bedömer att balanskravsresultatet är rättvisande och att det inte finns något balanskravsresultat att återställa för 2016.

4.2 Revisionens samlade bedömning

Förvaltningsberättelsen i årsredovisningen för SLL är i allt väsentligt upprättad enligt god redovisningssed, uppfyller kraven i lagen om kommunal redovisning och bedöms ge en rättvisande bild av årets resultat och ställning.

Årsredovisningen för Stockholms läns landsting bedöms, med undantag för de avsteg från god redovisningssed som skett tidigare år, i allt väsentligt vara upprättat enligt god redovisningssed, enligt lagen om kommunal redovisning samt ge en rättvisande bild av årets resultat och ekonomisk ställning.

5 Resultatenheter inom landstingsstyrelsen

I detta avsnitt görs en bedömning av ekonomiskt och verksamhetsmässigt resultat, intern styrning och kontroll samt räkenskaperna i landstingsstyrelsens redovisningsenheter. Bedömningsmålen och bedömningskriterierna framgår av bilaga 2.

5.1 Ekonomiskt och verksamhetsmässigt resultat

Landstingsstyrelsens förvaltning

Landstingsstyrelsens förvaltnings ekonomiska resultat uppgår till 85 mnkr, vilket är 85 mnkr högre än fullmäktiges fastställda resultatkrav. Revisionen konstaterar att fullmäktiges mål om en ekonomi i balans därmed är uppnått.

Resultatet för NKS Bygg har påverkats positivt med 59 mnkr vilket beror på lägre kostnader för servicetjänster, avskrivningar och räntor. Dessutom påverkas resultatet positivt av att flera funktionsområden och staber redovisar överskott mot budget. Det gäller bland annat SLL personal och utbildning med 44 mnkr, ansvarsområdet administrativ chef med 18,4 mnkr samt SLL styrning och ekonomi med 14,6 mnkr.

Verksamhetens intäkter är 93 mnkr (ca 2 procent) lägre än budget. Avvikelsen beror i huvudsak på att lägre utfall i jämförelse med budgeterade intäkter avseende Nya Karolinska Solna.

Verksamhetens kostnader är 94 mnkr (2 procent) lägre än budgeterat. Avvikelsen beror bland annat på att personalkostnader är 33 mnkr lägre än budgeterat. Vidare understiger kostnaden för lämnade bidrag budget med 27 mnkr främst beroende på lägre kostnader inom utbildningsområdet.

Avskrivningar och finansnetto är 85 mnkr lägre än budgeterat, varav 47 mnkr lägre avskrivningskostnader och 38 mnkr lägre räntekostnader. Dessa poster är en starkt bidragande orsak till förvaltningens resultat.

Investeringarna för NKS Bygg uppgår totalt till 3 854 mnkr (varav byggnad 3 020 mnkr och utrustning 834 mnkr) vilket motsvarar en upparbetningsgrad på 88 procent mot budget. Tilläggsavtal överstiger budget för perioden med 11 mnkr (2,6 procent). Upparbetningsgraden för IKT och MTU (utrustning) uppgår till 79 procent för året.

Landstingsstyrelsens förvaltnings uppdrag korresponderar i stort med landstingsstyrelsens uppdrag (se avsnitt 2.2.4).

Av fullmäktiges mål tillämpar landstingsstyrelsens förvaltning tre mål vilka är; ekonomi i balans, hållbar tillväxt och utveckling samt attraktiv och konkurrenskraftig arbetsgivare. Måluppfyllelsen är uppnådd för alla tillämpliga indikatorer för delmålen utom när det gäller resultat från medarbetarenkäten. Eftersom landstinget har en ny leverantör av medarbetarundersökningen kan inte resultatet jämföras med målet för 2016 eller tidigare resultat. Vidare saknas en indikator vad avser delmålet utvecklad arbetsorganisation.

Bedömning
Revisionen bedömer att fullmäktiges mål om ekonomi i balans för landstingsstyrelsens förvaltning har uppnåtts. Revisionen bedömer också att det verksamhetsmässiga resultatet i huvudsak har uppnåtts.

Förvaltning för utbyggd tunnelbana

Förvaltning för utbyggd tunnelbana (FUT) redovisar ett nollresultat, vilket är i enlighet med av fullmäktige beslutat resultatkrav. Förvaltningens investeringsutgifter och kostnader matchas med motsvarande inkomster och intäkter för perioden. Detta sker genom en justering av de investeringsbidrag som förvaltningen enligt avtal om medfinansiering erhåller från parterna i Stockholmsförhandlingen. Bidragen redovisas i sin helhet i balansräkningen.

De totala investeringsutgifterna för 2016 uppgick till 658 mnkr, vilket är 105 mnkr, eller ca 14 procent lägre än budgeterat. Orsaken till lägre investeringsutgifter är att projekteringsarbeten och framtagande av bygghandlingar skjutits fram i tiden samt att ersättning för markåtkomst och förberedande byggarbeten har senarelagts i delprojektet tunnelbana till Arenastaden.

Fullmäktiges mål för landstingsstyrelsen är att genomföra utbyggnaden av tunnelbanan enligt huvud- och delavtal från Stockholmsförhandlingen fastställda av fullmäktige och övriga parter. Arbetet med utbyggnaden sker i nära samarbete, och med en hög grad av samverkan, med avtalsparterna. Landstingsstyrelsen har dels i budget, dels i en målkarta tagit fram egna verksamhetsnära mål, indikatorer och s.k. milstolpar[83] som styr förvaltningens arbete. Dessa mål och milstolpar är framtagna från såväl gällande avtal som från fullmäktiges övergripande mål i budget 2016. Landstingsstyrelsen bedömer att majoriteten av målen är uppfyllda, en bedömning som delas av

[83] I förvaltningens målkarta beskrivs förutom vision, mål och mätetal även milstolpar, dvs. avgörande aktiviteter, eller processer som behöver genomföras för att projektet som sådant ska kunna slutföras. Dessa milstolpar anges per kvartal under perioden enda fram till dess att den nya tunnelbanan är färdigställd för att tas i bruk.

revisionen. Något resultat från förvaltningens medarbetarundersökning var inte klart vid tiden för årsrapporten.

Av de 16 milstolpar som sattes upp för året är det endast två som har uppfyllts och två som delvis uppfyllts. De återstående 12 milstolparna redovisas som ej åtgärdade, vilket förklaras av att dessa har skjutits på framtiden till följd av vårens åtgärds- och optimeringsarbete.

Bedömning
Revisionen bedömer att det ekonomiska- och verksamhetsmässiga resultatet i huvudsak har uppnåtts. Revisionen instämmer i styrelsens bedömning av det ekonomiska och verksamhetsmässiga resultatet och konstaterar att det har beskrivits på ett i huvudsak tillfredställande sätt i årsrapporten.

Landstingsfastigheter i Stockholm

Den årliga revisionen av resultatenheten landstingsfastigheter i Stockholm (LFS) omfattar endast granskning och bedömning av ekonomiskt resultat och räkenskaper. Locum svarar, enligt avtal med landstinget, för såväl teknisk som ekonomisk förvaltning av fastigheter inom LSF. Resultatenheten ligger formellt under landstingsstyrelsen, men verksamhetsmässigt resultat och den interna styrningen och kontrollen bedöms i Locums årsrapport.[84]

Justerat resultat uppgår till 540 mnkr, vilket är 205 mnkr högre än fastställt resultatkrav. Resultatet har påverkats positivt av realisationsvinster från fastighetsförsäljningar med 251 mnkr. Exklusive realisationsvinsterna är resultatet 46 mnkr lägre än resultatkravet. Justerat resultat är 194 mnkr högre än 2015 års utfall.

Årets investeringar uppgår till 3 126 mnkr, att jämföra med fullmäktiges budget på 3 500 mnkr. Budgetavvikelsen beror på investeringar som kommit igång senare än planerat eller som har pausats. Några investeringar har utgått och andra har förskjutits för att ingå i projekt som ska genomföras några år framöver.

Revisionen konstaterar att avkastningen i LFS (exkl. fastighetsförsäljningar) är 6 procent både för 2015 och för 2016. Detta är samma nivå som fullmäktiges mål om långsiktig avkastning i LFS. I och med fullmäktiges högre resultatkrav för LFS 2016 jämfört med 2015, ställs i realiteten ett högre avkastningskrav på 7 procent. Fullmäktiges beslut om det långsiktiga avkastningskravet på 6 procent har dock inte ändrats.

Verksamhetens intäkter uppgår till 3 022 mnkr, vilket är 62 mnkr (2,1 procent) högre än budgeterat. Intäkterna för fastighetsservice överstiger budgeten med drygt 40 mnkr. Externa hyresintäkter är ca 10 mnkr högre än budget, vilket bl.a. beror på högre parkeringsintäkter. Övriga intäkter är drygt 10 mnkr högre än budget.

Verksamhetens kostnader, exkl. avskrivningar och finansiella poster, uppgår till 1 731 mnkr, vilket är 207 mnkr (ca 13,6 procent) högre än budgeterat. Av budgetavvikelsen är 187 mnkr hänförbar till förvaltningskostnader. Exempel är kostnader för förgä-

[84] Landstingsrevisorerna, Årsrapport 2016 Locum AB

vesprojektering (75 mnkr) samt kostnader i projekt som inte täcks av omställningsbidrag från landstinget centralt (99 mnkr). Övriga kostnader som överstiger budgeten är kostnader för löpande underhåll (36 mnkr). Kostnader som är lägre än budgeterat återfinns inom el, energi och uppgår till 27 mnkr. Omställningskostnaderna för 2016 är 17 mnkr lägre än budgeterat.

Avskrivningar motsvarar i stort sett budget. Finansnettot uppgår 98 mnkr vilket är 105 mnkr lägre än budgeterat och beror på lägre låneräntor.

Avvikelser i förhållande till budget har i huvudsak analyserats och kommenterats på ett tillfredställande sätt i årsrapporten.

Revisionens samlade bedömning

Revisionen bedömer att fullmäktiges mål om en ekonomi i balans för landstingsstyrelsens förvaltning, förvaltningen för utbyggd tunnelbana och landstingsfastigheter har uppnåtts. Måluppfyllelse och avvikelser mot budget har i huvudsak analyserats och kommenterats på ett i huvudsak tillfredsställande sätt i årsbokslutet.

Det ekonomiska och verksamhetsmässiga resultatet för landstingsstyrelsens förvaltning och för förvaltningen för utbyggd tunnelbana, bedöms utifrån genomförd granskning, som tillfredsställande. Det ekonomiska resultatet för landstingsfastigheter bedöms, utifrån genomförd granskning, som tillfredsställande.

5.2 Intern styrning och kontroll

Landstingsstyrelsens förvaltning

Intern kontrollplan

Landstingsstyrelsens förvaltnings interna kontrollplan för 2016 fastställdes 1 december 2015 av landstingsstyrelsen. Tidigare riktlinjer för styrning och intern kontroll för LSF har förlängts och fastställts (LS 2016-0510). Vidare har funktionsområdet SLL Styrning och ekonomi delvis fått en ny roll innehållande koncernövergripande intern styrning och kontroll jämte riskhantering.

Hantering och redovisning av moms

Revisionen har granskat om den interna kontrollen är tillräcklig och om redovisningen är rättvisande gällande momshantering. Granskningen visar att ledningen för landstingsstyrelsens förvaltning bör tydliggöra användningen och beräkningen av momsschablonen på 2 procent gällande beräkningen av skattepliktig verksamhet. Vidare visar granskningen att flera fakturor i stickprovskontrollen hade en felaktig momsredovisning.

Intern kontroll av leverantörsregister och leverantörsutbetalningar

Revisionen har granskat om den interna kontrollen av leverantörsregister med ca 3 000 leverantörer är tillräcklig. Granskning har skett genom registeranalys, intervjuer och kontroll av styrdokument för perioden 2016-01-01 - 2016-12-31.

Leverantörsregister

Stockholms läns landsting har ingått ett avtal (LS 1220-1336) med en tjänsteleverantör gällande ansvar för underhåll av landstingsstyrelsens förvaltnings leverantörsregister. Granskningen visar att leverantören genomför de kontroller som avtalet beskriver, exempelvis av F-skatt, bankkontonummer, organisationsnummer samt mot Svensk Handels svarta lista.

En loggrapport för varje förvaltning/bolag tas fram månatligen och årligen avseende vilka ändringar som gjorts i registret. Loggarna visar att en förändring har gjorts, inte vilken typ av förändring. Logglistorna varken dokumenteras eller signeras. Förvaltningen gör en översiktlig rimlighetsbedömning av förändringarna.

Granskningen har visat 198 ogiltiga organisationsnummer som inte har kunnat matchats mot angivna bank- eller plusgiron. En stickprovskontroll har visat att leverantörerna antingen är avslutade eller att organisationsnummer inte finns i registret. I flera fall förefaller det som en ny leverantör med annat organisationsnummer övertagit angivet bank-/plusgiro. Detta innebär en ökad risk för felaktiga utbetalningar.

Vidare påvisar granskningen flertalet dubbletter i leverantörsregistret. Bland annat identifierades 99 dubbletter med samma leverantörsnamn och 615 med samma organisationsnummer. Leverantörer kan ha samma organisationsnummer, exempelvis förvaltningar inom SLL. Dubbletter kan dock komplicera spårbarheten av tidigare gjorda inköp.

Leverantörsutbetalningar

Landstingsstyrelsens förvaltning tillämpar tvåhandsprincipen[85] vid leverantörsbetalningar, vilket också ekonomisystemet stödjer. Granskningen av samtliga utbetalningar under första halvåret 2016 visar att alla fakturor har attesterats korrekt. Förvaltningen använder ett särskilt program för betalningskontroll som identifierar och varnar bland annat för avvikande betalningsmönster, bluffakturor, F-skatt, leverantörsdubbletter, rating etc.

I SLL:s ekonomihandbok noteras att det inte är tillåtet att betala till bankkonton med undantag till privatpersoner/utländska leverantörer. Granskningen har visat att 68 utbetalningar har utförts till 40 olika bankkonton till ett sammanlagt belopp av 5 050 tkr. Enligt uppgift kommer förvaltningen att utreda dessa utbetalningar.

Avtalsgranskning

En kontroll av 50 leverantörsfakturor (24 leverantörer) har skett mot SLL Upphandlings avtalskatalog för samordnade upphandlingar. Av de 24 leverantörerna återfanns 11 stycken i avtalskatalogen. Av de övriga 13 leverantörerna har avtal efterfrågats, men inte kunnat tillhandahållas. De fem största inköpen från dessa 13 leverantörer uppgår till 33,6 mnkr. Att avtalen inte är tillgängliga i en organisation medför risk för otillåtna direktupphandlingar vid inköp.

Även avtalstrohet har granskats, dvs. att varor/tjänster anskaffas från avtalsbunden leverantör. Avtalstroheten för fyra områden, juridik, bemanning, kontorsmaterial

[85] Tvåhandsprincipen innebär att en person inte ska kunna hantera en hel leverantörstransaktion, från registrering av leverantörsuppgifter och faktura till utbetalning.

och möbler har procentuellt uppmätts till mellan 62 och 84 procent. För tjänsteavtalen juridik och bemanning är avtalstroheten högre än för avtalen gällande kontorsmateriel och möbler.

Bedömning
Revisionen konstaterar att arbete pågår med att utveckla den interna kontrollen. Revisionen bedömer att landstingsstyrelsens förvaltning i huvudsak har en tillräcklig intern kontroll när det gäller momshanteringen. Ledningen bör dock tydliggöra användningen och beräkningen av momsschablonen gällande skattepliktig verksamhet.

Vidare bedöms den interna kontrollen i allt väsentligt som tillräcklig vad gäller leverantörsregistret och leverantörsutbetalningarna. Revisionen noterar dock att utbetalningar har skett till bankkonton vilket strider mot landstingets regler. Revisionen bedömer att följsamhet till centralt upphandlade ramavtal kan stärkas.

Förvaltning för utbyggd tunnelbana

Ekonomi- och verksamhetsstyrning
I samband med 2013 års Stockholmsöverenskommelse beslutades dels om de olika delprojektens beräknade totala investeringsutgifter, dels om hur finansieringen av de olika delprojekten skulle fördelas mellan parterna. Dessutom innehöll beslutet en överenskommelse om ett utökat kostnadstak för de tre planerade tunnelbanelinjerna. Dvs ett beslut som möjliggör att kostnaderna för de tre tunnelbanelinjerna, efter beslut av berörda parter, kan öka med sammantaget 2 925 mnkr, eller med 15 procent av de beslutade investeringsramarna på 19 500 mnkr.

Kring årsskiftet 2015/2016 tog förvaltningen fram de första produktionskalkylerna för de planerade sträckorna och stationerna som visade på en bedömning som innebar högre investeringsutgifter jämfört med vad som avtalats i Stockholmsöverenskommelsen. Som en konsekvens av detta uppdrog den partssammansatta styrelsen åt förvaltningen att initiera ett åtgärdsarbete tillsammans med avtalsparterna i syfte att skapa ett underlag för gemensamma beslut kring anläggningarnas utformning och omfattning. Under försommaren 2016 återkom förvaltningen till den partsgemensamma styrelsen med ett förslag på åtgärder[86] såsom förskjutning av tidpunkt för driftstart, förändring i utseende och storlek på vissa stationer med mera, samt ianspråktagande av en del av det tidigare beslutade kostnadstaket. Det samlade förslaget innebar att 1 160 mnkr av det ursprungligt beslutade kostnadstaket på maximalt 2 925 mnkr föreslogs tas i bruk för de tre linjerna.

Förvaltningens föreslagna åtgärder för att uppfylla Stockholmsöverenskommelsen påverkar även tidplanen för genomförandet av de tre tunnelbaneprojekten som föreslogs förskjutas med mellan ett och tre år per linje. I juni 2016 beslutade den parts-

[86] Återrapportering av åtgärds- och optimeringsarbete, FUT 2016 - 0171

sammansatta styrelsen att godkänna förvaltningens åtgärdsförslag. Inför beslut i respektive parts beslutande församling har det tagits fram ett tilläggsavtal[87] till grundavtalen avseende 2013 års Stockholmsförhandling. I februari 2017 beslutade landstingsstyrelsen och i mars 2017 beslutade fullmäktige om tilläggsavtalet i enlighet med den partsammansatta styrelsens beslut från juni 2016[88].

Eftersom utbyggnaden av den nya tunnelbanan finansieras av flera olika parter utanför landstinget är det viktigt att den ekonomiska rapporteringen i allmänhet, och investerings- och projektredovisningen i synnerhet, är transparent och tillförlitlig. Revisionen har under både 2015 och 2016 granskat hur redovisningen och rapporteringen av projektet strukturerats. Av granskningarna har framkommit dels att förvaltningen återrapporterar projektets faktiska framåtskridande och ekonomiska konsekvenser till parterna i enlighet med deras överenskommelser om återapportering, dels att det till största delen finns rutiner på plats för att säkerställa en transparent redovisning av investeringsutgifter och kostnader per tunnelbaneprojekt. Det finns dokumenterade riktlinjer/anvisningar för hur redovisningen och rapporteringen av projekt ska struktureras och organiseras som revisionen bedömer följs.

Följsamheten till landstingets finanspolicy
Revisionen har genomfört en granskning i syfte att bedöma den interna kontrollen kopplat till styrelsers och nämnders följsamhet till fullmäktiges finanspolicy[89]. Av finanspolicyn framgår att respektive nämnd/styrelse är ansvarig för att finanspolicyn följs. Landstingsstyrelsens verksamhet vid FUT är en av de granskade.

Revisionen konstaterar att FUT inte har några lån och i enlighet med finanspolicyn enbart använder sig av koncernkontot[90] där FUT har överskott av likvida medel. Det finns inga borgensåtaganden och FUT använder sig inte av derivatinstrument[91]. Vidare uppger FUT att det för närvarande inte finns några avtal som innehåller överenskommelse om förskottsbetalningar. Det arbete som hittills genomförts inom ramen för FUT:s uppdrag avser projektering och planering och har inte omfattat några betalningar i utländsk valuta.

Av finanspolicyn framgår att varje nämnd/styrelse ansvarar för att vid behov upprätta lokala riktlinjer för att säkra att finanspolicyn följs. Med anledning av den hittills begränsade verksamheten har FUT inte prioriterat att utveckla rutiner för uppföljning och kontroll av följsamheten till finanspolicyn. Däremot håller FUT på att ta fram en upphandlingsstrategi där det framgår att valutor och förskott ska regleras i förhållande till finanspolicyn. Förvaltningen har genomfört en dokumenterad be-

[87] Tilläggsavtal till Huvudavtal och Delavtal avseende utbyggnad enligt 2013 års Stockholmsöverenskommelse
[88] Godkännande av tilläggsavtal och genomförandeavtal avseende utbyggd tunnelbana enligt 2013 års Stockholmsöverenskommelse, LS 2016 – 0145 m.fl.
[89] Finanspolicy, Landstingsfullmäktige, 2016-01-01, LS 2015-0946
[90] Förvaltningar/bolag ska utnyttja konto i koncernkontosystemet som administreras av SLL:s internbank (Internfinans) och verksamheterna ska som regel inte använda bank- eller girokonto utanför systemet.
[91] Derivatinstrument är ett samlingsnamn på en form av värdepapper, t.ex. optioner, terminer och swappar för att exempelvis försäkra en investeringsportfölj mot kursnedgångar.

dömning av att finanspolicyns samtliga relevanta områden följs. Det finansiella området finns dock inte med i riskbedömningen till landstingsstyrelsens intern kontrollplan.

Mot bakgrund av omfattningen av FUT:s verksamhet idag och hur dess finanshantering ser ut i praktiken, menar revisionen att det i nuläget inte finns ett behov av särskilda rutiner för att säkerställa att finanspolicyn följs då risken för väsentliga avsteg från finanspolicyn är låg. Men i takt med att upphandlingar och avtal för byggandet av tunnelbanan kommer igång är det viktigt att FUT utvecklar rutiner för uppföljning och kontroll av att finanspolicyn följs.

Bedömning
Sammantaget bedömer revisionen, utifrån genomförd granskning, att transparensen i den finansiella redovisningen och den interna kontrollen i övrigt är tillräcklig. Revisionen anser dock att FUT framöver behöver ha med det finansiella området i riskbedömningen till landstingsstyrelsens interna kontrollplan, inte minst mot bakgrund av den omfattande verksamhet som FUT kommer att hantera framöver.

Revisionens samlade bedömning

Revisionen bedömer att det finns riktlinjer och rutiner för att säkerställa en tillräcklig styrning och intern kontroll inom landstingsstyrelsens förvaltning och inom förvaltningen för utbyggd tunnelbanas verksamhetskritiska processer. När det gäller landstingsstyrelsens förvaltning har revisionen dock noterar att utbetalningar har skett till bankkonton vilket strider mot landstingets regler. Vidare finns behov av att stärka följsamhet till centralt upphandlade ramavtal.

Landstingsstyrelsens interna styrning och kontroll av landstingsstyrelsens förvaltning och förvaltningen för utbyggd tunnelbana bedöms, utifrån genomförd granskning, sammantaget som tillräcklig

5.3 Räkenskaper

Årsbokslut – koncernfinansiering

Koncernfinansiering är en resultatenhet under landstingsstyrelsen där poster av landstingsövergripande karaktär redovisas. Landstingsfullmäktige har endast beslutat om resultatkrav för enheten. Enheten har inga anställda och bedriver inte någon egen verksamhet. Förvaltningsberättelsen är därför begränsad till förklaringar av de olika finansiella posternas förändringar.

Intäkterna består främst av skatteintäkter, statsbidrag och ett personalomkostnadspålägg, som påförs förvaltningsorganisationen för att täcka de kostnader för sociala avgifter och pensioner som kostnadsförs i resultatenheten. Den största kostnadsposten avser utbetalning av landstingsbidrag till nämnder och styrelser. Enheten tar upp externa lån som sedan lånas ut till landstingets verksamheter för att i första hand finansiera investeringar. Administrationen av låne- och placeringshanteringen hanteras av Internfinans.

Säkringsredovisningen

Revisionen har utan iakttagelser granskat att SLL:s säkringsredovisning inklusive dokumentationen och effektivitetsbedömning av den görs i enlighet med anvisningarna i Rådet för kommunal redovisnings rekommendation nr 21 (RKR 21).

Lämnade omställningsbidrag
Revisionen har granskat koncernfinansierings redovisningsrutiner för omställningskostnader, bland annat genom att granska underlagen för utbetalningen av bidrag för omställningskostnader till de verksamheter som redovisar omställningskostnader. Granskningen har visat att koncernfinansiering inte gör kontroller av att redovisade kostnader överensstämmer med landstingsstyrelsens förvaltnings anvisningar utan förlitar sig på de underlag som inkommer från landstingets verksamheter.

Revisionen har granskat motsvarande poster i landstingets verksamheter vilket visat att det i vissa fall har varit svårt att särskilja omställningskostnader när de har varit del av större projekt. Det har också i vissa fall funnits svårigheter i gränsdragningen mellan en omställnings- respektive driftkostnad.

Avsättningar
Revisionen har granskat avsättningarna i syfte att bedöma om redovisningen sker i enlighet med normering och god redovisningssed. En del av avsättningarna gäller tilläggspremie i Landstingets Ömsesidiga Försäkringsbolag (LÖF). LÖF har i enlighet med försäkringsvillkor rätt att inhämta tilläggspremier. Under 2016 inkom LÖF med en ansökan om att inhämta tilläggskapital för att förstärka sin kapitalbas. Avsättningen motsvarar 22,6 procent av den totala årspremien som LÖF enligt ansökan om tilläggskapital har rätt att inhämta. Revisionen anser att LÖF utifrån försäkringsvillkoren har rätt att inhämta tilläggspremier, oavsett ansökan eller inte. I de fall inte LÖF inkommer med en ansökan bör därför landstingsstyrelsens förvaltning ta upp förpliktelsen som en ansvarsförbindelse.

Bedömning
Revisionen bedömer att SLL:s säkringsdokumentation är utformat i enlighet med de krav som RKR 21 ställer. Revisionen bedömer också att redovisningen av omställningsbidragen i huvudsak är rättvisande. Koncernfinansiering bör dock säkerställa riktigheten i underlagen till utbetalningen av omställningsbidragen.

Vidare bedömer revisionen att avsättningen 2016 gällande tilläggspremier från LÖF redovisats enlighet god redovisningssed. Revisionen anser dock att landstingsstyrelsens förvaltning bör redovisa förpliktelsen som en ansvarsförbindelse i de fall en ansökan inte inkommer.

I övrigt bedöms årsbokslutet i allt väsentligt vara upprättat enligt god redovisningssed, enligt landstingets anvisningar och bedöms ge en rättvisande bild av årets resultat och ställning.

Räkenskaperna bedöms vara rättvisande.

Kontroll av aktivering och avskrivning av anläggningstillgångar på NKS
Revisionen har granskat om aktivering och avskrivning av anläggningstillgångar avseende NKS har skett enligt god redovisningssed och i övrigt följer landstingets riktlinjer när det gäller uppdelningen av tillgångarna i komponenter och tillämpningen av nyttjandeperioder (avskrivningstider). NKS-Bygg ingår i landstingsstyrelsens förvaltning. Hanteringen av underlag för aktivering, dvs. avstämningar av investeringsutgifter mot faktura, beställning och avtal samt hantering av anläggningsregistret sköts inom LSF Ekonomi. Revisionen har genomfört stickprovskontroller av underlag till aktiveringar för bygget av NKS, men även av projekten inom medicinteknisk utrustning (MTU).

Granskningen visar att det finns centrala och uppdaterade rutiner för anläggningsregistret inom LSF Ekonomi och att dessa har följts. Ersättning för NKS:s investeringsutgifter betalas månadsvis enligt OPS-avtalet. För att beräkna komponenterna i investeringen för respektive fas har SHP[92] levererat ett underlag för att aktivera teknikhuset och parkeringshuset som är färdigställda och tagna i bruk. Mot bakgrund av OPS-avtalet och den verifiering som kunnat göras förefaller anläggningstillgångarna ha klassificerats i enlighet med god redovisningssed. Principer för uppdelning av tillgångar i komponenter har tagits fram. Inga västenliga avvikelser har noterats i stickprovskontrollen.

Revisionen har när det gäller utgifter för MTU noterat att det görs påslag för personella resurser som inte bygger på en faktisk tidrapportering, förutom vad gäller egen personal och egna konsulter inom NKS-bygg, utan på en schablon baserad på den prognosticerade fördelningen mellan resurser och utrustning av den totala budgeten för MTU-projektet. Hanteringen bör dock ge en tillfredställande säkerhet vad gäller aktiveringen totalt sett under projektets gång. Kostnader för resor och studiebesök för den egna personalen utgör enligt anvisningarna aktiverbara poster. Detta strider mot god redovisningssed.

Bedömning
Revisionen bedömer att aktivering och avskrivning av anläggningstillgångar avseende NKS färdigställda byggnader hittills skett enligt god redovisningssed och i övrigt följer landstingets riktlinjer. För MT-utrustning har vissa avvikelser mot god redovisningssed noterats och landstingsstyrelsen förvaltning bör därför tydliggöra att resor och studiebesök ska kostnadsföras.

Årsbokslutet för landstingsstyrelsens förvaltning och skadekonto bedöms i allt väsentligt vara upprättad enligt lagen om kommunal redovisning, god redovisningssed, enligt landstingets anvisningar och bedöms ge en rättvisande bild av årets resultat och ställning.

Räkenskaperna bedöms vara rättvisande.

[92] Swedish Hospital Partners (SHP), är det bolag med vilket SLL tecknat avtal om byggnation och drift av NKS (se avsnitt 3.6).

Årsbokslut för förvaltning för utbyggd tunnelbana

Årsbokslutet för förvaltningen för utbyggd tunnelbana bedöms i allt väsentligt vara upprättad enligt lagen om kommunal redovisning, god redovisningssed, enligt landstingets anvisningar och bedöms ge en rättvisande bild av årets resultat och ställning.

Räkenskaperna bedöms vara rättvisande.

Årsbokslut för landstingsfastigheter i Stockholm

Revisionen har bland annat granskat rutin för hantering av bedömningsposter och reserveringar i samband med årsbokslutet. Revisionen bedömer att redovisningen av avsättningar i huvudsak följer god redovisningsprincip och att det inte föreligger väsentliga fel i redovisningen. Granskningen visar dock att dokumentationen avseende uppskattningar hänförliga till reserveringar av upplupna projektutgifter i LFS bör stärkas.

Årsbokslutet för landstingsfastigheter bedöms i allt väsentligt vara upprättad i enligt lagen om kommunal redovisning, god redovisningssed, enligt landstingets anvisningar och bedöms ge en rättvisande bild av årets resultat och ställning.

Räkenskaperna bedöms vara rättvisande.

Revisionens samlade bedömning

Revisionen bedömer att räkenskaperna för koncernfinansiering, landstingsstyrelsens förvaltning, förvaltningen för utbyggd tunnelbana och landstingsfastigheter är rättvisande.

6 Uppföljning av tidigare lämnade rekommendationer

Revisionens uppföljning av rekommendationer lämnade till landstingsstyrelsen avseende styrning, samordning och kontroll samt räkenskaper framgår av bilaga 1.

Under 2016 har särskilda uppföljningsinsatser genomförts inom ett par områden, se nedan.

IT och informationssäkerhet

Landstingsrevisorerna har de senaste åren gjort en rad granskningar inom IT och informationssäkerhet. Varje granskning har resulterat i olika typer av rekommendationer till verksamheterna. Revisionen har under hösten 2016 genomfört en uppföljning av nästan femtio lämnade rekommendationer inom IT-området. Av dessa kvarstår knappt hälften att åtgärda. Flera kvarstående rekommendationer är två till tre år gamla och bör därför åtgärdas kommande år. När det gäller landstingsstyrelsen så kvarstår flertalet rekommendationer (9 av 11). Rekommendationerna avser bl.a. regelbundna systematiska mätningar av IT-kostnader och att kommunicera och implementera styrdokument för digitalisering samt tydliggöra vad dessa innebär för förvaltningar och bolag. Landstingsstyrelsen behöver även säkerställa att nämnder och styrelse följer upp de krav som ställs på informationssäkerhetsarbetet även när det gäller privata utförare som anlitas för att utföra kärnverksamhet.

Produktivitetsmätningar
Revisionen genomförde 2011 en granskning av produktivitetsmätningar inom hälso- och sjukvården[93]. Utifrån granskningens slutsatser lämnades en rekommendation om att landstingsstyrelsen och hälso- och sjukvårdsnämnden borde tydliggöra syftet med mätningen av produktivitet. För att förstå orsaken till förändringar i produktiviteten behövde också analysarbetet utvecklas.

En uppföljande granskning visar att syftet med mätningen av produktivitet har tydliggjorts i enlighet med revisorernas rekommendationer. Landstingsstyrelsens förvaltning och hälso- och sjukvårdsförvaltningen har gemensamt analyserat de befintliga produktivitetsmåtten och konstaterat att de fyller olika syften och är relevanta. För att öka jämförbarheten mellan de olika produktivitetsmåtten har mätningarna av beställarens köpkraft ändrats till att utgå från DRG-poäng som konsumtionsmått. Övergången till nationella viktlistor har också stärkt jämförbarheten med andra aktörer.

Analyser av sker på övergripande nivå i samband med bokslut. Fördjupade analyser sker på begäran, t.ex. att analysera effekterna av vårdval eller ersättningsmodeller, men omfattar inte uteslutande analys av produktivitetsförändringar. Analyser sker också i syfte att höja datakvaliteten samt för att bidra till den nationella utvecklingen av DRG-systemet. I samband med införandet av framtidens hälso- och sjukvård läggs ett större fokus vid att följa upp effektivitet än enbart produktivitet. Utvecklingsarbete pågår för att finna ändamålsenliga former för att mäta och analysera effektivitet. Rekommendationen har åtgärdats.

7 Yttrande över delrapport årlig granskning 2016

Landstingsstyrelsen har 2017-02-21 lämnat yttrande över delrapporten för 2016[94]. Av yttrandet framgår att landstingsstyrelsen uppfattar landstingsrevisorernas granskning som en viktig del i landstingets förbättringsarbete. Utvecklings- och förbättringsarbete pågår i linje med revisorernas synpunkter.

Revisionen lämnade i delrapporten åtta nya rekommendationer. Två av rekommendationerna berör budgetprocessen, dels hur budgeten bereds, dels tydligheten i givna uppdrag. Av yttrandet framgår att landstingsstyrelsen menar att budgetprocessen följer kommunallagens krav på beredningstvång och att processen är väl förankrad i organisationen. När det gäller tydliga uppdrag anges att det är en viktig ingrediens i styrningen och ett arbete som ständigt kan utvecklas.

Tre rekommendationer gällde investeringsprocessen. Två av rekommendationerna handlar om utveckling, dels av formerna för uppföljning och återrapportering av investeringar med bedömning av bl.a. totala utgifter, dels den långsiktiga ekonomiska planeringen kopplat till effekter av investeringsverksamheten. I yttrandet framgår

[93] Landstingsrevisorerna, Projektrapport 1/2011 Skilda sätt att mäta produktiviteten inom akutsjukvården ger olika svar.
[94] Yttrande över landstingsrevisorernas delrapport 2016 för landstingsstyrelsen, LS 2016-1344

bland annat att investeringsprojekten i enlighet med investeringsstrategin ska prioriteras inom investeringsutrymmet dvs. den summerade investeringsplanen som fastställts i budgeten. Det innebär att eventuella fördyringar med automatik kräver åtgärder och leder till omprioriteringar. Vidare framgår att investeringsobjektens årliga utgifter och prognos löpande följs upp. Utöver detta pågår ett kontinuerligt internt arbete med ekonomiska risker avseende investeringsobjektens totala utgifter.

Tre av rekommendationerna berör hanteringen av bidrag till Konserthusstiftelsen. Av yttrandet framgår att landstingsdirektören av landstingsstyrelsen fått i uppdrag[95] att vidareutveckla uppföljningen och se över hanteringen av bidragsgivandet till landstingets stiftelser. I yttrandet beskrivs även hur hanteringsordningen sett ut i samband med konserthusets begäran om tilläggsanslag för renoveringsetapp 9.

[95] Begäran om tilläggsanslag avseende renoveringsetapp 9 för Stockholms Konserthus, LS 2017-0084

Sammanställning och uppföljning av lämnade rekommendationer avseende tidigare år och innevarande år: Landstingsstyrelsen, Årsrapport 2016

Gransk-ningsår	Rekommendation	Åtgärdat			Kommentar
		Ja	Del-vis	Nej	
2010 Årsrapp ID: 353	OMFORMULERAD: DEN URSPRUNGLIGA REKOMMENDATIONEN HAR RENSATS FRÅN SÅDANT SOM TIDIGARE HAR ÅTGÄRDATS. Redovisning: LS bör tydliggöra att god redovisningssed ska följas och att RKR:s rekommendationer ska tillämpas i redovisningen. Avsättningen för pensioner med 700 mnkr som inte är balansgill enligt god redovisningssed bör lösas upp.			X	2017-03: Den icke korrekta balansposten består och har inte ändrats under 2016. Påverkar dock inte resultatet för 2016. Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.
2010 (Projekt 18/2010) ID: 328	IT: LS bör säkerställa att landstingets samtliga verksamheter involveras i de fora som bereder IT-frågor.		X		Förslag till modell har tagits fram men är dock inte fastställd. Ej avklarad. Rekommendation kvarstår. Följs upp i samband med delårsgranskningen 2017.
2010 (Projekt 18/2010) ID: 330	IT: LS bör säkerställa att det genomförs regelbundna systematiska mätningar av IT-kostnaderna för hela landstinget för att kunna följa de uppnådda besparingarna inom IT i landstinget		X		För att få en enkel, tydlig och samlad ekonomisk bild över IT-kostnad per applikation inom SLL egenägda vård har en s.k. kostnadskatalog tagits fram. Denna utgör ett första steg mot en applikationsorienterad tjänstekatalog. Rekommendationen kvarstår. Följs upp i samband med delårsgranskningen 2017.
2012 (Projekt 3/2012) ID: 371	Styrning: Landstingsstyrelsen bör öka transparensen i beslut avseende NKS så att det finns möjlighet till insyn i det politiska beslutsfattandet.	X			Angående transparensen avs NKS-projektets totala budget och utfall så sker uppföljningen inom framförallt LSF/NKS Bygg och inom Karolinskas programkontor i samband med bokslut så görs en total sammanställning avsamtliga NKS-relaterade kostnader och investeringsutgifter. Revisionen menar att transparensen i besluten har blivit bättre och förefaller fungera då uppföljning skett under 2016. Tidigare felaktigheter har rättats till.
2012 (Projekt 9/2012) ID: 341	Miljöstyrning: LS bör säkerställa att system/avtal avseende återtag av uttjänt utrustning för återanvändning, när så är möjligt, finns inom landstinget	X			I april 2016 ingick SLL ett ramavtal med Inrego för återtag av IT-produkter. Vid utbyte kommer de gamla IT-produkterna tas omhand av Inrego som raderar all information, kvalitetssäkrar och uppdaterar produkterna och säljer dem sedan vidare så att de kommer till nytta igen. Avtalet omfattar bland annat bärbara och stationära datorer, bildskärmar, surfplattor, skrivare, mobiltelefoner och IT-tillbehör. Rekommendationen anses vara åtgärdad.

Sammanställning och uppföljning av lämnade rekommendationer avseende tidigare år och innevarande år: Landstingsstyrelsen, Årsrapport 2016

Gransk-ningsår	Rekommendation	Åtgärdat			Kommentar
		Ja	Del-vis	Nej	
2013 Årsrapp ID: 391	Upphandling: Landstingsstyrelsen bör se till att ansvaret för landstingets förvaltning av de olika avtalen som berör S:t Görans sjukhus, inklusive bolagets utveckling och förändring, samordnas så att frågorna kan hanteras på ett integrerat och samlat vis.		X		2017-03: Rekommendationen handlar om att skapa ett bättre integrerat agerande inom landstinget och i landstingets agerande mot Capio AB och Capio S:t Görans sjukhus. Till viss del har det skett. Revisionen har dock konstaterat att SLL:s agerande vid återköpet av bolaget 2012/2013 inte varit optimalt och att problemen med garantibrister hade sin rot i dålig samordning och sent agerande inom landstinget. Inför framtida terminering av vårdavtalet och återköp av bolaget är det viktigt att SLL via hälso- och sjukvårdsförvaltningen följer och dokumenterar värdeutvecklingen i bolaget med avseende på volymutveckling (nya verksamheter), affärsmässiga förändringar (t.ex. samarbete med annan vårdentreprenör), investeringar (och subventioneringar) och särskilda FoUU-satsningar. Rekommendationen anses vara delvis åtgärdad. Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.
2013 (Projekt 12/2013) ID: 461	Styrning: Landstingsstyrelsen bör se över befintliga styrdokument inom säkerhetsområdet så att dessa är samstämmiga samt anpassade till aktuell lagstiftning och landstingets befintliga organisation.		X		2017-01-19: Landstingsstyrelsen har påbörjat arbetet med att förtydliga befogenheterna utifrån revisionskontorets uppföljning 2016. En juridisk utredning har pågått under 2016 för att undersöka hur skrivningarna kan justeras utan att krisberedskapsplanen måste antas på nytt. Förtydligandet av planen beräknas vara avklarat till september 2017. Ett tjänsteutlåtande ska lämnas in under maj 2017. Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.
2013 Årsrapp ID: 385	Styrning: Landstingsstyrelsen bör se över befintliga styrdokument för SL, trafiknämnden och landstingsstyrelsen så att dessa är samstämmiga med avseende på ansvars- och rollfördelning rörande trafikens fastighetsstrategiska frågor.			X	2016-10: Rekommendationen kvarstår. Av reglementet för SLL, från februari 2015, framkommer fortfarande att LS ansvarar för övergripande fastighetsstrategiska frågor samt investeringsfrågor, samtidigt som det i reglementet framkommer att TN företräder landstinget i frågor om investeringar och förvärv av anläggningar, fast- och lös egendom för kollektivtrafiken. Följs upp i samband med delårsgranskningen 2017.

Sammanställning och uppföljning av lämnade rekommendationer avseende tidigare år och innevarande år: Landstingsstyrelsen, Årsrapport 2016

Granskningsår	Rekommendation	Åtgärdat			Kommentar
		Ja	Delvis	Nej	
2013 (Projekt 10/2013) ID: 352	Personal: LS bör säkerställa att ansvaret tydliggörs vad gäller hur utbildningsåtagandet inklusive VFU ska hanteras och av vem i syfte att säkerställa tillräcklig tillgång till VFU av god kvalitet		X		Årsrapport 2016: Samverkan med lärosäten kring ansvar, planering och utveckling av VFU pågår och en ny samverkansorganisation är under uppbyggnad. Alla privata vårdgivare deltar inte i utbildningsuppdraget, men dialog har inletts med HSF angående formulering av utbildningsuppdrag i vårdavtal och vårduppdrag. Enkätverktyg för systematisk kvalitetsuppföljning av lärandemiljöer används av landstingsägda verksamheter. På grund av ny leverantör from 2016 och i avvaktan på ny finansieringsmodell har inga nya vårdverksamheter involverats i uppföljningen. I november 2016 antog landstingsfullmäktige en ny strategi för kompetensförsörjning. Kompetensförsörjningsstrategin är ett nytt styrande dokument som syftar till att SLL ska ha ett tydligare koncernperspektiv på bl.a. utbildningsfrågor. Strategin omsätts i ett antal uppdrag som bl.a. handlar om att utbildningsuppdraget ska bli tydligare i avtalen med leverantörer av hälso- och sjukvård och att konsekvensanalyser avseende påverkan på utbildning ska göras innan beslut fattas som påverkar hälso- och sjukvården. Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.
2013 (Projekt 5/2013) ID: 351	Personal: Landstingsstyrelsen och HSN bör i arbetet med kompetensförsörjningen även utarbeta strategier som innefattar effekter av konkurrens om personal		X		2017:03 Revisionen konstaterar i rapport 12/201 att arbetet med åtgärdsprogrammet för kompetensförsörjning inte har fortskridit som förväntat, delvis beroende på otydligt ansvar mellan HSF och LSF. Inom ramen för åtgärdsprogrammet har policyer för bland annat lönesättning och minskad användning av bemanningsföretag tagits fram. Enligt uppgift följer dock inte alla verksamheter policyerna. I december 2016 antog fullmäktige en kompetensförsörjningsstrategi. För att konkretisera strategin kommer en handlingsplan att tas fram av landstingsstyrelsens personalutskott under 2017. De delar av åtgärdsprogrammet som passar i handlingsplanen kommer att flyttas över till denna. I LS årsrapport finns skrivningar om riktlinjer för lönesättning för att motverka en osund konkurrens inom landstinget. Någon strategi för att hanter effekter av konkurrens om personal från externa utförare finns inte. Följs upp i samband med delårsgranskningen 2017.

Sammanställning och uppföljning av lämnade rekommendationer avseende tidigare år och innevarande år: Landstingsstyrelsen, Årsrapport 2016

Granskningsår	Rekommendation	Åtgärdat			Kommentar
		Ja	Delvis	Nej	
2013 (Projekt 3/2013) ID: 343	Miljöstyrning: Landstingsstyrelsen bör säkerställa överensstämmelse mellan aktuellt miljöpolitiskt program och tillhörande specifikationsdokument, såväl innehållsmässigt som tidsmässigt, i syfte att stärka styrningen		X		Nya miljöprogrammet MP 2021 antogs av landstingsfullmäktige 2016-11-15. Till miljöprogrammet kommer tillämpningsanvisningar att tas fram. Tillämpningsanvisningarna skall vara klara i april och beslutas om i augusti 2017. Eftersom anvisningarna inte fanns på plats samtidigt som MP 2021 började gälla (januari 2017) så kvarstår rekommendationen. Följs upp i samband med delårsgranskningen 2017.
2013 (Projekt 7/2013) ID: 333	IT: Landstingsstyrelsen bör tydliggöra landstingets övergripande modell för styrning av IT-området, exempelvis behöver principer för samordningen och samverkan utarbetas.		X		Funktionen Strategisk IT i SLL etablerad. Flertalet aktiviteter och utredningar pågår inom området men beslut är ej tagna. Rekommendation kvarstår. Följs upp i samband med delårsgranskningen 2017.
2013 (Projekt 7/2013) ID: 332	IT: Landstingsstyrelsen bör kommunicera och implementera IT-strategin och IT-policyn för att tydliggöra vad dessa innebär för förvaltningar och bolag.		X		Förslag till ny policy för innovation och digitalisering samt strategi för digitalisering har tagits fram och är under politisk beredning. Handlingsplaner ska tas fram. Rekommendation kvarstår. Följs upp i samband med delårsgranskningen 2017.
2014 Årsrapp ID: 601	Redovisning: Landstingsstyrelsen bör återrapportera en samlad bild av de kostnader och investeringar som löpande ackumuleras för NKS-projektet.	X			I SLL:s årsredovisning från 2011 och framåt presenteras en sammanställning över NKS-projketes kostnader samt investeringar frå projektets start 2018 ovh till och med aktuellt verksamhetsår. Detta utgör en samlad bild av projektets kostnader och investeringar över tid fram till aktuellt verksamhets år. I årsbokslutet 2016 framgår av investeringsbilaganbudgetrd total utgift enligt beslutad investerinsplan 2016 samt 2017. I budgetunderlaget för 2016 respektive 2017 presenteras denna information relativt komplett med såväl beräknad total investeringsutgift som ev. förändringar mellan åren uppdelad på byggnation och utrustning (MT/IKT). Utfall och prognos presenteras löpande i LSF:s och NKS-Byggs månadsrapporter.
2014 Årsrapp ID: 602	NY FORMULERING Landstingsstyrelsen bör säkerställa att rutiner för kontroller och uppföljning i Heroma dokumenteras och formaliseras samt att systematiska riskanalyser genomförs för att minska risken för fel och oegentligheter i hanteringen av systemen.			X	Avs. Heroma pågår arbete med att se över befintliga rutiner och behörigheter. Egenkontroll, inkl. riskbedömning, är planerad till hösten 2016 i enlighet med fastställd compliance-process. Arbete pågår med rutin så att detta blir en del i förvaltnings löpande arbete. Avs. Raindance är kontroll och uppföljning formaliserat och aktuell riskanalys finns. Följs upp i samband med delårsgranskningen 2017.

Sammanställning och uppföljning av lämnade rekommendationer avseende tidigare år och innevarande år: Landstingsstyrelsen, Årsrapport 2016

Gransk-ningsår	Rekommendation	Åtgärdat			Kommentar
		Ja	Del-vis	Nej	
2014 (Projekt 14/2014) ID: 573	Landstingsstyrelsen bör tydliggöra hur och när uppföljningen av status för det lokala informationssäkerhetsarbetet vid nämnder och styrelser ska ske och hur och när resultatet från dessa uppföljningar ska återrapporteras.		X		Arbete pågår med att integrera informationssäkerhet i landstingets styrnings- och uppföljningsprocesser. Årlig uppföljning av informationssäkerhet på strategisk nivå integrerades under året i landstingets bokslutsprocess. Arbete pågår även med att ta fram ett förslag på årshjul och arbeta in det i processen. Arbetet är beroende av aktiviteter på IT- och digitaliseringsidan. Rekommendation kvarstår. Följs upp i samband med delårsgranskningen 2017.
2014 (Projekt 16/2014) ID: 563	Landstingsstyrelsen och HSN bör systematiskt se över och samordna sina sammantagna krav på inrapportering och uppföljning gentemot vårdgivarna i syfte att minska den administrativa belastningen inom hälso- och sjukvården.		X		LSF och HSF bedöms bedriva ett aktivt arbete med att dela relevant uppföljningsinformation från de egna vårdgivarna samt att samordna uppföljningsmöten och underlag inför dessa sinsemellan. Det återstår dock att granska hur vårdgivarna uppfattar denna samordning samt hur LSF arbetar med att internt samordna krav gentemot vårdgivarna inom sina ansvarsområden. Följs upp i samband med årsgranskningen 2018.
2014 Årsrapp ID: 598	Landstingsstyrelsen bör tydliggöra ansvarsfördelningen för tillsyn av konst inom landstinget där praxis och reglemente inte helt överensstämmer, särskilt inför kommande inköp av konstnärliga gestaltningar inom utbyggnaden av tunnelbanan.			X	En dialog har påbörjats under 2016 mellan kulturförvaltningen, trafikförvaltningen, FUT samt landstingstingsstyrelsensförvaltning för att tydliggöra ansvarsfördelningen avseende tillsyn och inköp av konst. Dialogen fortskrider under 2017. Eventuella förtydliganden ska göras i praxis och reglemente efter genomförd dialog. Följs upp i samband med delårsgranskningen 2017.
2014 Årsrapp ID: 597	Landstingsstyrelsen bör utforma tydliga rutiner i syfte att säkerställa att kretsen avropsberättigade inom landstinget överensstämmer med kretsen i det ursprungliga ramavtalet.	X			Enligt information från SLL Upphandling så finns numera säkrare rutiner för att fastställa kretsen av avropsberättigade inom landstinget. Information har lämnats till företrädare i upphandingsnätverket om att bolag i landstinget inte omfattas av det granskade avropsavtalet. Avtalet är numera borttaget från avtalskatalogen. Rekommendationen anses vara åtgärdad.

Sammanställning och uppföljning av lämnade rekommendationer avseende tidigare år och innevarande år: Landstingsstyrelsen, Årsrapport 2016

Gransk-ningsår	Rekommendation	Åtgärdat			Kommentar
		Ja	Del-vis	Nej	
2014 Årsrapp ID: 594	Landstingsstyrelsen bör ställa krav på att riskanalys och hantering av risker ska framgå av underlag inför beslut i fullmäktige.		X		2017-03-13 På vårdsidan finns det etablerade processer för riskanalyser i samband med beslut om vårdens investeringar. Det saknas dock fortfarande landstingsövergripande tekniska anvisningar som tydliggör vad som förväntas i form av innehåll och omfattning för beslutsunderlagens riskanalyser. I början av 2017 fick landstingsdirektören ett uppdrag att effektivisera landstinget. Ett deluppdrag inom ramen för detta uppdrag är att se över landstingets investeringsstrategi. Enligt uppgift från LSF kommer den översynen även att hantera landstingsövergripande processer för riskhantering inom investeringsprojekt. Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.
2014 Årsrapp ID: 592	Landstingsstyrelsen bör, för att säkerställa en rättvisande information till fullmäktige, utveckla analys och kontroll av de underlag samt uppgifter som ligger till grund för uppsiktsrapporten.	X			Revisionen bedömer att att landstingestyrelsens analyser och bedömningar i uppsiktsrapporten för 2016 har utvecklats, farmför allt när det gäller området "intern kontroll". Rekommendationen anses vara åtgärdad.
2014 Årsrapp ID: 591	Landstingsstyrelsen bör ändra resultatdispositionsreglerna för akutsjukhusen, som frångåtts för tredje året i rad.			X	Landstingsstyrelsen anger i uppsiktsrapport 2016 att inga negativa resultat finns att hantera för verksamhetsåret 2016. Rapporteringen i uppsiktsrapporten innehåller dock inte samtliga verksamheter som omfattas av regeln. Bland dessa verksamheter borde finnas WÅAB som för 2016 har ett negativt justerat resultat med -6,8 mnkr. Uppsiktsrapporten innehåller inte något förslag på hur detta underskott ska åtgärdas. Rekommendationen kvarstår. Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.
2014 Årsrapp ID: 590	Landstingsstyrelsen bör vidareutveckla indikatorer för måluppfyllelse för att i högre utsträckning ge en mer täckande bild samt utveckla analys av utfallet på indikatorerna för att få tillfredsställande underlag för bedömning av om fullmäktiges övergripande mål är uppnådda.		X		2017-03: Inom landstingsstyrelsen pågår ett kontinuerligt arbete kring utveckling av mål och indikatorer. Men revisionen bedömer att ytterligare utveckling behövs när det gäller formulering av mätbara indikatorer eller indikatorer som bättre svarar mot det övergripande målet. I SLL:s årsredovisning för 2016 har analysen av måluppfyllelsen förbättrats, men ytterligare utveckling behövs för att kunna ge en tydligare bild av hur landstingsstyrelsen kommit fram till slutsatser om måluppfyllelsen. Följs upp i samband med delårsgranskningen 2017.
2014 (Projekt 14/2014) ID: 574	Landstingsstyrelsen behöver säkerställa att nämnder och styrelser följer upp de krav som ställs på informationssäkerhet även när det gäller privata utförare som anlitas för att utföra kärnverksamhet för landstingets räkning.		X		Arbete pågår med att ta fram förslag på uppföljningsprocess. Arbete pågår även med att inarbeta detta i landstingets IT-stöd för informationssäkerhet, den så kallade Compliance-portalen. Rekommendation kvarstår. Följs upp i samband med delårsgranskningen 2017.

Sammanställning och uppföljning av lämnade rekommendationer avseende tidigare år och innevarande år: Landstingsstyrelsen, Årsrapport 2016

Gransk-ningsår	Rekommendation	Åtgärdat			Kommentar
		Ja	Del-vis	Nej	
2014 Årsrapp ID: 599	Landstingsstyrelsen bör i samband med utveckling av tillämpningsanvisningarna även utveckla en modell för landstingsstyrelsens uppföljning av den interna kontrollen inom SLL inkluderande en kvalitetssäkring av uppgifter från verksamheterna.		X		2017-03: Revisionen ser positivt på det arbete som pågår inom landstingsstyrelsens förvaltning när det gäller gemensamma anvisningar inom intern kontroll området. SLL Styrning och strategi har under 2016 utvecklat analysen av förvaltningars och bolags internkontrollplaner som lämnas in till landstingsstyrelsens förvaltning genom att lyfta risker av koncernövergripande karaktär för omedelbar hantering inom landstingsstyrelsens förvaltning. En gemensam mall för internkontrollplan och vägledning för denna mall finns i anvisningarna till slutlig budget 2017. Revisionen menar att denna vägledning borde ses som en del i arbetet med internkontroll och därmed finnas under styrdokument för just intern kontroll. Vidare bedömer revisionen att denna vägledning inte kan ses som tillämpningsanvisningar till den av fullmäktige beslutade policyn om internkontroll. Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.
2014 (Projekt 13/2014) ID: 571	Landstingsstyrelsen bör säkerställa att avtalsuppföljning av exempelvis samtliga MTU-upphandlingar inom landstinget, kontinuerligt blir genomförda.		X		Arbetet med uppdraget att ansvara för samordning av anskaffning och uppföljning av MTU och IKT pågår. Först när en upphandling är klar finns ett avtal att förvalta. I den mån som antalet samordnade upphandlingar ökar kommer SLL Upphandlings ansvar för avtalsförvaltning öka i motsvarande grad. Revisionen kommer under 2017 att granska avtalsförvaltning för Nya Karolinska Solna i projekt (1.2). Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.
2014 (Projekt 13/2014) ID: 570	Landstingsstyrelsen bör skapa klarhet i de krav som ställs i upphandlingspolicyn på att upprätta en upphandlingsstrategi i samband med större upphandlingar.	X			En modell för en upphandlingsstrategi har utformats i syfte att öka tydligheten för vad som bör ingå i en sådan strategi. Den används vid samtliga upphandlingar som genomförs av SLL Upphandling och enligt policyn så ska landstingets verksamheter upprätta en strategi vid upphandlingar som omsluter betydande värden. Den uppföjning av om så sker görs via den enkät om upphandling som verksamheterna besvarar i samband med årsbokslutet.

Sammanställning och uppföljning av lämnade rekommendationer avseende tidigare år och innevarande år: Landstingsstyrelsen, Årsrapport 2016

Granskningsår	Rekommendation	Åtgärdat			Kommentar
		Ja	Delvis	Nej	
2014 (Projekt 13/2014) ID: 569	Landstingsstyrelsen bör med utgångspunkt i de förtydligade riktlinjerna för upphandling implementera ansvarsfördelning, arbetssätt och rutiner för att öka antalet samordnade upphandlingar av medicinteknisk utrustning (MTU).		X		Antalet samordnade upphandlingar av medicinteknisk utrustning (MTU) har ökat under 2016 i enlighet med uppdraget som landstingsstyrelsen fick i budget 2016 att ansvara för samordning av landstingets anskaffning och uppföljning av MTU och utrustning för informations- och kommunikationsteknologi (IKT). Ett samarbete med detta syfte har inletts mellan SLL Upphandling på LSF och upphandlingscheferna från SÖS, DSAB, STSAB samt Karolinska. Enligt fullmäktiges budget för 2016 ska upphandlingskompetensen inom dessa områden samlas inom landstingsstyrelsen. Någon överflyttning av personal från sjukhus till SLL Upphandling i syfte att samla kompetensen har inte ägt rum. Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.
2014 (Projekt 7/2014) ID: 568	Landstingsstyrelsen och hälso- och sjukvårdsnämnden bör stärka informations- och kunskapsöverföringen mellan såväl egna som privata vårdgivare, för att utveckla samarbetet i e-hälsofrågor.		X		Landstingsstyrelsen har genom FOA-samordningen och projekt inom ramen för denna förstärkt informations- och kunskapsöverföringen mellan framför allt de egna vårdgivarna. Det återstår att granska hur arbetet med att involvera privata vårdgivare i arbetet fungerar. Följs upp i samband med delårsgranskningen
2014 (Projekt 7/2014) ID: 567	Landstingsstyrelsen och hälso- och sjukvårdsnämnden bör i samarbete med vårdgivarna presentera en plan på övergripande nivå för hur kommande vårdinformationssystem ska etableras inom SLL. Planen bör konkretisera, tidsätta och beräkna kommande investeringar för e-hälsa.		X		LS har inlett arbetet med upphandling av ny vårdinformationsmiljö. I arbetet ingår planering av hur den kommande vårdinformationsmiljön ska etableras inom SLL. Ingen konkret plan för etablering och finansiering av informationsmiljön har presenterats ännu. Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.
2014 (Projekt 6/2014) ID: 509	Landstingsstyrelsen bör ta fram landstingsövergripande riktlinjer för energianvändning, som säkerställer att hänsyn tas till energieffektivitet under en fastighets hela livscykel, såväl byggnations- som förvaltningsfas.	X			Enligt riktlinjer i det nya miljöprogrammet 2017 - 2021 ska energikraven vid ny- och ombyggnation av fastigheter motsvara energiprestanda Miljöbyggnad guld. I och med detta beaktas fastighetens energieffektivitet från ett livscykelperspektiv. Rekommendationen anses vara åtgärdad.
2014 (Projekt 2/2014) ID: 459	Landstingsstyrelsen bör ta fram ett samordnat underlag för gemensamma IT- och säkerhetsrelaterade krav i samband med upphandling av MTU samt utreda möjligheten till ramavtal för området.	X			Förslag på standardiserad kravställan inom området är framtaget och kvalitetssäkras för närvarande. Förslaget sambereds med akutsjukhusens MT-avdelningar, SLL IT och SLL Informationssäkerhet. Kraven kommer att implementeras i landstingets IT-stöd för informationssäkerhet, compliance-portalen och därmed komplettera existerande kravkataloger. Rekommendation hanterad.

Sammanställning och uppföljning av lämnade rekommendationer avseende tidigare år och innevarande år: Landstingsstyrelsen, Årsrapport 2016

Granskningsår	Rekommendation	Åtgärdat			Kommentar
		Ja	Delvis	Nej	
2014 (Projekt 2/2014) ID: 458	Landstingsstyrelsen bör stärka och tydliggöra ansvaret för IT-säkerhet kopplat till MTU på landstingsövergripande nivå och tydliggöra hur den organisatoriska samverkan mellan SLL IT och akutsjukhusens MT-avdelningar ska ske vad gäller säkerhetskrav. Samverkan mellan SLL IT och akutsjukhusen bör även omfatta utveckling av supportprocesser anpassade för MTU.			X	Nätverksansluten MTU är ett prioriterat område. Arbete pågår gällande principer, kravområden och process. Arbete pågår även med att ta fram en rutin för kontrollfunktion. Följs upp i samband med delårsgranskningen 2017.
2014 (Projekt 2/2014) ID: 457	Landstingsstyrelsen bör komplettera regelverket för informationssäkerhet med specifika krav för nätverksansluten medicinteknisk utrustning (MTU) så att stöd finns för praktisk tillämpning i verksamheten för exempelvis anslutningsprocesser, uppdateringar och styrning av fjärråtkomst.		X		Arbetet med att komplettera regelverket för informationssäkerhet pågår. Rekommendation kvarstår. Förslag på standardiserad kravställan inom området är framtaget och kvalitetssäkras för närvarande. Förslaget sambereds med akutsjukhusens MT-avdelningar, SLL IT och SLL Informationssäkerhet. Kraven kommer att implementeras i landstingets it-stöd för informationssäkerhet, Complianceportalen, och därmed komplettera existerande kravkataloger. Följs upp i samband med delårsgranskningen 2017.
2014 (Projekt 1/2014) ID: 452	Landstingsstyrelsen bör tydliggöra hur ansvaret ska fördelas och hur intern samverkan ska ske inom landstinget för att säkerställa en aktiv uppföljning av avtalet avseende IKT-infrastruktur på NKS.		X		Arbete med uppdraget att ansvara för samordning av anskaffning och uppföljning av MTU och IKT pågår på LSF. Först när en upphandling är klar finns ett avtal att förvalta. I den mån som antalet samordnade upphandlingar ökar kommer SLL Upphandlings ansvar för avtalsförvaltning öka i motsvarande grad. Karolinska ska ansvara för avtalsförvaltning för sådan utrustning som enkom upphandlas för NKS. Enligt uppgift pågår planering för överlämning av sådana utrustningsavtal från LSF till Karolinska, men slutlig överlämning sker först när all utrustning levererats. Revisionen kommer under 2017 att granska avtalsförvaltning för Nya Karolinska Solna i projekt (1.2). Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.
2014 (Projekt 7/2014) ID: 566	BORTTAGEN: FÖLJS UPP VIA TVÅ ANDRA REKOMMENDATIONER Landstingsstyrelsen bör ta fram en handlingsplan som konkretiserar ansvarsfördelningen mellan aktörerna i utvecklingsarbetet för e-hälsa som en grund för nätverkssjukvården. Även rollen för programkontoret för Framtidens hälso- och sjukvård bör förtydligas, liksom formerna för hur privata vårdgivare ska engageras i arbetet.				LS har tagit fram en handlingsplan för e-hälsa, vars funktion inte är helt tydlig. Planen bidrar dock inte till att tydliggöra ansvarsfördelningen inom SLL:s e-hälsoarbete. Revisionens granskning av e-hälsa 2016 (projekt 5/2016) konstaterar att det fortsatt finns behov av att tydliggöra ansvar och roller inom området. Programkontoret för FHS har lagts ner och dess uppgifter har övergått till linjeorganisationerna på LSF respektive HSF, varför denna del av rekommendationen inte längre är aktuell. Rekommendationen avskrivs och återstående delar om ansvarsfördelning respektive privata vårdgivares involvering följs upp inom ramen för rekommendationerna 568 och 900.

Sammanställning och uppföljning av lämnade rekommendationer avseende tidigare år och innevarande år: Landstingsstyrelsen, Årsrapport 2016

Granskningsår	Rekommendation	Åtgärdat			Kommentar
		Ja	Delvis	Nej	
2015 Delår ID: 677	Styrning Landstingsstyrelsen bör stärka den formella kopplingen mellan organisationen FSTC och landstingsstyrelsen för att säkerställa dels att styrning sker samordnat, dels att kraven i policy och riktlinjer för informationssäkerhet följs.		X		Dialog förs med FSTC och samarbetet med FSTC har utvecklats och förbättrats. Det pågår en förändring av besluts- och styrstrukturerna för IT/digitalisering och e-hälsa inom hela landstinget, vilket påverkar arbetet med denna rekommendation. Följs upp i samband med delårsgranskningen 2017.
2015 (Projekt 7/2015) ID: 731	Landstingsstyrelsen bör omarbeta investeringsstrategin så att den utgör en tydlig vägledning i strategiska ställningstaganden t.ex. om landstinget ska äga eller hyra lokaler.		X		Inom ramen för landstingets budget 2017 har det tagits fram principer för klassificering och ägande av fastigheter, samt ett antal överväganden som ska gås igenom inför beslut om försäljning av fastigheter. Principerna och övervägandena i budgeten gäller dock endast landstingets vårdfastigheter, inte de fastigheter som landstinget äger inom trafikområdet. I början av 2017 fick landstingsdirektören ett uppdrag att effektivisera landstinget. Ett deluppdrag inom ramen för detta uppdrag är att se över landstingets fastighetsstrategi. Enligt uppgift från LSF kommer den översynen bland annat att hantera/beröra landstingsövergripande principer och ställningstaganden rörande ägande inom fastighetsområdet. Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.
2015 (Projekt 7/2015) ID: 732	Landstingsstyrelsen bör säkerställa att processen för prioriteringar och konsekvenser av föreslagna investeringar är transparent och tydlig inför beslut i fullmäktige.			X	Konsekvensbeskrivningar genomförs enligt uppgift på tjänstemannanivå när det kommer till vårdens investeringar. Detta sker i den partssammansatta beredningsgruppen. Men dessa beskrivningar förs inte vidare inför beslut på politisk nivå. Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.
2015 Årsrapp ID: 812	Landstingsstyrelsen bör i riktlinjer för investeringar besluta om principer för när Miljöbyggnad guld, silver respektive brons ska gälla, samt i vilka fall avsteg kan göras från dem.		X		Funktionsområdet SFI vid landstingsstyrelsens förvaltning har tidigare fått i uppdrag att ta fram ett ärende med förlsag på inriktning för miljöbyggnadsklassificering i samband med om-, ny- och tillbyggnad avseende vårdfastigheter. Uppdraget genomfördes och var färdigt för beslut i november 2016, men ärendet förelades ej för politiken då den ville avvakta med frågan tills det nya miljöprogrammet för landstinget var färdigt. Och som en konsekvens av detta så uppdrogs SFI att ta fram ett nytt underlag med jämförelser mot det nya miljöprogrammet. Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.
2015 Årsrapp ID: 814	Landstingsstyrelsen bör se till att tillväxt- och regionalplaneringsnämndens ansvar för bidragshanteringen förtydligas i reglementet.			X	ÅR 2016: LSF ser ett behov av en översyn av bidragshanteringen i stort för att kunna tydliggöra styrningen. En översyn av landstingets samlade bidrag planeras att genomföras under 2017. Efter översyn är genomförd kan reglementet förtydligas. Revisionen avvaktar arbetet med översyn av bidragshanteringen Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.

Sammanställning och uppföljning av lämnade rekommendationer avseende tidigare år och innevarande år: Landstingsstyrelsen, Årsrapport 2016

Granskningsår	Rekommendation	Åtgärdat			Kommentar
		Ja	Delvis	Nej	
2015 Årsrapp ID: 810	Landstingsstyrelsen bör utveckla former för hur landstingets verksamheter ska bidra till målen i nuvarande och kommande RUFS.		X		Enligt LSF kommer förvaltningen under hösten 2016 utveckla former för hur RUFS-dokumentets mål ska samordnas med landstingets egna mål och därefter brytas ned på respektive verksamhet. I enlighet med alliansens budgetförslag 2017 (LS 2016-0257) ska, enligt LSF, varje del av landstingets verksamhet formulera sitt eget tillväxtuppdrag utifrån regionplanens mål och ambitioner samt aktivt delta i regionplanens genomförande. Revisionen kommer att följa det fortsatta arbetet. Följs upp i samband med delårsgranskningen 2017.
2015 Årsrapp ID: 809	Landstingsstyrelsen bör förtydliga ansvarsfördelningen för planering, genomförande och uppföljning av landstingsverksamheternas bidrag till RUFS.			X	DÅR 2016: Enligt LSF kommer landstinget under 2016 och 2017 förtydliga hur och i vilka delar som regionplanearbetet ska integreras med landstingets styr- och ledningssystem. Planering, genomförande och uppföljning av verksamheternas bidrag till RUFS-dokumentets mål ska enligt LSF göras inom ramen för landstingets styr- och ledningssystem och med hänsyn till landstingets egna mål. Revionen kommer följa detta utvecklingsarbete. Följs upp i samband med delårsgranskningen 2017.
2015 (Projekt 9/2015) ID: 757	Landstingstyrelsen bör - prioritera arbetet med att införa compliance-processen i landstingets verksamheter för att påskynda det systematiska informationssäkerhetsarbetet. - prioritera arbetet med framtagande och beslut av tillämpningsanvisningar, så att välgrundade och avvägda skyddsåtgärder kan vidtas. - säkerställa att ansvar och roller för informationssäkerhet implementeras i FOA-organisationen (landstingets förvaltningsstyrningsmodell enligt pm3). - följa upp hur informationssäkerhet säkerställs hos privata utförare inom vården.	X			Compliance-process är fastställd. Införande i förvaltningar och bolag pågår enligt plan. De mest grundläggande tillämpningsanvisningarna är framtagna och beslutade. Ansvar och roller för informationssäkerhet är genomlysta och implementerade i FOA-organisationens rollbeskrivningar. Arbete pågår med att ta fram förslag på uppföljningsprocess kopplat till privata utförare. Arbete pågår även med att ta fram förslag på generell uppföljningsprocess samt att inarbeta detta i landstingets it-stöd för informationssäkerhet, den så kallade Complianceportalen.
2015 (Projekt 6/2015) ID: 751	Landstingsstyrelsen bör säkerställa överensstämmelse mellan mål, uppföljning och redovisning avseende energieffektiviseringen.				Följs upp i samband med delårsgranskningen 2017.
2015 (Projekt 6/2015) ID: 750	Landstingsstyrelsen bör skapa och tydliggöra ekonomiska incitament samt integrera energieffektiviseringsfrågorna i den samlade verksamhetsstyrningen, med uppföljning av åtgärder/resultat på lokal nivå.				Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.
2015 (Projekt 6/2015) ID: 749	Landstingsstyrelsen bör i det kommande miljöpolitiska programmet tydliggöra hur respektive nämnd/styrelse förväntas bidra till energieffektiviseringsmålet.	X			Miljöprogrammet 2021 är antaget, i detta tydliggörs respektive nämnd/styrelses ansvar. Utöver detta ingår det i MP 2017 - 2021 att varje enskild förvaltning/bolag skall meddela SLL hur de kommer att bidra.
2015 (Projekt 10/2015) ID: 746	Landstingsstyrelsen bör säkerställa att insatser i högre grad prioriteras utifrån landstingets övergripande behov och inkluderar samtliga verksamheter.				Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.

Sammanställning och uppföljning av lämnade rekommendationer avseende tidigare år och innevarande år: Landstingsstyrelsen, Årsrapport 2016

Gransk-ningsår	Rekommendation	Åtgärdat			Kommentar
		Ja	Del-vis	Nej	
2015 (Projekt 10/2015) ID: 745	Landstingsstyrelsen bör, i syfte att stärka genomförandet och få underlag för uppföljning, tydliggöra förväntade effekter av åtgärder kopplade till kompetensförsörjning.				Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.
2015 (Projekt 7/2015) ID: 735	Landstingsstyrelsen bör se till att det finns tydliga uppföljningsbara mål avseende kvalitet och tid för alla investeringsprojekt och -program inför beslut i fullmäktige för att kunna följa upp och klargöra ansvar.		X		I landstingets Mål och budget 2017 är som regel mål/syfte med, och tidplan för färdigställande av respektive investeringsprojekt som ska upp för genomförandebeslut angivet. Revisionen bedömer dock att mål/syfte och tidplan behöver klargöras bättre inför beslut om genomförande i budgeten. Till exempel är beskrivning av mål/syfte med de utökade/tillkommande investeringarna i Roslagsbanan mycket luddiga och någon tidplan är inte preciserade i budgetdokumntet. I budgeten finns dock från och med Mål och budget 2017 ett diarienummer (LS-nummer) i anslutning till varje föreslagen investering som gör det möjligt för fullmäktiges ledamöter att plocka fram bakomliggande ärendedokumentation/beslutsunderlag. Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.
2015 (Projekt 7/2015) ID: 734	Landstingsstyrelsen bör säkerställa kontrollen över redan beslutade investeringars framtida ekonomiska konsekvenser i sin helhet för att en framtida ekonomi i balans ska kunna nås.		X		Landstingsstyrelsen har genom LSF tagit fram driftkalkyler för investeringar inom vårdens fastigheter och för trafiknämndens investeringar, som visar på respektive investerings framtida kapitalkostnad, samt i viss mån även vilka ekonomiska konsekvenser i övrigt som investeringarna kommer att medföra på driften. Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.
2015 (Projekt 7/2015) ID: 733	Landstingsstyrelsen bör säkerställa att föreslagna investeringars framtida ekonomiska konsekvenser framgår i underlag inför beslut om budget i fullmäktige.		X		Likt tidigare så bedömer revisionen att informationen kring föreslagna investeringars framtida ekonomiska konsekvenser inte beskrivs alls, alternativt beskrivs mycket knapphändig i budgetdokumntet. En nyhet i budget 2017 jämfört med tidigare budgetdokument är att för varje i budgeten presenterad investering finns numera ett diarienummer (LS-nummer) som gör det möjligt för fullmäktiges ledamöter att plocka fram bakomliggande ärendedokumentation/beslutsunderlag. Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.
2015 (Projekt 10/2015) ID: 747	Landstingsstyrelsen bör utveckla indikatorn för målet vad gäller införandet av KOLL så att så att redovisningen ger en rättvisande bild av måluppfyllelse och det faktiska införandet.	X			Av Mål och budget 2017 framgår att indikatorn till delmålet "systematisk kompetensplanering" har utvecklats och att den mäter det faktiska antalet anställda som använder KOLL, vilket ger en mer rättvisande bild av måluppfyllelsen jämfört med tidigare år. Rekommendationen anses vara åtgärdad.

Sammanställning och uppföljning av lämnade rekommendationer avseende tidigare år och innevarande år: Landstingsstyrelsen, Årsrapport 2016

Granskningsår	Rekommendation	Åtgärdat			Kommentar
		Ja	Delvis	Nej	
2015 Delår ID: 676	Intern kontroll: Landstingsstyrelsen bör skapa förutsättningar för en systematisk uppföljning och avtalsförvaltning för att säkerställa arbeten, tjänster och leveranser med den kvalitet som följer av OPS-avtalet.		X		NKS-Bygg har börjat planera för en avtalsorganisation och påbörjat anställning. Uppbyggnad av ett ledningssystem för avtalsförvaltningen är också påbörjad. Arbete pågår och dock inte klart då flera vakanser i organisationen fortfarande finns. Fortsatt granskning genomförs under 2017. Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.
2015 Delår ID: 678	Intern kontroll: Landstingsstyrelsen bör anpassa fullmäktiges mål och indikatorer till egna verksamhetsnära mål och indikatorer i kommande budgetar avseende förvaltningen för utbyggd tunnelbana.		X		Målbeskrivningen i budget för 2016 liknar den för budget 2015, fullmäktiges mål bryts ej ner till egna verksamhetsnära mål i budget 2016. I budget 2016 görs dock en direkt hänvisning till 2016 års målkarta, där fullmäktiges mål på ett tydligt sätt bryts ner till tydliga verksamhetsnära mål med uppföljningsbara mätetal och milstolpar som ska uppnås under året. Målkartan har dock ej bilagts budget 2016 som en egen bilaga. Enligt uppgift kommer beslut om budget 2017 att innehålla en motsvarande, aktualiserad målkarta. Följs upp i samband med delårsgranskningen 2017.
2016 (Projekt 5/2016) ID: 904	Styrning inom e-hälsa Landstingsstyrelsen bör stärka styrningen och samordningen av utvecklingen inom e-hälsa genom att formalisera arbetet med portföljstyrning på landstingsövergripande nivå				Följs upp i samband med delårsgranskningen 2017.
2016 (Projekt 5/2016) ID: 903	Styrning inom e-hälsa Landstingsstyrelsen bör stärka styrningen och samordningen av utvecklingen inom e-hälsa genom att genomföra riskanalyser inom IT-infrastruktur, grunddataförvaltning samt definitioner och begrepp inför införande av ny vårdinformationsmiljö				Följs upp i samband med delårsgranskningen 2017.
2016 (Projekt 5/2016) ID: 901	Styrning inom e-hälsa Landstingsstyrelsen bör stärka styrningen och samordningen av utvecklingen inom e-hälsa genom att säkerställa en länk mellan innovationsberedningen och styrgruppen för FOA IT/E-hälsa SLL Sjukvård.				Följs upp i samband med delårsgranskningen 2017.
2016 (Projekt 5/2016) ID: 900	Styrning inom e-hälsa Landstingsstyrelsen bör stärka styrningen och samordningen av utvecklingen inom e-hälsa genom att samlat tydliggöra ansvar och roller på e-hälsoområdet (LS, HSN och FOA IT/E-hälsa SLL Sjukvård).				Följs upp i samband med delårsgranskningen 2017.
2016 Årsrapp ID: 1001	Landstingsstyrelsen bör föreslå fullmäktige att besluta om revidering av reglemente för styrelsen och nämnderna så att utskott och beredningar inte kan uppfattas ha visst ansvar för verksamheten.				Ny rekommendation. Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.

Sammanställning och uppföljning av lämnade rekommendationer avseende tidigare år och innevarande år: Landstingsstyrelsen, Årsrapport 2016

Gransk-ningsår	Rekommendation	Åtgärdat			Kommentar
		Ja	Del-vis	Nej	
2016 (Projekt 8/2016) ID: 955	Landstingsstyrelsen bör se till att det finns ett sammanhållet ansvar för kravställandet på den vård som ska bedrivas bl.a. på de mindre sjukhusen, på liknande sätt som för byggnationerna.				Ny rekommendation. Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.
2016 Årsrapp ID: 996	Landstingsstyrelsen behöver tydliggöra att det är väsentligt att nämnderna fattar beslut om ärenden som påverkar verksamhetens mål, omfattning, inriktning eller kvalitet som enligt kommunallagen inte kan delegeras till förvaltningarna.				Ny rekommendation. Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.
2016 Årsrapp ID: 997	Landstingsstyrelsen behöver stärka styrningen av trafikens ersättningsinvesteringar.				Ny rekommendation. Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.
2016 Årsrapp ID: 1003	Landstingsstyrelsen bör i samverkan med tillväxt- och regionplanenämnden uppdatera landstingets internationella riktlinjer för att förtydliga an-svar och roller för nämnderna när det gäller landstingets strategi gentemot EU.				Ny rekommendation. Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.
2016 Årsrapp ID: 999	Landstingsstyrelsen bör tillsammans med trafiknämnden analysera effekterna av och utveckla den nuvarande styrningen av investeringar med stora variationer i upparbetningsgraden för enskilda projekt.				Ny rekommendation. Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.
2016 Årsrapp ID: 1002	Landstingsstyrelsen bör säkerställa att gränsen mellan beslut och verkställighet är tydlig i delegationsordningen.				Ny rekommendation. Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.
2016 (Projekt 8/2016) ID: 952	Landstingsstyrelsen och hälso- och sjukvårdsnämnden bör gemensamt förtydliga nämndens roll och insatser i strategiska fastighetsinvesteringar och prioriteringar i enlighet med investeringsstrategin.				Ny rekommendation. Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.
2016 Delår ID: 888	Landstingsstyrelsen bör utveckla formerna för uppföljning och återrapportering av investeringar med bedömning av totala utgifter, sluttid och eventuella avvikelser i utförandet.				Ny rekommendation. Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.
2016 Årsrapp ID: 998	Landstingsstyrelsen behöver stärka beredningen av ospecificerade investeringar så att det inför beslut i fullmäktig framgår hur föreslagna investeringsvolymer säkerställer värde och funktionalitet i landstingets fastigheter och övriga tillgångar.				Ny rekommendation. Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.
2016 (Projekt 8/2016) ID: 951	Landstingsstyrelsen bör säkerställa att processen för lokalanpassningar är samordnad, transparent och tydlig för att undvika att projekt blir dyrare än budgeterat och att omtag måste ske.				Ny rekommendation. Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.
2016 ID: 908	Landstingsstyrelsen bör i ett systematiskt förbättringsarbete utarbeta riktlinjer och verktyg för uppföljning som syftar till att minska risken för överträdelser av upphandlingslagstiftningen.				Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.

Sammanställning och uppföljning av lämnade rekommendationer avseende tidigare år och innevarande år: Landstingsstyrelsen, Årsrapport 2016

Gransk-ningsår	Rekommendation	Åtgärdat			Kommentar
		Ja	Del-vis	Nej	
2016 (Projekt 5/2016) ID: 902	Landstingsstyrelsen bör stärka styrningen och samordningen av utvecklingen inom e-hälsa genom att etablera en landstingsövergripande styrning och samordning av landstingets IT-infrastruktur och grunddataförvaltning.				Följs upp i samband med delårsgranskningen 2017.
2016 Delår ID: 893	Landstingsstyrelsen bör säkerställa att rätt kompetens finns i bedömningen av bidragen och därefter uppföljningen av genomförandet av renoveringsåtgärderna i konserthuset.				Ny rekommendation. Följs upp i samband med delårsgranskningen 2017.
2016 Delår ID: 892	Landstingsstyrelsen bör säkerställa att uppdraget att följa upp genomförandet av planerade renoveringsåtgärder i konserthuset ligger inom ramen för kultur-nämndens reglemente.				Ny rekommendation. Följs upp i samband med delårsgranskningen 2017.
2016 Delår ID: 890	Landstingsstyrelsen bör i underlaget till fullmäktiges budgetbeslut tydliggöra vad som är specifika uppdrag till respektive nämnd och som i så fall ska återrapporteras.				Ny rekommendation. Följs upp i samband med delårsgranskningen 2017.
2016 Årsrapp ID: 1004	Landstingsstyrelsen bör säkerställa att den årlig uppföljning av landstingets deltagande i EU-finansierade projekt utförs enligt riktlinjerna och att en samlad bild ges av hur mycket medel SLL tar emot via EU:s strukturfonder.				Ny rekommendation. Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.
2016 Delår ID: 887	Landstingsstyrelsen bör utveckla den långsiktiga ekonomiska planeringen kopplat till effekter av landstingets investeringsverksamhet inför beslut i fullmäktige.				Ny rekommendation. Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.
2016 Delår ID: 886	Landstingsstyrelsen behöver säkerställa att beslut om prioritering mellan investeringar som trafiknämnden är ansvarig för är beredda av nämnden.				Ny rekommendation. Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.
2016 Delår ID: 885	Landstingsstyrelsen behöver tydliggöra att det är väsentligt att nämnderna tar ställning till budget och budgetförutsättningar inför beslut i fullmäktige i den ändrade budgetprocessen.				Ny rekommendation. Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.
2016 Delår ID: 891	Landstingsstyrelsen bör i samverkan med kulturnämnden tydliggöra ansvarsför-delning för beredning och riktlinjer för hantering av stöd/bidrag till konserthuset så att stödet blir transparent och tydligt.				Ny rekommendation. Följs upp i samband med delårsgranskningen 2017.

BEDÖMNINGSMÅL OCH BEDÖMNINGSKRITERIER FÖR 2016

Ekonomiskt och verksamhetsmässigt resultat

Nämnden/styrelsen har uppnått fullmäktiges mål samt följt de beslut, riktlinjer och föreskrifter som gäller för verksamheten. Verksamhetens resultat och resurser står i ett rimligt förhållande till varandra.

Bedömningsmål:

1. Nämnden/styrelsen har uppnått fullmäktiges resultatkrav och övriga ekonomiska mål.

2. Nämnden/styrelsen har uppnått fullmäktiges mål för verksamheten och genomfört tilldelade uppdrag.

3. Nämndens/styrelsens verksamhet har bedrivits i enlighet med för verksamheten gällande lagar, föreskrifter, riktlinjer m.m.

Bedömningskriterier:

Tillfredsställande
Bedömningsmålen bedöms i allt väsentligt vara uppfyllda. Avvikelser kan förekomma.

Inte helt tillfredsställande
Bedömningsmålen bedöms delvis vara uppfyllda. Det finns större och/eller flera avvikelser.

Otillfredsställande
Bedömningsmålen bedöms inte vara uppfyllda. Det finns allvarliga avvikelser som måste åtgärdas snarast.
Kommentar: Avvikelserna är så stora att frågan om anmärkning eller avstyrkt ansvarsfrihet bör prövas.

Intern styrning och kontroll

Nämnd/styrelse ansvarar för att det finns en intern styrning och kontroll som med en rimlig grad av säkerhet leder till måluppfyllelse, effektiv verksamhet och regelefterlevnad.

Bedömningsmål:

1. Nämnden/styrelsen har fastställt en organisation med tydlig fördelning av ansvar och befogenheter.

2. Nämnden/styrelsen har i budget/verksamhetsplan fastställt ekonomiska och verksamhetsmässiga mål i linje med fullmäktiges mål och övriga uppdrag. Målen är mätbara/uppföljningsbara.

3. Nämnden/styrelsen har riktlinjer och rutiner för väsentliga områden för att säkerställa att verksamhetens uppdrag och mål uppnås samt att lagar, föreskrifter m.m. följs.

4. Nämnden/styrelsen har genomfört en riskanalys som identifierar, värderar och prioriterar väsentliga risker. Nämnden/ styrelsen har i en internkontrollplan fastställt vilka åtgärder/ kontroller som ska hantera prioriterade risker.

5. Nämnden/styrelsen följer kontinuerligt och systematiskt upp ekonomi och verksamhet, såväl för verksamhet i egen regi som för sådan som uppdragits åt annan att utföra, analyserar väsentliga avvikelser samt vidtar åtgärder vid behov.

6. Nämnden/styrelsen har ett informations- och kommunikationssystem som stödjer styrning, kontroll och uppföljning av verksamheten.

7. Nämndens/styrelsens rapportering ger en rättvisande och tillförlitlig information om ekonomi och verksamhet.

Bedömningskriterier

Tillräcklig
Bedömningsmålen bedöms i allt väsentligt vara uppfyllda. Avvikelser kan förekomma.

Inte helt tillräcklig
Bedömningsmålen bedöms delvis vara uppfyllda. Det finns större och/eller flera avvikelser.

Otillräcklig
Bedömningsmålen bedöms inte vara uppfyllda. Det finns allvarliga avvikelser som måste åtgärdas snarast.
Kommentar: Avvikelserna är så stora att frågan om anmärkning eller avstyrkt ansvarsfrihet bör prövas.

Räkenskaper

Nämndens/styrelsens redovisning är upprättad i enlighet med lagstiftning och god redovisningssed så att räkenskaperna ger en rättvisande bild av resultat och ställning och kan ligga till grund för styrning, ledning, uppföljning och kontroll av den verksamhet som bedrivs.

Bedömningsmål:

1. Nämndens/styrelsens räkenskaper är upprättade i enlighet med den kommunala redovisningslagen, god redovisningssed samt landstingets regler och anvisningar.

2. Nämndens/styrelsens delårsrapport och årsbokslut/årsredovisning ger en rättvisande bild av resultat och ställning.

Bedömningskriterier:

Rättvisande
Räkenskaperna uppfyller i allt väsentligt bedömningsmålen. Avvikelser kan förekomma. Eventuella värderings-, klassificerings- och/eller upplysningsfel är inte av sådan karaktär att de väsentligen påverkar bilden av nämndens/styrelsens resultat och ställning.

Inte rättvisande
Räkenskaperna innehåller allvarliga avvikelser i förhållande till bedömningsmålen.

Slutlig bedömning av nämnder/förvaltningar 2016

Nämnd/förvaltning	Ekonomiskt och verksamhetsmässigt resultat	Intern styrning och kontroll	Räkenskaper
Landstingsstyrelsen*	**Inte helt tillfredsställande**	**Inte helt tillräcklig**	**Rättvisande**
Hälso- och sjukvårds-nämnden	**Inte helt Tillfredsställande**	**Inte helt tillräcklig**	**Rättvisande**
Karolinska Universitets-sjukhuset	**Inte helt tillfredsställande**	**Tillräcklig**	**Rättvisande**
Kulturnämnden	**Tillfredsställande**	**Tillräcklig**	**Rättvisande**
Patientnämnden	**Tillfredsställande**	**Tillräcklig**	**Rättvisande**
Stockholms läns sjukvårdsområde	**Tillfredsställande**	**Tillräcklig**	**Rättvisande**
Trafiknämnden	**Tillfredsställande**	**Inte helt tillräcklig**	**Rättvisande**
Trafik-, region och planeringsnämnden	**Tillfredsställande**	**Tillräcklig**	**Rättvisande**

**Från och med 2013 redovisas ett samlat resultat för landstingsstyrelsen inklusive landstingsstyrelsens förvaltning, koncernfinansiering och landstingsfastigheter i Stockholm. Från 2014 ingår även förvaltning för utbyggd tunnelbana. Den samlade bedömningen av landstingsstyrelsen är oförändrad jämfört med 2015.*

Slutlig bedömning av styrelser/bolag 2016

Styrelser/bolag	Ekonomiskt och verksamhetsmässigt resultat	Intern styrning och kontroll	Räkenskaper
Ambulanssjukvården i Storstockholm AB	**Tillfredsställande**	**Tillräcklig**	**Rättvisande**
Danderyds Sjukhus AB	**Tillfredsställande**	**Tillräcklig**	**Rättvisande**
Folktandvården Stockholms län AB	**Tillfredsställande**	**Tillräcklig**	**Rättvisande**
AB Stockholms läns landstings Internfinans	**Tillfredsställande**	**Tillräcklig**	**Rättvisande**
Landstingshuset i Stockholm AB	**E.T.**	**Tillräcklig**	**Rättvisande**
Locum AB	**Tillfredsställande**	**Tillräcklig**	**Rättvisande**
MediCarrier AB	**Tillfredsställande**	**Tillräcklig**	**Rättvisande**
S:t Eriks ögonsjukhus AB	**Tillfredsställande**	**Tillräcklig**	**Rättvisande**
Stockholm Care AB	**Tillfredsställande**	**Tillräcklig**	**Rättvisande**
AB Storstockholms Lokaltrafik	**Tillfredsställande**	**Inte helt tillräcklig**	**Rättvisande**
Södersjukhuset AB	**Tillfredsställande**	**Tillräcklig**	**Rättvisande**
Södertälje Sjukhus AB	**Tillfredsställande**	**Tillräcklig**	**Rättvisande**
Waxholms Ångfartygs AB	**Tillfredsställande**	**Inte helt tillräcklig**	**Rättvisande**

För Landstingshuset i Stockholm AB lämnas ingen bedömning avseende området ekonomiskt- och verksamhetsmässigt resultat med anledning av att bolaget inte har några anställda och att styrelsen för bolaget har begränsade möjligheter att styra det ekonomiska resultatet.

BILAGA 4

Stockholms läns landsting

Landstingsstyrelsens förvaltning
SLL Juridik och upphandling
LSF Kansli

BREV
2017-02-21

Diarienummer
LS 2016-1344

Landstingsrevisorerna

Yttrande över landstingsrevisorernas delrapport 2016 f ö r landstingsstyrelsen
LS 2016-1344

Genom remiss 1 november 2016, har Landstingsrevisorerna berett Stockholms läns landsting tillfälle att avge yttrande i rubricerade ärende.

Med anledning härav får landstingsstyrelsens förvaltning meddela att landstingsstyrelsen den 21 februari 2017, § 55, beslutat att avge bifogat yttrande till Landstingsrevisorerna.

Anne-Christine Dahlgren

Bilagor:

1. Yttrande (tjänsteutlåtande)
2. Landstingsstyrelsens protokollsutdrag den 21 februari §55 och landstingsrådsberedningens skrivelse med bilagor från oppositionen

Stockholms läns landsting
Box 22550
104 22 Stockholm

Telefon: 08-737 25 00
Fax: 08-737 41 09
E-post: registrator.lsf@sll.se

Säte: Stockholm
Org.nr: 232100-0016
www.sll.se

Besök oss: Hantverkargatan 45. Kommunikationer: T-bana Rådhuset, Buss 3, 40, 52 och 62

Landstingsstyrelsens förvaltning
SLL Styrning och ekonomi

TJÄNSTEUTLÅTANDE
2017-01-04

LS 2016-1344

Landstingsstyrelsen

Yttrande över landstingsrevisorernas delrapport 2016 för landstingstingsstyrelsen

Ärendebeskrivning

Landstingsrevisorerna har överlämnat delrapport 2016 till landstingsstyrelsen för yttrande.

Beslutsunderlag

Landstingsdirektörens tjänsteutlåtande den 4 januari 2017
Landstingsrevisorernas delrapport 2016 för landstingsstyrelsen

Förslag till beslut

Landstingsstyrelsen föreslås besluta

att avge yttrande över landstingsrevisorernas delrapport 2016 för landstingsstyrelsen i enlighet med landstingsdirektörens tjänsteutlåtande.

Förvaltningens förslag och motivering

Sammanfattning
Landstingsrevisorernas granskningsarbete är värdefullt för landstingsstyrelsen. Delrapporten och årsrapporten är återkommande avstämningspunkter i det ständiga förbättringsarbete som pågår inom de verksamheter som landstingsstyrelsen har ansvar för.
Landstingsrevisorerna lämnar åtta nya rekommendationer i delrapport 2016. Rekommendationerna avser bidrag och renovering av konserthuset, budgetprocessen, uppdrag samt investeringsprocessen. Dessa kommenteras av landstingsstyrelsens förvaltning i detta tjänsteutlåtande.

Bakgrund
I delrapporten redovisas de iakttagelser och bedömningar som gjorts hittills under året inom ramen för den årliga granskningen. Delrapporten omfattar även en översiktlig granskning av Stockholms läns landstings delårsrapport per den 31 augusti 2016.

Överväganden – landstingsrevisorernas rekommendationer och förvaltningens kommentarer

Landstingsrevisorerna lämnar åtta nya rekommendationer i delrapport 2016. Dessa kommenteras av landstingsstyrelsens förvaltning i detta tjänsteutlåtande. Tidigare rekommendationer kommer att följas upp per den sista december 2016.

- Landstingsstyrelsen bör säkerställa att rätt kompetens finns i bedömningen av bidragen och därefter uppföljningen av genomförandet av renoveringsåtgärderna i konserthuset.

Kommentar: Begäran om tilläggsanslag avseende renoveringsetapp 9 för Stockholms Konserthus, LS 2016- 0879, har hanterats enligt följande:

Ett expertutlåtande inhämtades från Locum AB som underlag för bedömning av begäran om tilläggsanslag. Utifrån underlaget bedömde Locum AB att de kostnader som Stockholms Konserthusstiftelse angav i sitt äskande om tilläggsanslag avseende renoveringsetapp 9 för Stockholms Konserthus är rimliga. Uppföljningen av genomförandet av renoveringsåtgärderna i konserthuset bör även de hanteras av kulturnämnden. Kulturnämnden har i detta arbete ett pågående samarbete med Locum AB. Genom att tillämpa denna hanteringsordning säkerställer landstingsstyrelsen att rätt kompetens finns i bedömningen av bidragen och uppföljningen av genomförandet av renoveringsåtgärderna i konserthuset.

- Landstingsstyrelsen behöver tydliggöra att det är väsentligt att nämnderna tar ställning till budget och budgetförutsättningar inför beslut i fullmäktige i den ändrade budgetprocessen.

Kommentar: I budgetdirektiven för 2018 som landstingsfullmäktige beslutat om i samband med SLL Mål och budget 2017 anges att landstingsdirektörens planeringsunderlag ska skickas på remiss till nämnder och styrelser den 17 mars 2017. Nämnd- och styrelsebehandlade yttranden ska lämnas senast den 18 april 2017. Detta kommer också anges i det missiv som medföljer utskicket av landstingsdirektörens planeringsunderlag.

- Landstingsstyrelsen bör i samverkan med kulturnämnden tydliggöra ansvarsfördelning för beredning och riktlinjer för hantering av stöd/bidrag till konserthuset så att stödet blir transparent och tydligt.

Kommentar: Landstingsstyrelsens förvaltning har initierat kontakt med kulturförvaltningen för att utreda hur beredning går till idag och se över förbättringspotential.

- Landstingsstyrelsen bör i underlaget till fullmäktiges budgetbeslut tydliggöra vad som är specifika uppdrag till respektive nämnd och som i så fall ska återrapporteras.

Kommentar: Målsättningen är att "att-satserna" i budgetbeslutet ska vara tydliga avseende vem som ska göra vad och när det ska vara utfört.

- Landstingsstyrelsen bör utveckla formerna för uppföljning och återrapportering av investeringar med bedömning av totala utgifter, sluttid och eventuella avvikelser i utförandet.

- Landstingsstyrelsen bör utveckla den långsiktiga ekonomiska planeringen kopplat till effekter av landstingets investeringsverksamhet inför beslut i fullmäktige.

Kommentar: I enlighet med landstingets styrdokument Investeringsstrategin, LS 1407-0854, är investeringsprocessen en integrerad del av budgetprocessen. Enligt strategin ska investeringsobjekten prioriteras inom investeringsutrymmet, det vill säga den summerade investeringsplanen som fastställs i samband med landstingsfullmäktiges beslut om budget. Det går således inte att ändra prognoserna utan att på nytt ta ställning eller omprioritera andra objekt löpande under året. Beredning och ställningstagande till de prognostiserade totala utgifterna för investeringsobjekten över 100 miljoner kronor görs inom ramen för budgetprocessen. Investeringsobjektens årliga utgifter och prognos följs dock upp löpande under året och därutöver pågår ett kontinuerligt internt arbete med ekonomiska risker avseende investeringsobjektens totala utgifter.

- Landstingsstyrelsen behöver säkerställa att beslut om prioritering mellan investeringar som trafiknämnden är ansvarig för är beredda av nämnden.

Kommentar: I anvisningarna för beredning av 2018 års budget anges följande:

De specificerade investeringsobjekt där beslut föreslås i samband med landstingsfullmäktiges beslut om 2018 års budget ska vara nämnd-/styrelsebehandlade i form av separata ärenden i enlighet med investeringsstrategin och dess ansvars- och beslutsordning senast i samband med yttrande över landstingsdirektörens planeringsunderlag. Varje ärende ska innehålla erforderliga underlag i enlighet med investeringsstrategins krav. Därigenom säkerställs nämndens beredning av prioriterade objekt. Denna beredning tillämpades redan i arbetet med 2017 års budget.

- Landstingsstyrelsen bör säkerställa att uppdraget att följa upp genomförandet av planerade renoveringsåtgärder i konserthuset ligger inom ramen för kulturnämndens reglemente.

Kommentar: Landstingsstyrelsens förvaltning kommer att se över kulturnämndens uppdrag samt kulturförvaltningens beredning och uppföljning av konserthuset. Kontakt med kulturförvaltningen har initierats.

Ekonomiska konsekvenser av beslutet

Beslutet har inga ekonomiska konsekvenser.

Anne Rundquist
Tillförordnad landstingsdirektör

Eva-Karin Sennette
Tillförordnad ekonomidirektör

§ 55
Yttrande över landstingsrevisorernas delrapport 2016 för landstingsstyrelsen
LS 2016-1344

Ärendebeskrivning

Landstingsrevisorerna har överlämnat delrapport 2016 till landstingsstyrelsen för yttrande.

Beslutsunderlag

Landstingsdirektörens tjänsteutlåtande den 4 januari 2017
Landstingsrevisorernas delrapport 2016 för landstingsstyrelsen

Förslag och yrkande

På sammanträdet föreligger landstingsrådsberedningens förslag i skrivelse den 15 februari 2017 (bilaga).
Bifall från ordföranden Irene Svenonius (M) till landstingsrådsberedningens förslag.
Bifall från Susanne Nordling (MP) till Miljöpartiets förslag (bilaga).

Proposition

Ordföranden frågar på vart och ett av de framställda yrkandena och finner att landstingsstyrelsen bifaller landstingsrådsberedningens förslag.

Landstingsstyrelsens beslut

Landstingsstyrelsen beslutar enligt landstingsrådsberedningens förslag

att avge yttrande över landstingsrevisorernas delrapport 2016 för landstingsstyrelsen i enlighet med landstingsdirektörens tjänsteutlåtande samt landstingsrådsberedningens motivering

att omedelbart justera beslutet.

Reservation
Susanne Nordling (MP), Tomas Eriksson (MP) och Malin Karlsson (MP) reserverar sig mot beslutet till förmån för Miljöpartiets förslag.

Beslutsexpediering:
Landstingsrevisorerna
SLL Styrning och ekonomi, Akt

Landstingsrådsberedningen

SKRIVELSE
2017-02-15

LS 2016-1344

Landstingsstyrelsen

Yttrande över landstingsrevisorernas delrapport 2016 för landstingsstyrelsen

Föredragande landstingsråd: Irene Svenonius

Ärendebeskrivning

Landstingsrevisorerna har överlämnat delrapport 2016 till landstingsstyrelsen för yttrande.

Förslag till beslut

Landstingsrådsberedningen föreslår landstingsstyrelsen besluta

att avge yttrande över landstingsrevisorernas delrapport 2016 för landstingsstyrelsen i enlighet med landstingsdirektörens tjänsteutlåtande samt landstingsrådsberedningens motivering.

Landstingsrådsberedningens motivering

Landstingsrevisorernas kontinuerliga granskning och konstruktiva kritik är en viktig del i landstingets förbättringsarbete.

Landstingsrevisorerna lämnar åtta nya rekommendationer i *delrapport 2016 till landstingsstyrelsen.*

Styrmodellen inom landstinget utvecklas successivt, för att säkerställa att beslutsunderlag av god kvalitet tas fram, att beslut fattas och att dessa sedan verkställs i organisationen. Styrning och ledning måste vara tydlig. Den interna kontrollen över landstingets samlade verksamhet är betydelsefull, liksom analys av risker för att förebygga oönskade händelser såväl i verksamhet som avseende ekonomisk påverkan.
Som landstingsstyrelsens förvaltning konstaterar i sitt tjänsteutlåtande, pågår utvecklings- och förbättringsarbete i linje med revisorernas synpunkter.
Ett strukturerat arbete pågår med utgångspunkt från tidigare lämnade rekommendationer, för att vidareutveckla styrning och kontroll.

Landstingsstyrelsen gav vidare landstingsdirektören ett omfattande uppdrag den 31 januari 2017 (LS 2017-0180) Effektiv ledning, styrning och uppföljning inom Stockholms läns landsting som dels syftar till en bantad byråkrati, dels ska säkerställa tydlighet i ansvarsförhållanden mellan landstingets olika delar, för att minimera risker för dubbelarbete och att regelverk inte följs.

Tre av rekommendationerna i delårsrapporten berör Konserthuset och fastighetsunderlag. Ett uppdrag till landstingsdirektören att vidareutveckla uppföljningen och se över hanteringen av bidragsgivandet till landstingets stiftelser har lämnats i samband med landstingsstyrelsens behandling av Konserthusstiftelsen begäran om medel för renoveringsetapp 9.

Tre rekommendationer behandlar investeringsprocessen. Investeringsprocessen är en integrerad del av budgetprocessen. Enligt den framtagna investeringsstrategin ska investeringsobjekten prioriteras inom investeringsutrymmet. Detta gör att eventuella fördyringar med automatik kräver åtgärder och leder till omprioriteringar. Processen har således kraftigt förstärkts under senare år.

Två rekommendationer behandlar budgetprocessen, dels hur den bereds, dels tydligheten i givna uppdrag. Av budgetdirektiven för 2018 som landstingsfullmäktige beslutade om i samband med SLL Mål och budget 2017 anges det att landstingsdirektörens planeringsunderlag ska remitteras till nämnder och styrelser den 17 mars 2017. Budgetprocessen följer kommunallagens krav på beredningstvång. Processen är väl förankrad i organisationen och tillämpades även föregående år. Tydliga mål, uppdrag och en genomtänkt uppföljning är viktiga ingredienser i styrning och ledning av en stor organisation som Stockholms läns landsting. Det arbetet kan ständigt utvecklas.

Beslutsunderlag

Landstingsdirektörens tjänsteutlåtande den 4 januari 2017
Landstingsrevisorernas delrapport 2016 för landstingsstyrelsen

Irene Svenonius

Carl Rydingstam

LANDSTINGSSTYRELSEN

FÖRSLAG TILL BESLUT
2017-02-21

miljöpartiet de gröna

LS 2016-1344
Ärende 10

Yttrande över landstingsrevisorernas delrapport för 2016 för landstingsstyrelsen

Landstingsrådsberedningen föreslår landstingsstyrelsen besluta

att inte avge yttrande över landstingsrevisorernas delrapport 2016 för landstingsstyrelsen i enlighet med landstingsdirektörens tjänsteutlåtande eller landstingsrådsberedningens motivering

att landstingsstyrelsen utvecklar formerna för den löpande uppföljningen och återrapporteringen av investeringsprojekten med bedömning av totala utgifter, sluttid och eventuella avvikelser i utförandet.

att landstingsstyrelsen utvecklar planeringen av strategiska investeringsbeslut så att förfrågningsunderlag och tilldelningsbeslut fattas i relevant politisk nämnd

Vi tycker inte att alliansminoriteten tar revisorernas rekommendationer på tillräckligt stort allvar. Speciellt kritiken kring hanteringen av landstingets investeringar där det finns mycket kvar att göra. Miljöpartiet har vid många tillfällen kritiserat den otydlighet som finns i beslutsprocessen kring var, hur och när beslut om landstingets investeringar fattas. Investeringsstrategin ska nu ses över och vi ser fram emot en bred parlamentarisk förankring av utformningen av denna.

Landstingsrevisorerna lyfter också fram att det finns stora brister i hur de ekonomiska konsekvenserna av olika investeringsprojekt redovisas. Både utifrån landstingsstyrelsens uppsiktsansvar över helheten men också till de ledamöter i fullmäktige som ska kunna fatta informerade beslut kring landstingets investeringar. Revisorerna skriver bland annat att:

Ärende 10

"Det är också revisionens mening att fullmäktige, på lämplig nivå bör hållas informerad om utvecklingen av de investeringsprojekt som fullmäktige beslutat om. Därför anser revisionen att landstingsstyrelsen bör utveckla formerna för den löpande uppföljningen och återrapporteringen av investeringsprojekten med bedömning av totala utgifter, sluttid och eventuella avvikelser i utförandet."

Vi yrkar därför på att i samband med översynen av investeringsstrategin, och beslutsformerna kring investeringar, att formerna för uppföljning av investeringsprojekten genast förbättras. Bättre redovisningar av effekter av beslut kommer att leda till ett bättre beslutsfattande.

Vad gör Landstingsrevisorerna?

Landstingsrevisorerna granskar den verksamhet som bedrivs av landstingets nämnder och bolagsstyrelser. Revisionsuppdraget är det största inom kommunal verksamhet.

Att vara revisor är ett förtroendeuppdrag vars syfte är att med oberoende, saklighet och integritet främja, granska och bedöma verksamheten. Den övergripande uppgiften för revisorerna är att granska hur nämnder och styrelser tar sitt ansvar. De förtroendevalda revisorerna är fullmäktiges och ytterst medborgarnas instrument för den demokratiska kontrollen. De har därmed en viktig funktion i den lokala självstyrelsen.

Ledamöter i nämnder och styrelser ansvarar inför fullmäktige för hur de själva, anställda och uppdragstagare genomför verksamheten. I ansvaret ingår att genomföra en ändamålsenlig verksamhet utifrån fullmäktiges mål, beslut och riktlinjer samt de föreskrifter som gäller för verksamheten, på ett ekonomiskt tillfredsställande sätt och med en tillräcklig intern kontroll samt att upprätta rättvisande räkenskaper.

I årsrapporter för nämnder och styrelser sammanfattar revisionskontoret den granskning som genomförts under det gångna året. Verksamhetsrevisionen redovisas löpande i projektrapporter. Publikationerna finns på Landstingsrevisorernas hemsida www.sll.se/rev. De kan också beställas från revisionskontoret. Det går även att prenumerera på Landstingsrevisorernas nyhetsbrev Nytt från landstingsrevisionen genom att anmäla intresse via e-postmeddelande till landstingsrevisorerna.rev@sll.se.

Landstingsrevisorerna
STOCKHOLMS LÄNS LANDSTING

Postadress: Box 22230, 104 22 Stockholm
Besöksadress: Hantverkargatan 25 b (T-bana Rådhuset)
Telefon: 08-737 25 00
E-post: landstingsrevisorerna.rev@sll.se
Hemsida: www.sll.se/rev
Org.nr: 232100-0016

Sammanställning över lämnade rekommendationer för Landstingsstyrelsen, Årsrapport 2016

Granskningsår	Rekommendation	Åtgärdat			Kommentar
		Ja	Delvis	Nej	
2013 Årsrapp ID: 414	Upphandling: Landstingsstyrelsens förvaltning bör klargöra syftet med upphandlingsbokslutet och definiera begrepp i det frågeformulär som ligger till grund för bokslutet, så att de uppfattas lika och att jämförelser som görs utifrån insamlade uppgifter blir korrekta.	X			Syftet med frågeformuläret anges numera direkt i formuläret; att besvara hur förvaltningar/bolag arbetat med upphandling under året. En precisering har skett beträffande frågorna 6-8 i formuläret för 2016. Förslag till dessa preciseringar behandlades under hösten 2016 av ett Nätverk som träffas regelbundet och består av inköpschefer från förvaltningar och bolag inom SLL. Uppgifterna lämnas på eget ansvar. Viss kvalitetssäkring sker i form av kontrollfrågor t.ex. om svar inte är fullständigt. Senast gjordes enligt uppgift tre eller fyra sådana återopplingar. Rekommendationen anses vara åtgärdad.
2015 Årsrapp ID: 813	Landstingsstyrelsens förvaltning bör tydliggöra hur investeringarnas miljöpåverkan ska beskrivas i beslutsunderlagen inför genomförandebeslut, dels för att täcka miljöbalkens krav, dels för att täcka de krav som landstingets miljöpolitiska program ställer upp.				Vi har tidigare sett att miljökonsekvensbedömningar inför beslut fungerar dåligt. Enligt hållbarhetschefen Charlotta Brask pågår nu ett övergripande arbete avseende miljökonsekvensbedömningar i staben inom LSF. Uppföljning av denna rekommendation bör mot den bakgrunden skjutas upp./B-ME Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.
2016 Delår ID: 894	Landstingsstyrelsens förvaltning bör se till att kostnaderna för resor respektive representation särredovisas i enlighet med förvaltningens regler för användning av rese-och re-presentationskort.			X	Under 2017 kommer informationsinsatser göras i avseende att tydliggöra vikten av att använda korrekta konton vid fakturahantering. Utveckling av efterkontrollen kommer också att ske under året. Följs upp i samband med delårsgranskningen 2017.
2016 Delår ID: 889	Landstingsstyrelsens förvaltning bör tillsammans med Internfinans ledning föreslå förtydliganden i finanspolicyn när det gäller Internfinans ansvar för att hantera finansiella risker för hela landstingskoncernen.				Ny rekommendation. Följs upp i samband med delårsgranskningen 2017.
2016 Årsrapp ID: 1007	Landstingsstyrelsens förvaltning bör ändra/komplettera de centrala riktlinjerna för definition av omställningskostnader så att de stämmer med god redovisningssed.				Ny rekommendation. Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.
2016 Årsrapp ID: 1006	Landstingsstyrelsens förvaltning bör, för att säkerställa att redovisningen sker enligt god redovisningssed, utarbeta riktlinjer för redovisning av specialdestinerade statsbidrag som ett komplement till RKR:s Information om statsbidrag.				Ny rekommendation. Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.
2016 Årsrapp ID: 1005	Landstingsstyrelsens förvaltning bör uppdatera beslutsordningen med uppgifter om rätten att fatta verkställighetsbeslut om vidareförmedling av statsbidrag.				Ny rekommendation. Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.
2016 Årsrapp ID: 1000	Landstingsstyrelsens förvaltning bör i samarbete med trafikförvaltningen utarbeta former för rapportering av väsentliga avvikelser även för projekt som ingår i program med uppföljning av såväl belopp som tids- och kvalitetsramar.				Ny rekommendation. Följs upp i samband med årsgranskningen 2017.

Sammanställning över lämnade rekommendationer för Landstingsstyrelsen, Årsrapport 2016

Granskningsår	Rekommendation	Åtgärdat			Kommentar
		Ja	Delvis	Nej	
2016 Årsrapp ID: 991	Landstingsstyrelsens förvaltning bör införa rutiner och kontrollmoment i löne- och personalsystemen så att pensionsavtalet följs och därmed minska risken att anställda oavsiktligt får pensionsgrundande inkomst efter att barnet fyllt åtta år eller avslutat första skolåret.				Följs upp i samband med delårsgranskningen 2017.